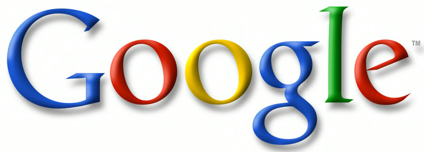
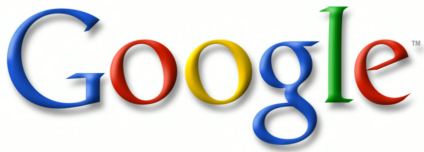
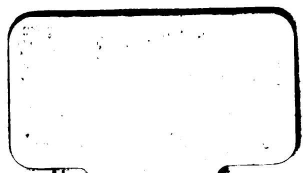

REIS

NAAR MIDDEN-AFRIKA.

SCHRIFTEN DOOR HET DAVIDSFONDS UITGEGEVEN.
N° 23.

REIS
NAAR MIDDEN-AFRIKA.

—

BRIEVEN

VAN

WIJLEN ARNOLD MAES,
Doctor in natuurlijke wetenschappen.

LEUVEN,
D. AUG. PEETERS-RUELENS, DRUKKER-UITGEVER,
NAAMSCHE STRAAT, 11, EN MUNTSTRAAT, 1.

—

1879

INLEIDING.

Ik vervul eenen heiligen plicht met het schrijven eener korte levensschets van mijnen diepbetreurden broeder.

Alhoewel de grondige en de uitgestrekte kennissen van den zoo vroeg gestorven jongeling zich nog slechts in eenen beperkten kring hadden veropenbaard, en zij alleen, met wie hij in nauwere betrekking stond, hadden kunnen waardeeren wat gul hart, wat uitmuntend verstand, welke noeste vlijt hem bezielden, kan zijn kortstondig bestaan toch als een voorbeeld van deugd en van opoffering aan de wetenschap, zelfs aan onbekenden belang inboezemen, terwijl de vrienden, die zijne vroegtijdige dood hebben betreurd, van hunnen kant deze hulde aan zijne nagedachtenis gebracht, volmondig zullen toejuichen.

Zijne levensschets is niet die van eenen geleerde, wiens naam aan iedereen bekend is : zij is die van eenen eenvoudigen jongeling, die in stilte de bouwstoffen had vergaard om eens aan wetenschap en vaderland nuttig te zijn, en die, op het oogenblik dat hij de vruchten ging

plukken van eenen onophoudenden arbeid, plotseling door de dood, verre van al wat hem dierbaar was, aan hoop en toekomst werd ontrukt.

Arnold-Hendrik-Jozef-Huibrecht Maes werd te Hasselt geboren den 24 Maart 1854.

De grond zijner opvoeding was de godsdienst. Zijne ouders, uit ganscher harte aan ons vaderlijk geloof gehecht, trachtten hem die beginselen en overtuigingen in te boezemen, die men slechts met de ouderliefde kan verliezen, en waaraan hij, gansch zijn bestaan door, verkleefd is gebleven.

Zijne vroegere studiën begon hij in zijne geboortestad bij de Broeders der christelijke leering. Toen reeds gaf hij blijken van de uitmuntende hoedanigheden, die zich later zoo sterk in hem ontwikkelden. Hij verwonderde zijne meesters door zijne leergierigheid en zijnen opmerkzamen geest, terwijl hij de genegenheid zijner jonge medeleerlingen wist te winnen door zijn zachtaardig karakter.

Zelden nochtans nam hij aan hunne woelige en levendige spelen deel : hij bracht zijne verlofstonden door met uitspanningen, die reeds eenen meer ernstigen geest aanduidden. Zijn grootste genoegen bestond in allerhande keitjes en steentjes bijeen te rapen ofwel rustig een printenboek te doorbladeren. Bij zijne eerste Communie had hij van zijne ouders twee albums gekregen : het eene om zijne verzameling van postzegels te bevatten, die hij had aangelegd en later immer vermeerderde ; het tweede om er de perkamenten printjes, die hij had kunnen vinden, in te bewaren. In het bloemperkje, dat men hem in den hof had afgestaan, bezorgde hij allerhande plantjes.

Zoo vervlogen in stilte zijne kinderjaren tot hij, op zijn elfde jaar, als leerling in het koninklijk Athenæum

zijner geboortestad zijne middelbare studiën ging voortzetten en voltooien.

Zijn vooruitgang in de studie was snel. In al zijne klassen immer bij de beste leerlingen geteld, hield hij zich niet alleen te vreden met de taak te bewerken, die zijne meesters hem oplegden en met de bepalingen van het programma stipt na te komen, maar hij legde er zich nog op toe de beginselen van die wetenschappen aan te werven, waar de jeugd gewoonlijk vreemd aan blijft.

De opmerkzame geest, dien hij als kind had getoond, ontwikkelde zich dagelijks, en alles wat hem in het gewone leven min of meer vreemd voorkwam, boeide zijne aandacht en werd het onderwerp zijner navorschingen. Toen hij nauwelijks den leeftijd van 16 jaren had bereikt, had hij reeds zijne wetenschappelijke verzamelingen begonnen. De namen der schelpjes en steentjes, die hem als kind tot speeltuig hadden gediend, werden nu opgezocht. Hij bestudeerde de printjes en de oude munten, welke hij had verzameld. In zijne papieren heb ik onlangs twee schrijfboeken, van vier honderd bladzijden elk, teruggevonden, die hij in 1867 begonnen had, en die beknopte samenvattingen behelzen van geologie, van bouw-, wapen- en schildkunde, van studie der oude munten enz.

De letterkunde werd, buiten zijne gewone studiën, eene zijner geliefkoosde bezigheden. Hij oefende zich in de dichtkunst, en de volksverhalen, die hij hoorde vertellen, poogde hij in verzen weer te geven.

De Engelsche, Duitsche en Italiaansche talen had hij om zoo te zeggen zonder meester aangeleerd. De Gothische spraakkunst van den heer Franquinet heb ik tusschen zijne papieren teruggevonden, met nota's van zijne hand beschreven. Hij legde zich ook bijzonder op de grondige studie zijner moedertaal toe en had in zijne letterkun-

dige studiën als stelsel aangenomen zich van haar te bedienen voor het bestudeeren der vreemde talen.

Twee jaren vóor dat hij zijne middelbare klassen voltooide, begon hij de plant- en kruidkunde te beoefenen. Deze studie werd voor hem eene soort van drift. De ledige stonden, die hij kon vinden, bracht hij in velden en weiden door om kruiden op te zoeken. Hij had zich eenige werken verschaft, die over deze wetenschappen handelen en die hem als leiders dienden tot het ontleden en opzoeken der planten en bloemen, welke hij te huis bracht. Zijne ouders hadden hem een vertrek toegestaan, waar hij zijne verzamelingen kon plaatsen. Op dit kamertje sleet hij nu het grootste gedeelte zijner dagen. Daar bestudeerde hij zijne planten ; daar bewerkte hij de menigvuldige voorwerpen, die zijne aandacht hadden geboeid. Alles wat hij vroeger had bijeengeraapt werd grondig onderzocht en gerangschikt : hij maakte nu geene verzamelingen meer uit louter genoegen, maar om zich in de verschillende vakken der wetenschap, waartoe ze behoorden, te oefenen.

Dit alles deed hij in zijne *verloren* uren en dit belette hem niet zijne studiën in het athenæum op eene schitterende wijze voort te zetten : zijne leeraaren noemden hem eenen ernstigen jongeling en zijne medeleerlingen aanzagen hem als een jongen geleerde.

Het is bijna ongelooflijk hoeverre zich zijne leergierige werkzaamheid uitstrekte. Niets liet hij onbestudeerd voorbijgaan. Geene moeite spaarde hij om eenige nieuwe kennissen te verkrijgen. Somwijlen bleef hij gansche nachten op zijne boeken gebukt om het een of het ander vraagpunt te onderzoeken; geene rust had hij, of hij moest hetgeen zijne leergierigheid boeide, hebben opgelost.

Hoe belangrijk ook waren de uitstapjes, die hij deed !

Elk plantje wekte zijne bewondering. De steentjes, de aardklompjes dienden hem tot onderwerp van belangrijke opmerkingen. Somwijlen trok hij de stille boerenwoningen binnen en vroeg aan den eenvoudigen landman uitleggingen over de voorwerpen, die hem hadden getroffen. Van elke dezer wandelingen bracht hij eenen voorraad meê om zijne kollektiën te verrijken : bloempjes, schelpjes, steenen, zand, diertjes, alles in een woord wat men in de velden kan tegenkomen. Daarbij had hij zich ook op de beginselen van bouw- en oudheidkunde toegelegd; dan poogde hij schetsen te teekenen van gebouwen of huizen, die hem merkwaardig voorkwamen, om ze te bestudeeren; dan zocht hij zich oud beeldhouwwerk aan te schaffen.

Men zal licht beseffen hoe onophoudend zijn arbeid moest zijn om zooveel verschillende vakken te omhelzen. Ook zou men haast gezegd hebben dat zijne krachten onuitputbaar waren en zijn geest onvermoeibaar. Het grootste gedeelte van den tijd bracht hij in zijn klein museum door, het andere besteedde hij aan zijne uitstapjes. Wilde hij zich eenige uitspanning geven, dan gaf hij zich aan de letterkunde over, stelde dramas en komediën op, maakte kleine zedeschetsen ofwel gedichten, poogde de vreemde schrijvers in zijne moedertaal weêr te geven. Vele dezer werken heb ik nog in mijn bezit en ik hoop ze weldra allen in het licht te kunnen geven.

Geen wonder dat hij bij het eindigen zijner middelbare studiën reeds uitgestrekte kennissen bezat. Ook de uitslag, dien hij bekwam bij zijn exaam van het *graduaat in de letteren,* bewees klaarblijkend dat hij tot zijne hoogere studiën op eene schitterende wijze was voorbereid. Een brief van gelukwenschingen *over het uitmuntend welslagen van zijn exaam* werd hem gezonden door den voorzitter van de jury, die hem had moeten ondervragen. In

den prijskamp van Nederlandsche taal tusschen de leerlingen der hoogere klassen der middelbare gestichten van het land bekwam hij de hoogste onderscheiding.

De voorkeur, die hij tot nu aan de wetenschappelijke studie had gegeven, duidde hem den weg aan, dien hij voortaan zou volgen. Hij ondernam de zoo moeielijk te volvoeren taak het diploma van doktor in natuurkundige wetenschappen te bekomen.

In zijne hoogere studiën bijzonderlijk deed de moedige jongeling zijne gansche persoonlijkheid kennen. Geen student was er, die met meer ijver zijne taak ondernam. Heel en gansch aan de studie overgegeven, ontzegde hij zich om zoo te zeggen alle vermaak. Het eenige, wat hij zich buiten zijne wetenschappelijke navorschingen veroorloofde, was het beoefenen zijner moedertaal. Hij maakte deel, aan de Hoogeschool van Leuven, van het letterkundig genootschap *Met Tijd en Vlijt* en was een zijner ijverigste leden. Zij, die hem daar gekend hebben, kunnen getuigen dat hij later een hardnekkig en bekwaam Vlaamsch strijder zou geworden zijn. Alle gaven, die daartoe noodig zijn, bezat hij. Reeds in zijne vroegere jaren had hij verdiensvolle letterkundige gewrochten voortgebracht; hij had eene uitmuntende dichterlijke inbeelding, een uiterst opmerkzaam verstand en daarbij eene grondige kennis zijner moedertaal. Desnoods zouden de brieven, die hij op zijne reis schreef, genoegzaam hiervan kunnen getuigen; de grootsche bewondering voor de natuur, die hij immer met zooveel verhevenheid weet uit te drukken, spreekt zich daarin ten klaarste uit.

Maar niet alleen onderscheidde hij zich door zijne veelvuldige werkzaamheid; hij was daarbij nog merkwaardig door zijne menigvuldige hoedanigheden. Wat eenvoudig, wat ootmoedig karakter! Hij alleen scheen niet te bemerken dat iedereen van hem iets buitengewoons ver-

wachtte. Immer gedienstig jegens zijne vrienden, eerbiedig jegens zijne leeraren, welwillend jegens iedereen, had hij zich de gunst weten toe te eigenen van elk, die hem kende; en voorzeker is het eene der schoonste lofspraken, welke men aan zijne nagedachtenis doen kan, dat hij zich allen tot vriend en niemand tot vijand wist te maken. Ook was 't eene echte vreugde voor zijne makkers wanneer hij eenige stonden aan zijne studiën onttrok om ze in hun midden te komen overbrengen.

Schitterend ook was de uitslag, waarmeê zijn ijver bekroond werd. Na het verloop van drie jaren had hij het moeielijk exaam van doktor in natuurlijke wetenschappen afgelegd, en bekwam hij het diploma, dat hem zooveel arbeid had gevraagd. Zij, die weten hoe veelvoudig en lastig de vakken zijn, die men moet doorgronden om tot dezen Akademischen graad te komen, zullen kunnen beseffen met hoeveel ijver en hardnekkigheid hij heeft moeten te werk gaan om op zoo korte jaren tot dezen uitslag te geraken.

Na het voltrekken zijner hoogere studiën keerde hij te midden zijner familie terug. Alhoewel hij door zijnen moeielijken arbeid was afgemat en de rust hem grootelijks noodig scheen te zijn, begon nu eerst voor hem die navorschende studie, dat wetenschappelijk leven dat, om zoo te zeggen, het doel scheen te zijn van al zijn streven. Nu zou hij vrij zijne neigingen kunnen volgen en de menigvuldige kennissen, die hij in zijne eerste studiën en op de Hoogeschool had vergaard, op praktisch terrein benuttigen. Zijne leerzucht werd dan ook meer en meer aangeblazen en het is bijna ongelooflijk wat hij te weeg bracht gedurende het jaar, dat tusschen het voltooien zijner hoogere studiën verliep, en zijn vertrek naar Afrika. Men zou, om zulks te kunnen beseffen, zijn kamertje moeten kunnen binnendringen en daar zijne kollektiën van

planten en kruidkunde, van scheikunde, van insekten en dieren moeten kunnen bezichtigen; de menigvuldige boeken kunnen doorbladeren, die hij met notas verrijkte; de talrijke geschriften nalezen, die hij samenstelde. Voor geenen arbeid, den zwaarsten ook, week hij achteruit. De vroegen morgen vond hem reeds aan het werk; gedurende den dag gunde hij zichzelven nauwelijks eenige oogenblikken om die te midden van den huiselijken kring door te brengen; tot laat in den nacht zette hij zijne studiën voort. Zelden wilde hij van feesten of uitspanningen hooren; wanneer hij zich woû verzetten, deed hij verre uitstapjes, ging somwijlen gansche dagen te voet, met de plantendoos op den rug, om nieuwe opzoekingen te doen en de bijzonderheden, die de natuur oplevert, van nabij te bestudeeren. Zijne leergierigheid had zich van dag tot dag ontwikkeld en kende bijna geene palen meer.

In het midden van het jaar 1877 begon Z. M. Leopold II het plan tot uitvoer te brengen van eene expeditie naar Midden-Afrika te zenden. Het komiteit voor de beschaving van Afrika zocht moedige en bekwame mannen om deze zending te vervullen. Niet zoohaast had de jonge doctor dit vernomen of hij vatte 't gedacht op, of er geene mogelijkheid voor hem zoû bestaan aan dezen tocht deel te nemen. Dit werd voor hem een lokkend droombeeld. Hij zou daar den vollen teugel kunnen geven aan zijne leerzucht, die vreemde en wilde natuur, waarvan men tot nu toe zoo veel wonderen had verteld, in al hare pracht doorgronden; zijne wetenschap op eene grootere schaal werkzaam maken en bijzonder aan zijnen evenmensch en aan de maatschappij nut bewijzen.

Doch, om dit ontwerp te volvoeren, moest hij vaarwel zeggen aan alles, wat hij liefhad : ouders en vrienden verlaten om onbekende gevaren te gaan trotseeren. Zou hem dit niet doen achteruitwijken, zou hij zich kunnen

aan de omhelzingen van al wat hem minde, ontrukken om in verafgelegen streken, gedurende jaren een leven vol wisselvalligheden te gaan leiden? En dan, zouden zijne ouders toestemmen hem eene zoo zware onderneming te laten wagen?

Het is mij onmogelijk de moeielijkheden te beschrijven, welke hem aangaande dit laatste punt te beurt vielen. Hij was een trouwe en gehoorzame zoon. Nooit had hij het minste willen wagen zonder de toestemming zijner ouders. Hoe zou hij deze ditmaal verkrijgen voor eene onderneming, die hun misschien voor immer een geliefkoosd kind zou ontrukken? Hij had zich dan eerst tot zijne oude leeraren gewend en tot de bekwaamste zijner vrienden. Deze, daar zij den moedigen jongeling kenden, verstonden weldra op wat schitterende wijze hij zich van zijne moeielijke taak zou kwijten; ook, alhoewel zij hem de gevaren deden inzien, waartegen hij zou te kampen hebben, moedigden zij hem in zijn ontwerp aan. Dan begon hij allengskens zijne ouders aan het gedacht van naar Afrika te vertrekken, gewoon te maken en dorst eindelijk hunne toestemming vragen. Dagelijks kwam hij op zijn gebed terug, met zooveel beweegreden, met zoo veel hardnekkigheid dat zij eindelijk in zijn verlangen toegaven. Zonder tijd te verliezen begaf hij zich naar het komiteit en door de dringende aanbevelingen zijner oude meesters werd hij bijna onmiddellijk als lid der Afrikaansche zending aanvaard.

Zijn wensch was dus vervuld : hij zou de onbekende streken van Midden-Afrika gaan doorloopen en bestudeeren, en den grondsteen helpen leggen eener latere beschaving.

Het is bijna ongelooflijk met wat verheven gedacht hij zijne zending had opgevat. Opdat men zou kunnen oordeelen hoe hij zijne taak verstond, laat ik hier eenige

brieven volgen, waarin hij, betrekkelijk zijn voornemen, zijne gemoedsgesteltenis ten volle doet kennen. Tevens geven zij eenige inlichtingen betrekkelijk zijne zending.

Hasselt, 10 Juli 1877.

« Beste Tanten ! (1)

» Ik kom u een ontwerp mededeelen, dat u in 't eerst eenige verbazing en droefheid zal baren, maar u toch ook eenig genoegen zal verschaffen.

» Ik vertrek naar Midden-Afrika om deel te nemen aan de zending, die door den koning der Belgen aldaar ingericht zal worden. Er is hier geene kwestie zich als soldaat of als gelukzoeker aldaar te begeven, maar er de weldaden der beschaving over te brengen en onbekende wetenschappelijke rijkdommen in te oogsten. Wij zouden ons op de oevers van het meer Tanganaïka vestigen, op het uiteinde der bekende streken. De manschap zou bestaan uit eenen ingenieur, eenen sterrekundige en eenen natuurkundige : dit laatste ambt zou ik vervullen. Onbekende streken doorloopen, den slavenhandel afschaffen, de beginselen der beschaving aan ongelukkigen doen kennen, nieuwe wetenschappelijke opmerkingen bestudeeren, dit zou het doel zijn onzer reis.

» Ik ontveins mij de moeielijkheden niet, die ik zal moeten doorstaan : er zijn er vanwege de luchtgesteltenis en vanwege de menschen : maar al die gevaren zouden zoo mild aangerekend worden door God als door de

(1) Deze drie brieven schreef hij aan zijne Tanten, kloosterlingen bij de orde der Kannunikessen van het Heilig Graf.

wetenschap. Getrouwde mannen, ofwel lieden die in hun land niet kunnen gemist worden, kunnen zulke ondernemingen niet wagen, en het is aan de jeugd in zulke omstandigheden zelfsopoffering te toonen. Dit is de oorzaak waarom ik ouders, bloedverwanten, vrienden en mijne geliefkoosde verzamelingen zal verlaten.

„ Ik hoop dat gij mij met uw machtig gebed zult helpen. Al de noodige voorzorgen voor mijn ontwerp zijn reeds genomen en op het einde der week zal ik mijne verbintenis jegens het komiteit teekenen. Mijne zending zal bijzonder bestaan in het verzamelen der wetenschappelijke bijzonderheden en in het onderhandelen met de opperhoofden der Afrikaansche volksstammen, aangaande het afschaffen van den slavenhandel. „

Hasselt, 17 Juli.

« Beste Tanten,

„ Uwe dierbare brieven hebben mij veel genoegen verschaft : ik zie er een bewijs te meer in van uwe verkleefdheid jegens uwen neef ; maar van den anderen kant veroorzaken zij mij eenig leed, omdat zij mij doen gissen wat droefheid mijn vertrek aan de familie zal veroorzaken.

„ Ik misken de gevaren niet, die men in zulke reizen moet bekampen ; want alvorens ik een vast besluit aangaande mijn vertrek had genomen, had ik de boeken van Cameron, Stanley, Livingstone, Carrière, Douville en meer andere groote reizigers doorloopen.

„ Waarom vrees ik die gevaren niet? Ik weet het zelf niet : eene roeping misschien maakt mij reiziger. Gij herinnert u misschien dat ik in mijne jeugd grooten lust

had om missionaris te worden? maar ik gevoelde mij noch waardig noch sterk genoeg om mij jegens God door eene zoo plechtige belofte te binden. De Voorzienigheid heeft mij misschien den weg voorbehouden, dien ik nu zal inslaan om mij te gebruiken in een zoo verdienstelijk werk als de beschaving dezer arme negers, die nauwelijks het geestelijke gedeelte van het leven kennen.

» Ik ben dan ook gansch tot de reis voorbereid. Ik ben sterk van gezondheid; een jeugdige en doch mannelijke ijver bezielt mij, en misschien heb ik eenige kennissen. En deze gaven, zoo ik ze waarlijk bezit, dat kapitaal dat immers toebehoort aan Hem, die het mij gaf, zou ik dat alles rustig kunnen behouden zonder er ten minste vruchten uit te trekken, ja de meeste vruchten mogelijk? Misschien beschouw ik mijne zending al te hoog, misschien gaan mijne neigingen mijne krachten te boven. Maar waarom bestaan dan in mij die geheime bewegingen der ziele, die mij zoo sterk in eenen bepaalden weg vooruit drijven sedert mijne kindsheid? Wat er ook van zij, ik zal meenen wél gehandeld te hebben om de belooning te bekomen, die men aan de zelfsopoffering toekent: want het is uit zelfsopoffering, dat ik het klimaat, de menschen, de dieren zal te gemoet zien, verre van diegenen, die mij in den tegenspoed zouden kunnen troost verschaffen. De liefde tot den evennaaste eerstens, dan de liefde tot de wetenschap drijven mij naar deze onbekende streken.

» Ik ontvouw u mijne ziel omdat gij in staat zijt deze gedachten te begrijpen, die de wereld als verwaandheid zou aanschouwen : want sinds er van deze expeditie kwestie is, heb ik er velen hooren van spreken in de kringen, waarin ik verkeer, en immer vroeg men zich af, of er roem of fortuin meê te winnen was.

» Ik heb van mijn ontwerp nog maar alleen aan mijne

familie gesproken ; ik tracht mijne ouders zoo weinig mogelijk daar meê te ontrusten, eerstens om gemakkelijker hunne toestemming te bekomen en verder om ze zoo weinig mogelijk te bedroeven indien ik zoû vertrekken.

„ In alle geval beveel ik mij aan uwe goede en krachtige gebeden. „

« Brussel, 4 october 1877.

„ Beste Tanten !

„ Ik had gemeend nog eenige dagen te midden van mijne familie te kunnen doorbrengen : doch de veelvuldige bezigheden, die de voorbereidselen der reis na zich slepen, beletten mij dit. Ik ben dus genoodzaakt u schriftelijk « tot wederzien „ te zeggen. Alhoewel ik mij verre van u ga verwijderen, zal ik u geen oogenblik vergeten en ik zal gestadig denken, dat terwijl ik te midden der woestenijen zit, gij voor mij zult bidden voor het welslagen van mijne reis en van het schoone werk, waaraan ik mij ga toewijden. Ik hoop u eens welvarend weder te zien, en indien de Voorzienigheid niet toelaat dat ik u hierbeneden nog terugvinde, zal ik u hierboven vertellen wat mij op reis te beurt viel : en ik verzeker u dat het verhaal er niets aan zou verliezen, terwijl het in de goddelijke taal des Hemels zoû gedaan worden.

„ Ik vertrek vol hoop en vol moed : ik zal pogen aan deze onderneming alle diensten mogelijk te bewijzen, en als gij uw gebed naar den Hemel zendt, bidt niet zoo zeer voor mij, — ik ben een onzichtbaar punt op den aardbol, — maar weleer voor die duizende ongelukkigen, die daar ginder als ware dieren moeten leven en die nog lang

zullen bestaan zonder de weldaden der beschaving te kennen en te genieten.

„ Voor uw beheer en opdat gij beter mijne reis zoudt kunnen nagaan, zal ik u zeggen dat wij van Oostende zullen vertrekken naar Southampton; vandaar naar Madeira, de Kaap der Goede Hoop, Natal, Zanzibar. Hier zullen wij ons mannen verschaffen en dan te voet gaan naar Nyangwé langs den Manu-Yema en het meer Tanganaika, tot op de hoogte, waar de volksstam *de Udjiji* verblijft.

„ Ik schei dus van u met een laatste vaarwel. Geniet immer eene goede gezondheid en denkt dikwijls aan mij. „

Eer hij de binnenlanden van Afrika ging intrekken, hetgeen, eilaas! de dood belette, schreef hij mij eenen brief uit Zanzibar, waarin hij eenige schikkingen nam voor het geval, dat hij in zijne reis zou bezwijken. Ik kan niet nalaten er eenige uittreksels van meê te deelen, omdat ze nog beter doen zien met wat stalen moed hij zichzelven had gewapend en omdat hij in dit schrijven zijn hart om zoo te zeggen eene laatste maal uitboezemde :

„ Indien ik deze voorzorgen neem vóór de eigenlijke reis te beginnen, dan is het niet dat ik de zekerheid heb er eerder te blijven dan er van terug te komen : maar slechts omdat het niet onmogelijk is daar aan eenig ongeluk te bezwijken. Dagelijks heb ik meer en meer betrouwen op den goeden uitval onzer onderneming, want van kortbij gezien is Afrika zoo afschrikkend niet als van verre : de reizigers overdrijven een weinig. Daarbij leest men hunne werken met de overdreven gedachten, die elke onbekende zaak na zich sleept, en op het einde wordt dat prachtig land eene ware hel, zooals die waarvan Dante zingt : « *Voi che si entrate lasciate ogni speranza.* »

„ Het is zeker dat hier vele ziekten heerschen, die dik-

wijls slecht uitvallen; doch ik heb bemerkt dat ze meer dan eens uit onvoorzichtigheden voortkomen.

„De grootste vijand is de hitte; zij maakt lui en gij moet uwen geest en uwe lidmaten immer bezig houden, wilt gij niet ontmoedigd en ziek worden; een weinig wilskracht en men kan er zich aan gewennen. Den arbeid en de rust dient men zóó te verdeelen, dat men nooit de handen moedeloos langs het lijf laat hangen.

„Bij mijn vertrek spraken wij de eenen over glorie, de anderen over de groote voordeelen, die men bij zulke reis inoogst. Wat de glorie betreft, deze bestaat, geloof ik, voor het minste niet. Vóór dat wij op weg zullen zijn om terug te komen, zal men zich reeds met eene volgende expeditie bezig houden en er zal niet de minste echo meer bestaan van het gerucht, dat men bij ons vertrek rond ons maakte. Die groote glorie is overigens voor mij het minste : want ik meen dat zij slechts dient om ons het leven minder rustig te maken, en mij dunkt dat het verkieslijk is immer stil te kunnen voortleven, dan steeds aan de afgunst blootgesteld te zijn. En wat de voordeelen aangaat, waarin bestaan die?

„Als wij terugkomen zullen kommissie I en kommissie II, M. Sus en M. Piet, onze daden uitpluizen en vinden dat wij dit zóó en dat anders, dit niet en dat wèl zouden moeten gedaan hebben. Daarbij zullen ons een hoop lieden komen lastig vallen, die zooveel weten wat Afrika is, als hoeveel inwoners er zijn in de maan. Als ik bij mijne wederkomst de eene of andere plaats tot belooning zoû krijgen, dan zullen mijne wenschen zoo bepaald mogelijk zijn en immer houd ik den « multa petentibus multa desunt » van Horatius voor oogen. Het eenige, dat ik in deze reis zie, is van eenige diensten aan de menschheid te bewijzen, eenen hoop kennissen bijeen te rapen en vastheid van karakter te bekomen . . . .

. . . .

Ik schrijf dit hier neder opdat gij een juist gedacht hebbet nopens de inzichten, die mij bezield en toen ik deze reis ondernam. »

Met zulke inzichten en gevoelens gewapend, had hij zich dus tot de reis gereed te maken. Hij verliet zijne geboortestad om gedurende den tijd, die nog vóór zijn vertrek zou verloopen, zich te Brussel te gaan vestigen en daar alle maatregelen te nemen en de voorbereidselen te doen, die tot deze onderneming noodig waren.

Hier stelde hij zich bijzonder in betrekking met M. Dupont, bestuurder van het wetenschappelijk Musœum van Brussel, met den beroemden professor van Beneden der Leuvensche Hoogeschool, eenen zijner oudleeraren, en met den uitmuntenden plantenkundige Crepin. Verder poogde hij betrekkingen aan te knoopen met andere geleerden, met nijveraars en handelaars. Hij trachtte van allen inlichtingen te bekomen en ontving met dankbaarheid hunnen raad. De vragen, waar zij belang in hadden, en die nog niet opgelost waren, verzocht hij hun op papier te stellen, ten einde hij die ter plaatse mochte bestuderen. Hij bezocht de vermaardste wetenschappelijke verzamelingen, vergaarde nota's over hetgeen hij meende nuttig te kunnen zijn voor zijne reis en poogde alzoo de eenige weken, die hem vóór zijn vertrek nog overbleven, zooveel mogelijk aan de studie van praktische vraagpunten toe te wijden.

De heeren Van Beneden en Dupont gaven hem onderrichtingen nopens de moeilijkste vraagpunten der ethnologie, wijl hem van eenen anderen kant door eenige geleerden de grondbegrippen der Oostersche talen medegedeeld werden.

Den 19 October zou de zending Europa verlaten. Voor

hem was nu het droeve uur gekomen, waarop hij aan zijne beminde ouders, aan gansch zijne familie zou vaarwel moeten zeggen. Hij kwam eenigen tijd vóor den bepaalden dag naar Hasselt, met zijne twee reismakkers de heeren Crespel en Cambier, om afscheid te nemen van ouders en vrienden.

Hoe treurig was dit vaarwel! hoe vurig waren de omhelsingen die, eilaas, de laatste moesten zijn... 's Avonds vóor dat hij zou vertrekken, had zijne goede moeder hem twee schapulieren ter hand gesteld, die hem van zijne eerwaarde tanten besteld waren. Zij had hem weenend omhelsd, terwijl zij naar den Hemel wees en zegde : « Dat deze teekens van godsvrucht u tegen alle gevaar beschutten. »

De twee reisgezellen poogden dan aan de bedroefde ouders moed en hoop in te boezemen; zij trachtten hun den schoonen kant der onderneming te doen beschouwen, al het verhevene van het ontwerp huns zoons tegen hunne droefheid te doen opwegen. Hij zelf toonde zich zoo gerust, zoo blijmoedig, dat zij bij het afscheidsuur met meer hoop op zijn vertrek konden staren.

Doch wat tranen, toen hij zich aan de omhelzingen zijner ouders, zijner broeders en zusters moest ontrukken om het lange vaarwel uit te spreken : « God zal over mij waken, zei hij, ik ben er zeker van. »

Met vasten tred, vol moed en vol hoop verliet hij het ouderlijke huis, dat hij, eilaas, nimmer moest wederzien.

Doch indien hij in dade zijn vaderland had verlaten, bleef zijne ziel nog immer bij hetgeen hij van kindsbeen af had lief gehad. Van elke plaats, waar hij kon vertoeven in zijne reis, zond hij brieven aan zijne ouders. Elken dag schreef hij zijne aandoeningen en zijne indrukken, herdacht er bloedverwanten en vrienden in, sprak er van de vermaken zijner jeugd van zijne geliefkoosde verza-

melingen. Zij, die zijne brieven lezen, zullen er kunnen in gadeslaan met wat opmerkzamen geest hij de kleinste bijzonderheden aanduidt, met wat verhevenheid hij de groote natuurverschijnselen weet te beschrijven. Hij onderhandelt met zijne ouders, als had hij het zich als eenen heiligen plicht gerekend hun dagelijks te vertellen wat hem iederen dag was overkomen en door het verhalen der wonderen en nieuwigheden, die hij op zijne reis tegenkwam, hunnen geest gerust te stellen en hunnen moed gedurende zijne afwezigheid te ondersteunen.

Op die wijze kwam het, dat hij, na eene reis van bijna twee maanden, reeds eenen ganschen bundel brieven had gestuurd.

De laatste kwam ons toe toen hij ziek en stervend te Zanzibar moest liggen, in het begin van Januari 1878. Hier nog schreef hij van al de prachtige dingen, die hem omringden, vol moed en vol hoop; hij sprak nog van toekomst en wederzien. Doch eilaas, dit mocht niet gebeuren! Den 18 Februari kwam een afgezant van het komiteit van Brussel de droeve tijding in Hasselt brengen, dat de moedige jongeling den 14 Januari, ten zes ure 's morgens, in den Heer was ontslapen!

Zoo jong en zoo ver van zijn vaderland sterven! Door eene onverwachte dood plotseling worden weggerukt in den bloei der jeugd, aan den ingang van een leven dat hem eenige belooning aan zijnen arbeid zou verschaffen, wanneer hem alles, wat hij had gewenscht, ging te beurt vallen!

Onbeschrijfelijk was de droefheid, die dit treurig nieuws overal deed ontstaan. Niemand kon er de wezenlijkheid van gelooven. Angst en hoop wisselden zich nog immer in aller harten af toen men voor 't eerst deze tijding vernam. Iedereen verbleef in eene akelige onzekerheid. Doch het was slechts al te waar: hij was aan de gevolgen van eenen zonneslag bezweken.

Den 13 Januari had hij eene wandeling rondom de stad gedaan om planten en kruiden te zoeken, om de eerste kennis te maken met de Afrikaansche natuur. Bij zijne wederkomst was hij door hitte en vermoeienis afgemat. Hij gevoelde rond den avond eene zware ongesteldheid en begaf zich te bed, alwaar de koorts hem overviel. In den nacht viel hij in bezwijming en M. Crespel deed spoedig eenen geneesheer roepen. Men dacht echter niet dat hij, die 's daags te voren nog zoo frisch en gezond was, zoo plotseling zou bezwijken. Doch, toen de doktor kwam, vond hij niets meer dan een lijk.

's Daags na zijn overlijden werd hij met grooten luister begraven. Het lijk werd afgehaald door de priesters der katholieke missie; na eene plechtige mis, waarbij gansch de Europeesche bevolking van Zanzibar tegenwoordig was, werd het stoffelijk overschot, door al de aanwezigen vergezeld, naar het kerkhof gebracht.

De betreurde jongeling was, toen hij stierf, slechts drie en twintig jaar en eenige maanden oud. Hij was lid der Belgische maatschappij van aardrijkskunde, briefwisselend lid der maatschappij van aardrijkskunde van Antwerpen, lid der maatschappij van kruid- en plantenkunde van Brussel.

Zoo zijn leven slechts kort was, was het toch lang genoeg voor hem om het verdienstelijk en heilig te maken ; en zulk leven behoeft geenen ouderdom om het te bekronen. Door zijne zachtaardigheid en zijn gedienstig karakter had hij zich door iedereen doen beminnen ; hij werd geacht door zijne medeburgers en door allen, die hem kenden. De eene aanzag hem als ernstige geleerde ; de andere als iemand die eens het vaderland tot eere zou verstrekt hebben ; allen bewonderden hem als een deugdzaam en godvreezend jongeling !

Zijne dood was zijn leven niet onwaardig : hij stierf als een slachtoffer der wetenschap. Hij leefde als een volmaakte christene en zeker zal de Heer zijne laatste oogenblikken gezegend hebben.

P. M.

—

Southampton, 17 October 1877.

Beste Ouders,

Ik neem mijne eerste vrije oogenblikken waar om u den staat mijner gezondheid en mijne aandoeningen te doen vernemen.

In hetgeen ik u schrijf en u verder nog zal schrijven, zult gij vele bijzonderheden vinden, die u nietsbeduidend zullen toeschijnen. Doch ik heb reeds vroeger ondervonden hoe aangenaam het is later zulke kleinigheden terug te vinden en, zooals gij het zeker niet vergeten hebt, zullen al mijne brieven nota's zijn, die zich in mijn dagboek zullen bevinden en dus bewaard moeten blijven.

Wij vertrokken uit Brussel den vijftienden October om drij uur en twee minuten. Mij klopte het hart wel eenen slag feller toen het oogenblik van het vertrek aankwam, doch het duurde niet lang, want M. Vanschelle, kap. Reiers en Dr Descamps, die met ons tot Oostende hadden willen medegaan, lieten ons den tijd niet om ons aan onze verstrooiingen over te laten.

Wij kwamen tegen het vallen van den avond te Oostende aan en vonden er Crespel met zijne drie

broeders, zijnen oom en nog eenige andere heeren van Oostende. Wij dronken pintjes bier, kochten eene muts en stapten onder eenen kouden en kletterenden regen op het schip af. Er werd in de statie eene flesch Champagne op onze gezondheid ontkorkt en daarna gingen wij op den stoomboot *Maria-Henriette*. Wij namen plaats in de kabien en na eenige *tribords en babords* schoten wij de zee in.

Ik heb nooit geweten dat die *pied marin,* waarvan de reizigers spreken, zoo lastig te krijgen is : mijn eerste stap, dien ik buiten de kabien deed om het gezicht van Oostende te genieten, was een wankelende stap, zooals die van een dronken mensch. Doch het begon weldra beter te gaan en ik kwam gelukkig op de passerelle aan, waar zich de kapitein en onze reisgasten bevonden.

Wij zagen Oostende zeer klaar, eerst onder den vorm van eene lange rei lichten, dan niets meer als de vuurtoren.

De zee was dien dag nog al onstuimig en wiegde ons op eene nog al wilde wijze : ook stond Cambier weldra tegen den rand van het schip, en gaf aan de zee weer wat hij aan de aarde genomen had. Ik was met Marnow in eene soort van schildwachthuisje gekropen en van daar zagen wij achtereenvolgens Nieuwpoort, Grandville en Calais, of ten minste de vuurtorens dezer steden.

Op het dek was het bijna niet om uit te houden, daar de wind er van tijd tot tijd eene golf gezouten water in het aangezicht wierp. Wij waren omtrent eene uur ver toen de broeder van eenen bediende van den Observatoire de zeekwaal kreeg en eene kabien ingesleurd werd. Een heer, die reeds dikwijls gereisd had, kwam

ons vertellen dat het beter was in de kabien te gaan. Wij probeerden : ik legde mij zoolang als ik was op eenen sofa, doch het begon mij algauw lastig te vallen. Ik ging dan weer naar Marnow toe. Eene halve uur daarna vertelde mij Marnow dat het onmogelijk was op onze standplaats de zeekwaal te krijgen : doch hij had het nog geen vijf minuten gezegd of hij vloog het trapje af, om met de drolligste gebaren de kabien in te loopen, waar de andere lagen. Ik bleef alleen in het schildwachthuisje staan tot Douvres, waar wij te twee ure omtrent aankwamen.

Na door de douaan gekomen te zijn, gingen wij op het *Prince Impérial Hotel* af. Baas Conradi en gansch zijn huisgezin waren slapen en de drager, die bij ons was, moest twee maal, zoo hard als hij kon, bellen om iemand in zijne hemdsmouwen aan het venster te krijgen.

Een maatregel, die de politie hier en misschien elders in Engeland neemt, wekte onze aaandacht op. Toen wij bij Conradi belden, bleef er een politieman juist vóor ons hotel staan en ontdekte een klein lantaarntje, dat hij aan zijnen gordel droeg. Dit wilde zeggen dat men gerust kon openen.

Het was drie uren toen wij slapen gingen : maar dit belette Marnow niet van ons 's morgens ten half zevente komen opkloppen, om ons aan te kondigen dat hij reeds eene half uur op was.

Terwijl men ons ontbijt vervaardigde, ging ik eene kleine wandeling langs de haven en de Snargate maken. Wij zijn in Douvres eigenlijk niet geweest, maar in de omstreken der haven gebleven. Wij bemerkten vooral het Pier (in 't Hollandsch : hoofd), waar de zee over eenigen

tijd, voor twintig millioen franken schade aan had gedaan; het fort en de Cesaartoren.

Van op het Pier zagen wij de kusten van Frankrijk.

Het is schoon om de soldaten met hunne roode kazakken, hunne zwarte broeken en *toque* op het hoofd, daarboven op te zien exerceeren. De Engelsche soldaat is rentenier : hij krijgt eenen schelling (1,20 fr.) per dag ; gaat nooit wandelen zonder een stokje en is gekleed en opgepoetst als een heer; ook zijn er zeer veel Engelsche soldaten getrouwd.

Om elf uur trokken wij de groote kabien van onzen steamer in, waar M. Pierre ons een déjeuner deed opdienen.

Wij vertrokken in den namiddag naar Southampton, waar wij om acht uur aankwamen, na zes uren reizens.

De Engelsche waggons zijn schooner dan die bij ons. In eenige statiën heb ik bemerkt, ten minste in de eerste klas, dat de deuren van de wagens, buiten dat zij gesloten zijn zooals bij ons, nog met eenen sleutel, dien de garde in zijne tesch draagt, toegehouden worden : zoo kan er niemand op, zonder dat hij het ziet, en zóo behoeft hij onder den weg niet op den marche-pied te loopen.

In de meeste statiën zijn de verschillende liniën afgescheiden door dikke muren van omtrent eenen halven meter hoogte. Als de trein nu inkomt, komt de plancher van den waggon op dezelfde hoogte als de marchepied, en de reiziger kan er instappen als ging hij op gelijken grond.

De beleefdheid der Engelsche bedienden is uitnemend.

Wij zijn in Southampton in het Railway Hotel, dat van de statie zelf deel maakt en wel ingericht is.

Iets merkwaardig in Engeland is, dat de bedden wel twee maal zoo breed zijn als bij ons. 's Avonds vindt men er geen Café open. Het verwondert den garçon van t' Hotel, als gij hem soep vóor het eten vraagt en hij zal nooit nalaten u na het eten Manchesterkaas met Celeri toe te dienen.

Ik eindig mijnen brief na de stad Southampton een weinig doorloopen te hebben. Zij is zeer merkwaardig. Iets eigenaardig is de Canal-walking, een straatje dat aan eene foore gelijkt. De poort van het musœum der kunsten en wetenschappen is zeer schoon.

Dezen namiddag zijn wij den *Danube* gaan beschouwen : een prachtig schip, waarin wij op ons gemak zullen zijn. Al onze pakken zijn reeds op hunne plaats en wij zullen ons morgen tegen tien ure inschepen.

Het nieuws, dat gij mij zoudt willen geven, zou naar Natal moeten gaan. Doch schrijft mij slechts binnen eene goede maand : want wij zullen toch uwe tijdingen niet vóor twee maanden van hier ontvangen.

Ik eindig met u vriendelijk te omhelzen, hopende dat gij u altijd in goede gezondheid bevindt. Zoo verre ik gaan moge, vergeet ik al uwe goedheid nooit. Ik hoop dat gij u aan mijn vertrek reeds gewend hebt : ik zal niet nalaten u bij elke gelegenheid nieuws te doen toekomen.

Uw toegenegenste zoon,
ARN. MAES.

—

Plymouth, 19 October 1877.

Beste Ouders,

Ik schrijf Plymouth op dezen brief, zonder te weten of hij u van daar zal toekomen : wij zitten in de groote zaal van het schip tusschen Southampton en Plymouth, waar wij morgen om 9 uur zullen aanlanden om rond twee uren van daar te vertrekken.

Wij zijn dezen morgen uit Southampton vertrokken rond half elf. Het schip lag op omtrent een kwartier van de stad en van daar bemerkten wij het schoone hospitaal voor de invalieden, die uit de Indiën komen, en het prachtig huis van den doktor, dat in de nabijheid staat. Om u een gedacht te geven van de uitgestrektheid dezer gebouwen zal ik u zeggen, dat het huis van den doktor omtrent zoo groot is als ons hospitaal (1).

Wij ontbeten zeer goed aan boord. Rond twee ure kwam de post steamer met een zeker getal passagiers en de depêchen aan, en eene uur nadien begonnen wij onzen gang.

De kusten, waar wij doorkomen, zijn al wat prachtig is en bijzonder die van het eiland Wright, dat uit krijtachtige rotsen bestaat, waarvan eenige uitgescheurd zijn en zich op eenigen afstand uit het water verheffen. Op de laatste afgescheurde rots staat een vuurtoren.

Wrigt is met forten versterkt en tegenover het eiland ligt een fort met eene batterie-cuirassée.

(1) Omtrent 50 voet lengte.

Iets dat indruk maakt is het vertrekken van een schip. Eerst ontstaat er een groot rumoer, veroorzaakt door het aflaten der kisten en pakken en door het doorheengeloop der reizigers en werklieden ; dan eene groote stilte, alleen door de bevelen des kapiteins onderbroken. Het gerucht der wielen des stoomboots en een licht gehoddel (1) duiden u aan, dat gij de kusten verlaat. Daar ziet men de toeschouwers hunne zakdoeken zwaaien, iets waarop de passagiers op dezelfde wijze antwoorden.

De kapitein is een Engelschman en verstaat niets dan Engelsch : een struisch man, met rossen baard, als dien van den koning van Pruisen. Bijna al de reizigers zijn Engelschen. Ik heb slechts Fransch hooren spreken door eene juffrouw, die in gezelschap van eene negerin en twee kinderen reist. Dezen avond, terwijl ik na het eten op het dek wandelde, kwam mij een heer vuur vragen en sprak Engelsch. Hij wou met ons praten, maar toen ik hem zei dat mijne makkers het Engelsch niet verstonden, sprak hij Vlaamsch en vertelde mij dat hij in Holland had gereisd. Al had ik België nog niet lang verlaten, toch deed het mij goed een woordje Vlaamsch te hooren tusschen al dat Engelsch.

Ons schip heet de *Danube*. Het heeft eene machien van 350 paardenkracht. Het telt in de eerste klas omtrent veertig kabienen, die alle zeer gemakkelijk zijn. Tusschen de rijen kabienen ligt de zaal, waarin eene lange tafel met een kostelijk rood laken tapijt, met levendige bloemen versierd. Deze zaal bevat sofas, stoelen en twee pianos. Aan de balken hangen plankjes, zooals die waar

(1) Gewiggel.

men in den buiten peper en zoutvaatjes inzet, en waarop glazen en karaffen staan.

Wij slapen met drieën in éene kabien. De bedden zijn tegen de wanden vastgemaakt en zeer proper, maar smal. In elke kabien is eene lavabo met al wat er toebehoort.

Men eet zeer goed aan boord en aan proviand zullen wij niet te kort komen, want de *Danube* neemt buiten eenige ossen, een twintigtal schapen en eene zekere hoeveelheid ganzen mede. Het schip vervoert ook twee paarden, die met ons te Natal zullen afstappen.

Wij hebben den ganschen namiddag doorgebracht met ons reishoed in de kabienen te schikken en met pijpjes op het dek te rooken. Dat eene pijp goed smaakt als men omringd is van zoo prachtige gezichten, als die wij genieten, hoef ik u niet te zeggen. De zee is zoo glad als een spiegel, en terwijl ik hier zit te schrijven weet ik bijna niet dat ik op zee ben.

Wij hebben vandaag verschillende meerzwijnen (marsouins) hunne kabriollen zien maken. Van de zeezwaluwen spreek ik niet : zij zijn al te talrijk.

Ik sluit mijnen brief niet vóór morgen te Plymouth. zoo zal ik nog eens met u kunnen klappen.

Vergeet niet gansch de familie van mijnentwege vriendelijk te groeten; gelieft ook, als gij mijne vrienden ziet, hun te zeggen dat ik dikwijls aan hen denk en dat ik hun van Madeiro nieuws zal geven.

Tot morgen. Ik ga mijnen paletot aantrekken, mij in mijnen plaid wikkelen en dan de tabaksblaas eens uithalen : als ik genoeg naar de maan zal gedampt hebben, dan kruip ik mijne doos in, om mij in slaap te laten wiegen.

Wij zijn te Plymonth afgestapt; er blijft mij te weinig tijd om u van hier nieuws te geven.

Steamer *Danube*, 19 October 1877.

Ik heb u gisteren avond in de nabijheid van Plymouth verlaten om nog eene wandeling, voor het slapengaan, op het dek te doen. Het wandelingje is wel afgeloopen en de pijp heeft lekker gesmaakt. Verleden nacht heb ik recht goed geslapen, niettegenstaande mijn smal bed. Dezen morgen, toen ik rond zeven ure de oogen opendeed en door het venster keek, meende ik aan de beweging van het schip te bemerken dat wij nog immer in gang waren. Doch toen ik op het dek geklommen was ontwaarde ik dat wij nabij eenen lichttoren en in het gezicht van groote forten stonden. Ik vernam van eenen matroos, dat wij om half twee 's nachts te Plymouth aangekomen waren.

Het gezicht op deze vesting is een der schoonste, die men kan genieten : overal rond zich heeft men roode rotsen ; (waarschijnlijk de *red-old-Sandstone* van de geologen.) Aan onzen rechten kant bijzonderlijk ligt eene hoogte met boomen bedekt, wier donkergroen met het kastanjebruin afgewisseld is. Op een honderd passen van ons lag een drijmast, die de quarantaine deed en daarom eenen geelen wimpel (flamme) op zijnen mast droeg; verder eenige oorlogschepen.

Wij ontbeten te acht ure en te half tien stapten wij op den kleinen stoomboot *Sir Richard Racleygh,* dat ons op tien minuten te Plymouth aanbracht.

Het eigenlijke Plymouth telt 60,000 zielen; doch hetgeen men Plymouth heet, bestaat uit drie steden : Devenshore, Plymouth en Stonehouse, die te zamen 130,000 zielen bevatten. De stad is schooner dan Southampton : de huizen zijn er hooger en de straten breeder.

Wij bemerkten er een prachtig hotel aan de Georgestreet, den schoonen klokkentoren en eenen steenoven. Wij hadden maar twee uren tijd en moesten ons spoeden om hetgeen wij te koopen hadden, te gaan zoeken ; maar wij konden de stad in haar geheel niet zien. Terug op het schip gekomen, aten wij met smaak, en daarna vertrokken wij. Het sein werd gegeven om twee uren : om halfvier zagen wij niets van de kusten meer : 't is nu overal rondom ons zee. Deze is niet zoo gerust meer als gisteren, doch daarom niet omstuimig.

Het schip met den pas afgemeten is omtrent 120 meters lang op 10 meters breed. Het bevat bij de 70 passagieren van de eerste klas, waaronder zich de kapitein Maileau en een andere Engelsche officier bevinden. Op dit oogenblik liggen er menige in hunne kooi met de zeeziekte. Cambier is wederom gepakt.

Wij zullen binnen vijf of zes dagen te St-Vincent aankomen; wij houden te Madeira niet stil. Ik zal dezen brief morgen voortzetten en 'er in dagelijks van mijne tijdingen in geven, tot dat ik te St-Vincent zal aangekomen zijn, waar ik hem in den post zal steken.

20ste October.

Ik schrijf u mijne nota's ondereen en zonder op stijl noch ortographe te letten : want ik neem den tijd niet om mijne gedachten te rangschikken. Het is nog al lastig onder het onophoudend gerammel der golven te schrijven.

Gisteren had ik bij het opstaan de roode tinten der rijzende zon door mijn venster bemerkt en ik spoedde mijne toilette zoo fel als ik maar kon : doch ik kwam te laat om ze uit het water te zien komen. Dezen morgen was het half zeven toen ik de oogen ontsloot en het spektakel heeft mij niet ontsnapt. Toen ik op het dek kwam, was het Oosten met de vurigste kleuren verlicht terwijl eene zachte roostint de schaduwen van het Westen kleurde. In de richting van waar de zon moest opstaan zag ik, van aan den horizont te beginnen, drij boveneenliggende lagen schaduwen : de onderste zwartachtig ; de tweede hoog hemelsblauw en de bovenste vuurkleurig. Ik heb deze laatste kleur reeds aan topazen, aan robbijnen enz. zien vergelijken, doch ik meen niet dat er in eene steenenverzameling een kostelijk gesteente bestaat , dat met dien glans en die kleur in vergelijking kan komen. Indien ik vuurkleurig schrijf, is het enkellijk om eene aanduiding te gebruiken, die mij dien morgen helpe onthouden. Allengskens verlichtte zich de onderste laag terwijl de bovenste duisterder werd en de tinten van het Noorden, het Westen en het Zuiden in schoon hemelsblauw veranderden. Op het water zag men twee lijnen kabbelende golven, waarop de vuurkleurige wolken weerkaatsten ; het was een der

schoonste bijzonderheden van het verschijnsel. Eindelijk kwam de zon te voorschijn onder de gedaante van eenen gloeienden vuurbol: de wolken verdwenen en zij gingen voort in eenen azuren hemel, zoo zuiver als men maar eenen hemel kan droomen.

Geloof niet dat ik u hier eene beschrijving van den zonnenopgang beb willen geven; zulk een onderwerp heb ik dikwijls in de school behandeld, doch nu zou ik het niet licht durven aanpakken, uit vrees van aan de waarheid te kort te doen.

Wij varen immer naar het zuidwesten; sedert gisteren gaan wij een weinig westwaarts.

Rond acht uur hebben wij in de verte een schip gezien en rond tien uur twee andere. Dit zijn, buiten eenige zeevogels, een teeken dat de kusten niet ver zijn en eenige vlottende wieren (algoes) duiden ons aan dat er buiten ons nog andere levende wezens bestaan.

Dezen morgen heb ik den loch zien werpen: 't is een stuk leer aan eene koord gebonden, dienende om de snelheid van de vaart van het schip te berekenen. De koord is in gelijke deelen verdeeld; een matroos werpt het stuk leer in de zee en laat er zooveel koord achter af als er van eene bobijn afloopt in den tijd, die door eenen zandlooper wordt aangeduid.

De Hollander, met wien ik kennis maakte, is een Rotterdammer die naaar Natal gaat voor drie jaren, op rekening van een handelshuis. Hij heeft mij zeer merkwaardige dingen over den zonderlingen Multatuli en zijne werken verteld.

Wij zijn in de richting der kusten van Bretagne, doch zoo ver er van verwijderd, dat wij ze niet zien.

Zondag, 21 October.

Vaandaag is het een onstuimig weder : regen en eene levendige zee; ook heeft mèn voor het ontbijt op de tafel steunen moeten zetten voor de tassen en de tellooren; evenwel is mijn eierkoek in den koffie van eene *miss*, die tegenover mij zat, gevlogen. Buiten de officieren waren er maar een tiental personen bij het ontbijt tegenwoordig.

Toen dit geëindigd was, zijn wij ondanks het slecht weder op het dek gekropen en hebben er eenen troep marsouins gezien, die het schip volgden, alsmede eenen grooten vogel, dien ik niet herkend heb.

Wij zitten in de golf van Biscaye en zullen waarschijnlijk vrijdag of zaterdag te St-Vincent aankomen.

Ons schip heeft twee en half millioen gekost en legt omtrent 270 mijlen per dag af.

Tot vier uren is het weder slecht geweest en dan hebben wij het gezicht van twee prachtige regenbogen genoten. Met eenen onmeetbaren horizont, zooals die der zee, ontwaart men gansch de schoonheid van eenen regenboog.

De barometer is aan het klimmen en een officier belooft ons voor morgen schoon weder. Ik heb dezen avond aan tafel zes passagiers geteld.

Het uur wordt aangeduid bij middel van eene bel : voor een half uur eenen kleinen slag; voor een uur twee groote slagen, gevolgd van eenen kleinen (1).

(1) Zie verder, waar meer uitleggingen aangaande het aanduiden van den tijd aan boord der schepen worden gegeven.

Wij nemen ons eerste ontbijt ten acht ure, ons tweede ten een uur, ons middagmral ten zes ure.

Tot morgen.

Maandag, 22 October.

De meeuw (mouette) komt tot op 35 Engelsche mijlen afstand van de kusten. Die vogel moet eene machtige vlucht hebben.

Wij zijn de Finisterre sedert dezen nacht voorbij. Dezen morgen waren alle zeilen opengespannen. Het weder is klaarder en de zon is te voorschijn gekomen.

Ik zit dikwijls een uur lang in de zee te kijken zonder mij te vervelen. Er is altijd iets schoons in de golven te zien : zoo, bij voorbeeld, het schuim dat omhoog spat en zich in duizende kristalen druppels ontbindt, vertoont dikwijls den schoonsten oogenblikkelijken regenboog, dien men uitdenken kan.

Men beklaagt somwijlen het lot der matrozen; ik heb nooit een volkje met meer moed en met meer tevredenheid aan het werk gezien ; en als men zegt dat de matroos in het algemeen op den drank uit is, dan zegt men iets onwaar : ons werkvolk zou gemakkelijk lessen van matigheid bij de matroozen van den *Danube* kunnen nemen.

Marnow is onze slaapkameraad niet meer ; er kwam water in zijne kabien, langs het venster, en toen hij gisteren morgen opstond, was hij gansch nat. De kapitein heeft hem eene andere kooi gegeven.

Rond twee uren hebben wij eenen troep van acht petrels gezien. Het is zeer vermakelijk om hunne vlucht

te volgen. Zij blijven immer dicht bij het water en er zijn oogenblikken dat men zou zeggen, dat zij door de golven verslonden zijn.

Dezen avond, rond half zes, nam ik eenen schoonen zonnenondergang waar. Op het punt waar de zon, die achter eene zwarte wolk verstoken was, moest verdwijnen, was de hemel vuurrood. Noordwaarts was de hemel, waar hem de wolken niet bedekten, bleekgroen; waar de zon onderging werden de wolken langs het zuiden rooziger en rooziger, en toen de vuurbol aan het horizont maar een klein glinsterend wolkje meer liet uitkomen, was het zuiden en het westen nog immer rooskleurig. Ondertusschen waren de golven der zee langs den westkant verguld. Tooverachtig schouwspel!

Ik daalde om zes ure in den eetzaal en toen ik rond zeven ure weder opkwam was alles verdwenen.

Ik hoor u, van hier, klagen over zulke beuzelachtige nota's, doch zij zijn slechts geschreven voor mijn later geheugen.

Ik vergat in mijne vorige brieven iets aan te teekenen, dat mij bij onze doorreis in Engeland zeer trof: het is dat de Engelschman 's avonds niet naar de koffiehuizen gaat. Hij heeft zijne *drinkbars* : doch dit zijn meestal kleine plaatsen, waar men zijn glas aan den toog neemt en waar iemand, die eenen hoed draagt, niet gaarne gezien wordt. De Engelschman heeft het ook niet al te fel op het *théâtre*. Te Southampton was rond 9 ure bijna alle beweging op straat verdwenen. — Tot morgen.

Dinsdag, 23 October.

Prachtig weder, doch het ziet er uit alsof het warm ging worden; men heeft reeds de tent op het dek opengespannen.

Dezen morgen is ons een Fransch oorlogschip (driemast) voorbijgezeild; langs den noorderkant zagen wij een zeil, doch wij konden niet onderscheiden wat het was. Er zijn bijna geene zieken meer.

Deze omstandigheden, die u misschien als beuzelachtig voorkomen, zijn zeer belangrijk en zeer vergenoegend voor lieden, die den ganschen dag niets dan vlakke zee rond hen zien.

Wij zijn Gibraltar reeds voorbij en zullen waarschijnlijk dezen nacht Madeira voorbijloopen.

Dezen avond sprak ik met eenen Engelschen officier over de inrichting van het Engelsch leger. De soldaten in Engeland zijn allen vrijwilligers. Zij teekenen voor zes jaren; daarna nog voor zes, dan voor negen, en na 21 jaren dienst krijgen zij een pensioen, dat ten minste op eenen shilling daags beloopt. Na de eerste zes jaren kunnen zij zich in de reserve doen inschrijven en dan trekken zij zes penny's per dag, zonder eenigen dienst te doen. Alleenlijk moeten zij in tijd van oorlog in hun regiment terugkeeren. Elk regiment heeft zijnen toer om in de koloniën te gaan, behalve de koninklijke wacht, die slechts in tijd van oorlog uit Engeland gaat. De regimenten, die in de Indië zijn, trekken dubbele soldij. Er zijn twee soorten van regimenten in de Indiën : de eenen blijven er gestadig en hebben dubbel pensioen ; de anderen zijn er voor zekeren tijd en trekken slechts

dubbele soldij zoo lang zij er zijn. Er bestaan vijf regimenten Schotlanders; daarbuiten zij er ook regimenten Ierlanders. Eerst moesten de officieren voor elken graad dien zij verhoogden, eene zekere som betalen, maar dit is sedert vijf jaren afgeschaft.

Het Engelsch leger heeft, zooals het onze, een jaarlijksch kamp.

De kapitein, die mij deze uitleggingen gaf, is in Malesië,China en in Amerika geweest, en gaat nu voor eenigen tijd naar den Transvaal.

Ik meên hooger gezegd te hebben dat het schip een zeventigtal passagiers voor de eerste klas telde; leest : 67 passagiers voor de eerste en tweede klas samen.

Woensdag 24 October.

Ik ben op het schip te huis; ik eet en drink, lees en schrijf er zooals in mijne kamer. Het zeeleven is niet zoo ijselijk als men het zich somtijds inbeelt.

Dezen morgen, rond 6 ure min tien minuten, lag ik in eenen vasten slaap gedompeld, toen mij eensklaps iemand bij den arm trok en « Madeira » riep. Het was de kapitein Crespel, die reeds een half uur op het dek was geweest en het eiland in de verte meende gezien te hebben. Gij twijfelt er niet aan dat ik dadelijk op het dek was en met den verrekijker in de hand bleef uitzien. Het eiland, dat wij op omtrent vijf mijlen van ons en langs den noorderkant zagen, was Porto-Santo. Het deed zich voor ons op onder de gedaante van grauwe bergen, wier uitzicht gemakkelijk eenen volkanischen

oorsprong raden liet. Hier en daar bemerkte men eene witte streep huizen en daarrond groene plekken wijnbergen.

Ik drukte aan eenen officier mijne verwondering uit van niet het minste schipje te zien rondom eene bewoonde streek. Hij verzekerde mij dat de zijde van het eiland, die wij nu zagen, weinig bewoond is en geene schepen bevat, omdat het de zijde is die aan den noorderwind is blootgesteld en dat het er op den anderen kant geheel anders uitziet.

In het zuidwesten zagen wij iets als eene zwarte wolk, die op den oceaan scheen te rusten. Dan kwam het ons voor alsof het twee bergvormige wolken waren, dat de voorste zwarter was dan de achterste, en alzoo op deze afstak. Hoe meer wij naderden, hoe beter wij zagen dat wij op een bergachtig eiland staarden, dat van denzelfden aard was als Porto-Santo : 't was Madeira. De zon, reeds op eene zekere hoogte gestegen, wierp eenigen glans op de grauwe bergen, die, waar de regenwolken zich weerkaatsten, eene half grijsachtige en eene half hemelsblauwe tint vertoonden. Zoo iets zou men schilderen, en niemand zou er aan gelooven.

Wij naderden en zagen nu witte en groene plekken, die woningen en landbouw aanduidden ; hier een afgelegen huis, daar een dorpje, op het uiteinde den vuurtoren en op den hoek van den berg kleine visschersschipjes.

De stad Madeira bleef eenigen tijd voor ons oog verstoken achter eene grijze rots, en werd ons geduld een weinig geplaagd, onze verrassing was des te heviger toen wij eene groote witte onregelmatige plek zagen, overal met donkergroen, blauwachtig groen, bleekgroen, groen van alle tinten, omgeven.

Nu bemerkten wij ook. de roodachtige kleur der rotsen, die mij, van verre gezien, basalt schijnen te wezen. Toen draaiden wij ons naar het oosten en zagen daar nog een eiland (O. Z.) bestaande uit drie stukken : links eene massa, die men voor een obélisque zonder voet zou genomen hebben; in het midden eene onregelmatige massa, en daarnevens eenen grooten teerling.

Van deze drie eilanden is Madeira het grootste. Ik heb den naam van het laatste eiland niet met zekerheid kunnen vernemen. Ik heb het aan eenen officier gevraagd, doch niet wel verstaan wat hij mij in het Engelsch vertelde (1).

Toen wij in het gezicht van Porto Santo waren, vloog er een troep van zestien goëlanden rond het schip met dezelfde vlucht omtrent als dooreenvliegende zwaluwen. Doch de vogel heeft eenen geheel anderen vorm en schijnt onder het vliegen zijne vleugels in tweeën te plooien. Van tijd tot tijd daalde er een neder om een vischje of misschien een ander diertje, dat hij van boven gezien had, op de oppervlakte van de zee te snappen. Wij wierpen eenen bol papier in de zee en zij kwamen allen eens van nabij kijken wat het was.

In het gezicht van Madeira gekomen, heeft de *Danube* al zijne signalen uitgewinkeld. Bovenaan de vlag van de *Companij of Union Steamer mail* (goud met een rood St-Andrieskruis met blauw geboord). De andere zijn vier in getal.

Het eiland, waarop Madeira en eenige dorpjes liggen, heet Funchal.

(1) Dit eiland staat op de kaart onder den naam van *Desertas.*

Ik ben tevreden mijnen strooien hoed te hebben, want het begint er duivelsch warm uit te zien.

Donderdag, 25 October.

Wij zijn dezen morgen om vijf ure het eiland Palma voorbij gevaren. Ik had vurig gewenscht den Ténériffe te zien; deze hooge en steile rots ziet men van uren ver, doch daar men ons gezegd had dat wij er slechts omtrent den middag voorbij zouden varen, ben ik in mijn bed blijven liggen en heb ik dit gezicht verluierikt.

Overmorgen, waarschijnlijk tegen den avond, zullen wij te St-Vincent (een der eilanden van den groep van de Groene kaap) aankomen. Ik hoop dat wij daar nog al een weinig zullen verblijven.

Ziehier nu juist hoe men aan boord met de tijdrekening te werk gaaat. Men verdeelt den dag in zes vierdels; voor het uur dat elk vierdel begint, en voor datgene, hetwelk een vierdel eindigt, belt men acht slagen, en eenen slag voor het daaropvolgende half uur, twee voor het tweede half uur, enz. enz. Zoo bij voorbeeld, ten 12 ure belt men acht slagen, eenen slag ten half een, twee ten één uur, 3 ten half twee en zoo voorts tot vier uren, wanneer men dan weer acht slagen belt. Ten half vijf herbegint men met eenen, enz.

De scheepsofficieren worden op de volgende wijze onderscheiden : Zij dragen hunne galons op hunne mouw en in dezelfde richting als de naad der mouw. De kapitein heeft vier galons en draagt alléen eenen ringvormigen galon, die deze vier verbindt. De *sur-*

geon (1) heeft drie galons ; de daaropvolgende officieren twee. Eenige officieren dragen zwarte galons in plaats van gouden.

Onze tijd gaat voorbij zonder dat wij het weten. 's Morgens om 7 ure staat men op; na eens rond het dek gewandeld te hebben, ontbijt men ; men studeert tot een uur ; daarna het tweede ontbijt en eene pijp gerookt ; dan op een tapijt op het dek uitgestrekt, zoo lang men is uitgewinkeld, en men speelt met den domino ; weer een weinig gelezen tot 6 ure, wanneer wij dineeren, en als wij om 7 ure gedaan hebben, doen wij eene niet onaangename wandeling op de boulevards, waarna wij nog wat lezen, en zoo wordt het half elf zonder dat wij het gewaar worden.

Het weder blijft buitengewoon schoon en het is vandaag recht plezierig op de blauwe tint der golven te staren.

Vrijdag, 26 October.

Gisteren avond hadden wij eenen prachtigen zonsondergang. Gansch het westen was violet of eerder lilas ; deze tint weerkaatste op het schuim der golven, Zoo iets zou men op eene schilderij zien, en men zou er niet aan gelooven.

Een niet minder indrukwekkend verschijnsel was de opgang der maan. Gisteren was ze eivormig en als naar gewoonte zoo groot als de zon bij ons is, wanneer zij gaat verdwijnen. Hoe hooger zij rijst, hoe kleiner zij wordt.

(1) Geneesheer van het schip.

Eens op zeker punt gekomen, verandert hare grootte niet meer.

Wij zagen ook voor den eersten keer de phosphorescence van de zee. Duizend kleine vonkjes vertoonen zich op hare oppervlakte. Volgens Marnow is dit verschijnsel uitgebreid in de Middellandsche en de Roode zee.

Iets, dat Crespel mij deed opmerken, is dat de kant van de lucht, waar de maan moet opstaan, donker is, en de tegenovergestelde kant klaar. Het is in de zee dat men zich een juist gedacht kan vormen van zulke natuurverschijnselen ; men neemt ze er waar in al hunne eenvoudigheid en in gansch hunne grootheid.

Gisteren avond maakte ik kennis met eenen jongen Schotlandschen officier, die versch uit de krijgsschool komt en zijn regiment in Natal moet gaan opzoeken. De arme jongen kan zijn Schotland maar niet genoeg betreuren.

Men begint 's avonds muziek te maken; zoo hebben wij gisteren avond eenige goede deuntjes gehad van viool met begeleiding van piano.

Er is geen matroos op het schip of hij heeft het afdruksel van den *Danube* op de borst gebrand. Er zijn er die van het hoofd tot de voeten beschilderd zijn. Toen ik daarover lachte met den inlandschen kapitein Craigh, stroopte hij zijne mouwen op en liet mij eenen eenhoorn op zijnen arm gebrand zien : dit was het teeken van zijnen stam.

Het wordt dagelijks heeter, doch het is niet onuitstaanbaar : wij hebben vandaag, om half twaalf, in den lommer, 81° Farenheit.

Wij komen op het oogenblik een groot getal vliegende

visschen te zien. Van verre zou men zeggen, dat het kleine meeuwen zijn, die eenige oogenblikken over het water snellen en dan eensklaps door de golven verslonden worden. Deze visschen zijn omtrent zoo groot als een haring en hebben vleugeltjes, die zoo wat op waaiers gelijken. Als zij vliegen, krullen zij hun lichaam een weinig zooals de garnalen. Zij vliegen immer kort bij de oppervlakte der zee en zoo snel als de zwaluwen. Zij kunnen wel eenen halven minuut lang boven het water blijven.

Wij hebben dezen morgen ook eenen grooten zwartachtigen roofvogel gezien, dien wij voor eenen *Aigle Pécheur* genomen hebben.

27 October.

Vandaag, rond tien ure, zijn wij onder den *tropique du Capricorne* doorgevaren. Wij hebben nog immer 81° Farenheit. De zee is vandaag wat gezwollen : doch wij worden het in onze vaart min gewaar, daar de wind gunstig is.

Van den heelen dag hebben wij niets gezien dan bij duizende vliegende visschen.

Dezen nacht zullen wij te St-Vincent stil houden en morgen zullen wij er met onze schuiten aanlanden. De ligging van St-Vincent is omtrent 17° en 25" lg. tegenover de Groene kaap (Senegaal). Het eiland hoort toe aan de eilanden van de Groene kaap; de andere eilanden van deze groep zijn : San-Antonio, St-Nicolas, Fogo, Porto Prado.

De vliegende visschen nemen gewoonlijk hunne vlucht van het Zuidwest naar het Noorden. Weinige heb ik van het Zuidwest naar het Westen zien vliegen. Hunne kleur en hun glans zijn die van het lood.

Wij zullen in drie maanden van elkander geen nieuws meer hooren. De hiernavolgende tijdingen zullen des te meer genoegen doen. Alle dagen zal ik aanschrijven hoe het er hier op het schip uitziet, zoodat gij niets zult verliezen met te wachten.

Ik ben nooit gezonder geweest dan in deze laatste dagen, en indien het zoo voortgaat word ik binnen korten tijd zoo vet als een pacha.

Vaartwel dan tot binnen eenige maanden. In afwachting omhels ik u allen met eene warme en teedere liefde en blijf uw onderdanige zoon.

Steamer *Danube*, zondag 28 October.

Ik sliep dezen morgen nog vast, toen ineens iemand mijne kabien binnenstormde : « Gij zoudt het schip laten in tweeën springen zonder te gewaardigen eenen oogslag te werpen ! » — « Het schip in tweeën ? vroeg ik verschrikt. Zijn er dan ongelukken gebeurd? » — « Ongelukken ! Gij, die gisteren zoo naar de kust verlangdet, gij hebt dan niet gehoord dat men het kanon heeft afgeschoten ? »

Ik begon te verstaan dat kapitein Crespel mij wou doen begrijpen dat wij vóor St-Vincent lagen. In een, twee, drie was ik aangekleed. Ik liep het dek op en bemerkte in het voorbijgaan dat het half drie was. Wij

lagen in eenen grooten cirkel van bergen, die er bij de duisternis zoo grauw als regenwolken uitzagen. De kring was gansch toe, uitgenomen aan de Zuidoost zijde, waar eene koornmijtvormige rots gansch alleen zich boven het water verhief. Aan den linkerkant bemerkte ik eene rij lichten, die de ligging van Porte Grando (de eenige gemeente, die op het eiland bestaat,) aanduidde. Rondom ons lagen een tiental driemasters, waaronder een Portugeesch oorlogschip en vier Engelsche schepen met Fransche lading, zooals wij konden bemerken aan de Engelsche en Fransche vlaggen, die op elk dezer wapperden.

Het duurde niet lang of een klein stoombootje kwam op den *Danube* afgevaren. Het droeg eene Portugeesche vlag en bevatte, nevens drie bruine matrozen, eenen ouden dikken heer met grijzen baard, die met zijnen parapluie den trap, dien men voor hem opensloeg, opsteeg. Hij werd ontvangen door den kapitein en den eersten lieutenant, en kwam aankondigen dat de staatsdoktor om zes ure een quarantaine-bezoek zou komen afleggen, vergezeld door twee officieren der douanen en den postmeester.

De kapitein legde hem dan uit hoeveel kolen hij van noode had en een half uur daarna kwamen vijf schuiten met de gevraagde kolen geladen en door kleine *remorqueurs* voortgetrokken. Een recht aardig schouwspel, de mannen te zien aan boord komen tusschen het Portugeesch gevloek en het Engelsch geschreeuw. (De Engelsche matroozen heb ik nog niet hooren vloeken.)

De meeste passagiers, die het kanon op het dek geroepen had, trokken nu weer terug hun bed in. Ik bleef

bijna gansch alleen op het dek zitten met het inzicht eens te tellen hoeveel kolen men zou laden. Ik kon dit natuurlijk slechts niet al te juist doen, daar men aan beide kanten bezig was. Uit het schip, dat ik in het oog hield, kwamen omtrent 250 zakken; elke zak docht mij zoo omtrent 100 kilos te bevatten. Op deze veronderstelling voortgaande, en wetende dat er vijf schepen waren, kwam ik tot de som van 125,000 kilos provisie tot Natal.

Ik vroeg nu aan eenen scheepsluitenant om wat uur wij naar het strand zouden trekken. Hij antwoordde mij dat wij rond zes ure, na de viziet van den doktor, zouden mogen afstappen en tot tien ure zouden kunnen blijven.

Ondertusschen was het dag geworden en begon men op de grijze gedaanten der bergen de heldergroene planten te bemerken, en hier en daar een fort, waarop de Portugeesche vlag wapperde. Ik bespeurde nu ook dat de cirkel, waarin wij den anker hadden geslagen, uit twee achtereenliggende rijen van rotsen bestond.

Deze rotsen schijnen mij trachyten te zijn (soort van puimsteen).

De stad Porto-Grando bestaat, ten minste aan den overkant, uit witgekalkte huizen met roode daken. Hun vorm gelijkt veel op die der Kempische winningen. Zij hebben meestal maar éene verdieping.

De zee vertoonde in de baai eene schoone bleeke groenblauwe kleur, was zoo doorschijnend als glas en zoo glad als een spiegel. In de verte scheen zij hoogblauw (bleu marin).

Terwijl ik daar zoo op mijn gemak zat rond te kijken, hoorde ik eensklaps in de verte een gekijf van de andere

wereld. Het waren inlanders, die met hunne schuitjes op ons kwamen afgevaren, om ons de vruchten van het eiland en de omstreken ten koop te bieden : Cocosnoten, bananen, appelcienen, eene kleine soort van geele appels met roode wangen, ananassen, citroenen, komkommers. De banaan is eene vrucht, die op de komkommer gelijkt, doch die zich schellen laat gelijk een appelcien en van binnen eene zeer malsche komkommervormige, sappige en smakelijke vrucht inhoudt. Deze vruchten wassen in samengepakte trossen, die volgens ik hier kon zien, van dertig tot vijf en dertig in éénen tros kunnen wassen : zij zijn zoo groot als eene groote snijboon. De melk van de kokonoten is niet wat ik er van verwacht had. De witte laag, die op de houten schaal geplakt is, smaakt omtrent gelijk hazelnootjes en is vrij lekker. Wat de appelcienen aangaat, ik heb er nooit betere geëten.

Andere Inlanders verkochten halssnoeren, uit ingeregen schelpjes gevormd ; andere nog, liniëplanken en houten messen met houten incrustatiën en gepolierd. Daar wij twijfelden of dit voortbrengselen van St-Vincent waren, vroegen wij van waar 't een en 't ander kwam en men antwoordde ons dat ze van Madeira herkomstig waren. Men bood ons dan ook nog waaiers aan, bestaande uit een blad van eenen palmboom. De dames stonden te kijken rond eenen neger, die met de hand gemaakte kanten en uitgesteken en geborduurde rokken en chemisetten verkocht. Ik heb dit werk van nabij nagezien en als ik terugkom, zal ik het u leeren namaken.

De Inlanders zien er uit als echte roovers en geven ons van verre een gedacht van onze toekomende geburen. Hunne tinten verschillen : er zijn er bleekbruine,

bruine en bijna zwarte. De slapen van hunne hoofden zijn zoo plat als hadden zij tusschen eene pers gestaan. Het onderste kaakbeen komt nog al sterk vooruit. De lippen verbeelden eene liggende V. Hunne neuzen staan omhoog, doch er zijn er nog heel veel, die er eenen spitsen hebben; de oogdeksels hebben denzelfden vorm als hunne lippen, en daarin draait een zwarte oogappel met de grootste levendigheid. Zij hebben een laag voorhoofd. De lijn van het achterste van hunnen kop gaat zoo een beetje op eenen halven cirkel aan. Zij hebben zwart gekroezeld haar; eenige, doch maar eenige, hadden blond haar en van het schoonste blond, dat men denken kan. Hun lichaam is voorts goed gemaakt. Eenen vollen baard heb ik slechts bij eenen zwarten officier der douanen bemerkt; meestal dragen zij een beetje baard op den kin en op het onderste gedeelte van de kaken. Of dit komt bij het scheeren, heb ik niet kunnen weten.

Terwijl de anderen op het dek gekropen waren om hunne koopwaren, juist gelijk in eene foor, voor zich uit te winkelen, waren de kwajongens in de schuitjes gebleven. Zwemmen kunnen deze kinderen als visschen: gij moest eens zien met wat behendigheid zij u eenen *sixpence* uit de zee halen: het stuk, van boven van het dek geworpen, heeft nog geene twee meters diepte bereikt, of zij brengen het u reeds in hun schuitje terug.

Gij kunt denken dat al de reizigers het druk hadden om dit aardig schouwspel na te zien. Doch eensklaps richtten zich al de blikken naar eene andere zijde: « *We go not on shore! We go not on shore!* » (1) .... Niet

(1) Wij gaan niet naar de kust.

uit het schip kunnen en zoo dicht bij St-Vincent liggen ! Het is eene ware Tantalus-hekel. Wij hadden alle onze plannen reeds gemaakt : wij zouden eerst onze brieven gaan verzorgen, dan eenen hoop kleine onontbeerlijke voorwerpen gaan koopen en ons eens met stof bedekt zien in plaats van met zeewater ; eindelijk nieuws van Europa vernemen ! En « *we go not on shore!*

Ik had mijne pijp gestopt en was mij zelven in eenen hoek aan 't troosten, toen ik eensklaps aan mijne brieven dacht. Ik had altijd de zekerheid gehad dat gij in het begin van November nieuws van mij zoudt hebben, en nu zoudt gij twee lange maanden wachten. Ik klopte mijne pijp uit en daalde in de groote zaal om een middel te zoeken om mijne brieven te verzorgen. Die zoekt vindt, en ik zocht niet lang, want daar onder zat de postmeester, wachtende op de brieven, die men hem te bestellen had.

Ik gaf hem de mijne af en kroop welgemoed het dek op, denkende dat het voornaamste doel onzer wandeling aan land nu toch vervuld was en dat men zich op eene reis, zooals wij ondernomen hebben, niet te gauw ongeduldig mag maken.

Toen ik weer naar de schuitjes keek, kreeg daar juist een neger de vallende ziekte. Een enkele kameraad kwam hem ter hulp en al de anderen gingen voort met lachen en kijven.

Ik vergat u onder de koopwaren eene stof op te noemen, die niet onaardig is ; het is eene soort van lijnwaad met de hand gevlochten en uit vezels van kokosboomen (*fibres*) samengesteld.

Ziehier den prijs van eenige koopwaren : 12 appel-

cienen voor 30 cent. Een kinderkorfje, 2,40 fr. Een houten mes en regel met incrustatiën, 3 fr. Natuurlijk worden de reizigers bedrogen ; doch met die prijzen kan men zich een gedacht vormen van den handel dezer lieden.

Rond half tien waren al de kolen geladen en de formaliteiten vervuld ; om 9 ure 40 minuten verlieten wij St-Vincent. Nu zullen wij weer dagen lang in zee zitten met de hoop van weldra te Port-Elizabeth aan te komen en er de kans te hebben een wandelingje op vasten bodem te doen.

Maandag, 29 October.

Wij zijn 22" 47' lg Westen en hebben nog 3670 mijlen af te leggen aleer wij aan de Kaap de Goede Hoop komen. Wij hebben 82° Farenheit hitte.

Buiten twee dolfijnen en eenen troep petrels, die van het zuiden naar het westen komen, hebben wij vandaag niets gezien.

De negers, die wij gisteren zagen, hebben meestal het plat van de voeten en het binnenste der handen roodkleurig gelijk ons vleesch. Deze menschen moeten wreed zijn opzichtens hunne kinderen ; immers men zag twee kleine jongens, die op gansch hun lichaam sporen droegen van slagen....

Dinsdag, 30 October.

Dezen morgen, na het ontbijt, zat ik op mijn gemak neven Marnow eene pijp te rooken, toen eensklaps de

vuurklok luidde. Op een, twee, drie stonden de matrozen op hunnen post en waren de brandspuiten in gang. Zoo gauw en met zooveel orde heb ik nog nooit iets zien gaan. Ondertusschen hadt gij de gezichten der passagiers moeten zien ; de moedigsten zagen er gejaagd uit : de dames durfden geene beweging maken, terwijl de kinderen aan hen vast hingen en weenden.

Doch 't was een valsch alarm en eene oefening voor de matrozen. Na tien minuten pompen veronderstelde men, dat het vuur gebluscht was. De kapitein gaf dan een signaal met een jachtfluitje en in eenen wenk waren de booten losgemaakt. Men liet deze tot halven weg af ; dit was het einde. Vijf minuten daarna kon men niet meer merken dat er iets gebeurd was.

In eenen mijner vorige brieven heb ik vergeten te melden, dat de zeearend, dien wij zagen (*frégate*) op 80 à 90 uren van de kusten werd ontmoet.

Wij worden immer door petrels gevolgd.

De kapitein van het schip is een rechte Engelschman; een man, die weet dat hij kapitein is en eenen gemaakten gang heeft. Hij heeft een rood dik hoofd en eenen baard zooals de koning van Pruisen. Zijn gelaat gelijkt zooals twee druppels water op dat van den koning van Hanover, hetwelk op de laatst geslagen geldstukken voorkomt. Hij is van groote gestalte. Groet men hem, dan heeft hij een minuut van doen om te weten of hij u zal antwoorden. Hij is een goed vioolspeler en zou een « *hübscher Kerl* » zijn, had hij het zoo niet in de bovenkamer zitten.

De « *second* » is een recht « *hübscher Kerl* » en een hoofd langer dan de kapitein. Hij heeft denzelfden baard

als de kapitein, doch de lijnen van zijn gezicht zijn hoekiger, zijne blikken vranker en zijne manieren minder gemaakt. Hij is met iedereen vriendelijk en steekt meer dan eens de hand bij als de matrozen aan iets bezig zijn. Hij is ook een muzikant, die van tijd tot tijd 's avonds een kluchtig refreintje ophaalt.

De officier, die daarop volgt, heeft eenen wel ontwikkelden schedel en draagt eenen vollen baard. Op zijn gezicht staat eene vurige, doch goede inborst te lezen. Er ligt iets edels in; ware die man iets anders dan scheepsofficier geworden, zoo had hij zijnen roep niet gevolgd.

De twee onderluitenanten zien er zeer goede jongens uit, die sterk ingenomen zijn met hunne bezigheid. De jongste draagt den vollen baard en ziet er te zelfden tijde zeer toegevend, maar ook, op zijne oogenblikken, koppig uit. De oudste zal, als hij tijd heeft van leven, misschien wel de manieren van zijnen kapitein aannemen.

Onze surgeon of heelmeester is een man, die Gods water over Gods dijk laat loopen. Als ik niet bang ware van achterklap te spreken, zou ik zeggen dat, wie hem voor den eersten keer ziet, hem voor eenen liefhebber van wiskey moet beschouwen : een halfkale schedel, een ontwikkeld voorhoofd ; hij gaat een beetje voorover en stootsgewijze.

Morgen zullen wij met eenige matrozen kennis maken en daarna met de voornaamste passagiers.

Woensdag, 31 October.

Gisteren, tegen den avond, heeft de kapitein Mac Lean

eenen petrel gevangen, zoodat wij het diertje van nabij hebben kunnen beschouwen. Het heeft eene zwarte kleur, waarover eene bruine tint zweeft, en tusschen den staart en de borst eenen breeden witten ring. Op de vleugelen draagt het eenige geelbruine strepen, die den vorm der vleugelen hebben. Deze zijn lansvormig. Zijn kop is zwart en met een vooruitstekend voorhoofd. De bek heeft zoo iets van dien der duif en aan 't begin draagt hij een buisje. Zijne pooten hebben vliezen, zooals die van de ganzen. Deze vliezen zijn geel en met zwarte strepen geboord. Als het dier vliegt, dan draagt het zijnen kop naar omlaag, en zijne pooten steken dan achter zijnen staart uit. Jammer dat men het dier heeft laten vliegen vóór dat ik het gansch beschouwd had. Ik zal vandaag trachten een ander te vangen.

Ziehier hoe deze vangst geschiedt : men neemt eenen zeer langen draad, waaraan men van onder een stuk papier bindt. De petrel komt op het papier af en verwart zich in den draad. Gij ziet dat het eenvoudig is !

Gistere namiddag zagen wij drie vogels, die rond het schip kwamen fladderen en er van tijd tot tijd op rustten. Hunne vlucht schijnt niet zeer sterk te zijn en trekt een weinig op die van het Wijngaartsmaartje (1), als dit bezig is met zijne jongen te voeden. Zijn staart gelijkt aan eenen uitgespreiden waaier. Het onderste van zijn lijf is geelachtig bruin, zijn bek, voor zoover ik heb kunnen zien, gelijkt aan dien van onze vliegenvangertjes.

Ik heb inlichtingen genomen over de vruchten, die

(1) Linotte des vignes.

de inwoners van St.-Vincent ons gisteren kwamen verkoopen. Zooals ik gedacht had, waren zij die in de omliggende streken : Madeira, de Groene Kaap, enz. gaan halen. De incrustatiën en kanten komen van Madeira. St-Vincent, brengt niets of bijna niets voort. Het is bevolkt door negers van de kusten, Portugeezen en Engelschen. Al de lieden, die op ons schip kwamen, konden min of meer Engelsch. Er zijn een twintigtal Engelschen in St.-Vincent men spreekt er Portugeesch en ook een weinig Fransch.

Onder de matrozen is er een, dien al de reizigers in het geheugen zullen houden : Hij heeft eener blonden baard, die hem rond het gezicht loopt, en een wezen dat meer Vlaamsch dan Engelsch is. hij is zeer proper in zijne kleeding, en nu rechts, dan links met allerlei bezig; men ziet dat hij zijn werk ter harte neemt. 't Is een factotum, dien de andere matrozen dikwijls komen raadplegen en in wien de officieren veel betrouwen hebben.

Allerheiligen, donderdag.

Dikwijls komt de zwaluw in de poëzie en in de reisbeschrijvingen voor ; als ik de haar toegewijde strofen las, trok ik dikwijls de schouders op. Nu heb ik begrepen hoe aangenaam, hoe roerend het is een dier te ontmoeten dat u, te midden van vreemde verschijnselen, het verafgelegen vaderland komt herinneren. Reeds eergisteren avond had mij de surgeon gevraagd of ik de zwaluw had bemerkt, die rond het schip vloog. Ik dacht dat de goede man zich bedrogen had, want eene zwa-

luw, zoo ver van alle kusten, dit scheen mij onmogelijk. Doch gisteren, tegen drie ure, zag ik met eigene oogen drie zwaluwen rond het schip vliegen en er van tijd tot tijd op komen rusten. Zij schenen uiterst vermoeid en zochten eene plaats om den nacht door te brengen. Na lang vliegen, kwamen zij op eene der koorden zitten, die onder de tent gespannen zijn. Doch zij zaten er geen twee minuten, of wellicht verschrikt door het onophoudend gehoddel van den steamer, verlieten zij de koord. Een weinig daarna zetten zij zich op eene andere koord, waarvan zij door eenen matroos, die het schip kuischte, met eenen borstel werden weggejaagd. Deze daad ontrukte eenen kreet van verontwaardiging aan al de reizigers, die daar rond zaten en met de grootste belangstelling de bewegingen der arme diertjes volgden. Dezen morgen zat er eene gansch uitgeput op den boord van den *écoutile* : Cambier kwam mij roepen om ze van nabij te beschouwen : doch toen ik kwam, was ze weg.

Hoe zijn die zwaluwen tot hier verdwaald? Zij moeten honger gekregen hebben en zijn zeker bestemd om door eenen roofvogel gevangen te worden of in de zee te vergaan. Ik heb bemerkt dat hunne vleugels van onder grijs zijn en het onderste van hun lijf wit is. Welke soort is het? De Hirundo riparia? de Cypselus melba, ofwel de Cypselus velox? Ik heb geene werken onder de hand om er over te kunnen beslissen.

Onder onze reisgezellen tellen wij eenen krekel, die ons alle avonden op het dek een concert geeft, dat ons niet onaangenaam is. Gisteren avond lag ik op eene bank uitgestrekt en meester krekel was op zijnen post. Zijn

zang herinnerde mij mijne kinderjaren en bijzonder eene beëvaart, die ik eens mocht doen met de meid naar Ste-Gertrudis, te Kuringen (1). Wij waren door den weg gegaan, die door het goed van Krutsen liep; daar zaten, zooals nu nog, eene menigte krekels, wier gezang mijne aandacht opwekte. Hoe dikwijls ik in de klaver liep om de zangers op te speuren en hoe dikwijls de meid er mij uithaalde, omdat zij bevreesd was dat ik mijn schoon gewassen katoenen kostuum zou vuil maken, weet ik niet meer; alleen herinner ik mij nog dat de meid mij bekeef over mijne morsigheid en dat, toen wij vóor het beeld van de heilige Gertrudis met hare muis kwamen, ik op eenen afstand van twee rijen stoelen achter de meid uit beschaamdheid bleef liggen. — De krekel, dien wij hier hooren, is misschien wel een van die, welke wij te Kuringen hoorden, want hij zingt juist hetzelfde deuntje....

Doch ik vergeet, dat het papier zeldzaam is en dat ik bezig ben met kinderachtigheden te schrijven.

Vandaag trekken wij den œquator over. Wij zullen dit slechts niet eens gewaar worden. Eertijds ware dit eene heel andere zaak geweest. Wie daar voor den eersten keer overging moest gedoopt worden, dit is te zeggen: werd zoo nat begoten als eene kat, die in het water valt, indien hij zich niet van te voren had vrijgekocht. Aan de lichtgeloovigen maakt men hier wijs, dat, eens de œquator over, het schip sneller gaat omdat het daalt.

(1) Dorp bij Hasselt, waar men de heilige Gertrudis op bijzondere wijze vereert. Deze heilige wordt verbeeld met eenen staf, waarlangs muizen en ratten loopen, en wordt aanroepen opdat de oogst tegen de knaagdieren moge bevrijd blijven.

Er zijn er somwijlen ook die vragen om den œquator te zien... Aan deze geeft men eenen verrekijker, op het glas van welken men een haar heeft geplakt, en dan zien zij natuurlijk de lijn...

Allerzielendag. Vrijdag, 2 November.

Wij zijn dezen nacht den œquator overgetrokken. Nog een tiental dagen en wij draaien om de Kaap. 't Zal de eerste kust zijn, die wij sedert St.-Vincent zullen zien.

In den namiddag, rond 4 ure, zagen wij eenen troep van wel honderd vogels, die omtrent de grootte van eenen arend moesten hebben. In de verte zou men gezegd hebben een leger kraaien ; doch na eenige oogenblikken aandacht bemerkten wij, dat zij het lijf van onder wit hebben en van boven rosachtig bruin. Hunne vlucht is sterk. Zij zweven in de lucht en komen dan in eens afgeschoten op de zee, waarin zij schijnen te verdwijnen. Zij kwamen van het westen en verdwenen zeer snel langs het zuidoosten. Rond zes ure zagen wij er nog vijf, die dezelfde richting hadden. Kapitein Mac Lean meent dat het zekere roofvogels zijn, die troepen visschen navliegen. Ik zou 't wel betwijfelen.

Daar ik dikwijls de mijlen aanschrijf, zooals ze mij aangeduid worden, zal ik u zeggen dat men in één uur ongeveer 11 mijlen telt en in éénen graad 60.

Het bestaan van het eiland St.-Mathieu, waar wij vandaag ten westen langs heenvaren, is zeer twijfelachtig. Het staat niet op de zeekaart van onzen kapitein aangeduid en is nooit door hem gezien geworden.

Zaterdag, 3 November.

Wij hebben vandaag niets merkwaardigs te melden dan eenen troep vliegende visschen, die zich van het westen naar het oosten richten. De wind is zuidoost.

Zondag, 4 November.

Sedert eergisteren hebben wij geenen enkelen petrel meer gezien : zouden wij misschien op de grenzen van hun gebied zijn?

Ik heb, terwijl ik mijne pijp rookte, geteld, hoeveel stooten de piston van onzen stoomboot maakt. Ik heb er eens 58 per minuut, eens 60 geteld. Nemen wij 60 : dit maakt 3,600 in eene uur en 86,400 op eenen dag.

Heden was het voor den eersten keer zondag op het schip. De bezigheden hadden tot nu toe nog niet toegelaten op zulken dag te rusten. Van 's morgens vroeg reeds zag men de officieren in hunnen besten *tenue* op het dek wandelen. Ook de matrozen gingen zich opschikken, nadat zij met hun werk gedaan hadden.

Om tien ure luidde de bel van den *Danube* tot de bijeenkomst. Aan den steven stond de kapitein tusschen den surgeon en den Chief-Engineer; links stelden zich de matrozen op rij, en rechts de machinisten en de Steward met zijne onderhoorigen. Al de matrozen en de machinisten droegen een blauw wollen hemdje met grooten kraag en eene zwarte broek, op het hoofd eene Engelsche muts, met twee lintjes langs achter, en langs voren eenen band, waarop in gouden letters *Danube* te lezen

stond. De keukenbedienden droegen een wit lijnwaden kamisool, eenen witten voorschoot en eene witte muts, zooals in *Fra Diavolo*. De kajuitjongens waren in hoog-blauw laken en hadden eene muts met blinkende klep op het hoofd.

De bijeenroeping werd gedaan door den Chief-Officier. Daarna liet de bel van de « *Danube* » weer hare tonen hooren, en allen daalden in het salon van de eerste klas. Hier lagen de beste tapijten op de lange tafel, in het midden derwelke een kistje stond, waarover een Engelsch vaandel; daarop lagen twee boeken, vóor welke zich de kapitein en de surgeon neerzetteden. Voorts lag er een boek voor elk der aanwezigen. 't Was de surgeon, die de onderrichting voorlas en voorbad. Daar wij niet mee in de zaal gegaan waren, weet ik niet, waarin het gebed en de onderrichting bestonden. Iets heb ik bewonderd : de ingetogenheid der matrozen en der passagiers, als zij weder op het schip kwamen. De dames lieten voor dien dag haar borduurwerk daar en de heeren hunne kaarten. Gij ziet dat het hier niet alleen Zondag in den almanak is.

Dinsdag, 6 November.

Gisteren is er niets merkwaardigs voorgevallen. Ten minste vóor het slapengaan had ik mijne nota's gesloten met de enkele ligging van het schip aan te duiden en ik veronderstelde niet, dat wij nog eenige afwisseling in de eentonigheid onzer reis zouden hebben.

Doch ziehier hoe de dag afliep.

Rond zes ure zaten wij op het dek het middagmaal af

te wachten onder het rooken eener pijp, toen wij eensklaps merkten dat het machien opgehouden had zich te bewegen. Waren er ongelukken aan het rad of aan den ketel gebeurd? Ziedaar de vraag, die elke passagier zich stelde. Doch daar schreeuwt de Chief-Officier : « *A man over board!* » « Een man in het water! » En in een oogenblik zit de tweede officier met vier man in eenen boot, die de volle zee insnelt, terwijl een matroos op de ladder van den mainmast geklommen was en aan de lieden van het bootje de richting aanduidde, die zij te volgen hadden. Of nu alle reizigers met de grootste oplettendheid en met vollen angst dit bootje volgden, dit laat ik u denken! Het bootje verwijderde zich, over de golven heengewiegd en bijwijlen achter eenen waterberg verdwijnend en dan weer uitschietend. Zoo vaarden zij ongeveer tien minuten ver en kwamen dan terug naar het schip met twee reddingtoestellen, die zij gevischt hadden, doch zonder den aangeduiden man.

Nu eerst vernamen wij van eenen officier, dat het een valsch alarm was geweest, om te zien hoe de matrozen in tijd van gevaar op hunnen post konden zijn.

Des avonds na het middagmaal lagen wij met den rug tegen de kabien van den Chef-Engineer, toen ons eene plotselinge ontploffing deed opschieten. « Dat is nu ernstig », was ons eerste gedacht, en wij waren slechts gerust gesteld toen wij in de lucht roode en blauwe sterren zagen vliegen, die ons aanduidden dat men een vuurwerk afschoot. Ziehier bij welke gelegenheid.

Den 5 November is het de verjaardag van de *buskruitsamenzwering (conjuration des poudres)*, waarbij Guido Fox het waagde om het Engelsch Parlement in de lucht te

doen springen. Dit gebeurde ten tijde van Jacob I en sedertdien loopen de kwajongens op den 5 November in Engeland met *petards* en de heeren met vuurpijlen op de straat. De Engelschman, die veel aan zijne oude gebruiken houdt, wilde dien datum zelfs niet in volle zee onopgemerkt laten voorbijgaan, en dit was de reden van het vuurwerk.

In Engeland moet men voor elk spel kaarten, dat er gemaakt wordt, een recht betalen. Om het toezicht te houden doet het bestuur den schoppen aas drukken. In Frankrijk bestaat hetzelfde. Doch het is daar klaveren aas, die geleverd wordt.

Woensdag, 7 November.

M. Mac Lean heeft dezen morgen eenen haai gezien, die van 't Zuidoost naar het Noordwesten zwom. In den namiddag hebben wij eenen troep dolfijnen opgemerkt die van het Zuiden kwam naar het Westen zwom, en daarna zich naar het Zuidwesten richtte. Er waren er wel omtrent de tachtig. Het is recht vermakelijk om die meterlange visschen te zien zwemmen. Zij werpen zich uit het water met den kop omhoog en schieten dan weer met den kop omlaag de zee in. Hun lijf is van boven zwart en van onder wit; hun kop is bekvormig.

Eenigen tijd daarna zagen wij op eenigen afstand eenen grooten vogel met slanke vleugels, die dicht bij de oppervlakte der zee vloog en er van tijd tot tijd in scheen te verdwijnen. 't Was de *fregate.*

Nooit heb ik de *phosphorescence* der zee schooner gezien als dezen avond. Het spoor van het schip scheen

eene ware vuurdreef. Volgens M. Crespel zou prof. Van Beneden bewezen hebben dat de kleine groenachtige vonkjes, die men in de zee ziet, niet anders zijn als mikroscopische diertjes. Sedert twee dagen zijn die vonkjes grooter en helderder. Is het dank aan zekere omstandigheden, of hebben wij met eene andere soort te doen als die wij tot hiertoe gezien hebben?

Donderdag, 8 November.

Kap. Crespel heeft in den namiddag eenige groote vogels gezien, die eene bruine kleur schenen te hebben. Eenige meenen zeearenden daarin herkend te hebben.

De zee is bijna zoo onstuimig als wij ze in de golf van Gascogne hadden. Al de dames zijn ziek. Als er zooveel beweging in de zee is, ziet men 's avonds de *phosphorescence* niet zoo goed als op andere tijden. Men ziet wel vonken, doch niet de verlichte golfjes.

Het is sedert twee dagen 's avonds koud en nevelachtig.

Zaterdag, 10 November.

Gisteren avond huilde de wind in de naakte koorden van de masten : iets akeligs. Dezen morgen was hij zoo sterk niet meer, doch de zee is meer gezwollen dan deze twee laatste dagen. 't Is geen wonder, want wij genaken de Kaap de Goede Hoop, eertijds de Kaap der Tempeesten geheeten. Dat moest gij hooren, het gerol der baren tegen de wanden der kabienen! Zoo is de zee schoon en indrukwekkend, vooral als men naar den horizont ziet. Dan

schijnen de golven als zooveel bergen, die zich hooger dan de boorden van het schip verheffen. Van tijd tot tijd komt zich eene golf op het dek werpen en als men buiten wil blijven, moet men zich een droog plaatsje zoeken.

Een der zwarte vogels, die wij gisteren zagen, schijnt er recht pleizier in te vinden boven die beroerde baren te zweven.

Heden zag ik den reeds doorloopen afstand na : hij is schrikwekkend, doch slechts op de kaart; want wonder is het, hoe weinig besef men heeft van die duizende mijlen, die tusschen het schip en het vaderland liggen. Men moet de kaart vóor zich hebben, om daar eene juiste rekening van te kunnen maken.

Zondag, 11 November.

Wij hebben onder de matrozen twee negers. Een, die zegt Hottentot te zijn, is van middelmatige gestalte en heeft zeer grove trekken. De onderste lip is dik en hangend en de bovenste een weinig omhoog gekruld en boogvormig. Hij heeft gekruld haar, eenen dikken neus en bruin vel. Hij is gebogen in zijnen gang en schijnt reeds oud te zijn.

Een andere, die voor Kaffer doorgaat, is lang en smal van gestalte en heeft fijne trekken en gekruld zwart haar. Zijn neus is een weinig omhooggaande. Hij draagt baard op en onder de kin. Zijne oogen zijn zwart, doch dikwijls schijnen zij schuins te staan. Zijne kleur is zwartachtig bruin, terwijl die van den Hottentot chokoladachtig bruin is.

Een weinig voor het middagmaal zagen wij eenen gansch witten vogel met machtige vlucht, die van het oosten kwam en ook weer aldaar verdween. Zou dit een albatros zijn? Wij zijn hier op de hoogte gekomen, waar wij ze kunnen ontmoeten.

Zondag, 11 November.

De zee is vandaag stiller : ook zijn de meeste zeezieken weder aan tafel gekomen. Het is bijzonderlijk aan twee tegeneenloopende stroomen, dat wij die buitengewone beweging te danken hebben.

Velen beweren stellig dezen morgen eenen walvisch bemerkt te hebben ; misschien denken zij aan de *Walfish bay*, waar wij nu tegenover moeten zijn.

De hoogte van onze masten, zonder zeer juiste middelen berekend, bedraagt ongeveer, van aan het dek tot aan den top, dertig à vijf en dertig meters.

Vandaag is er, waarschijnlijk uit reden van de onstuimigheid des waters, geen goddelijke dienst geweest.

Maandag, 12 November.

Dezen morgen was de zee bijna zoo effen als een spiegel en zoo bleef ze tot tegen den avond, wanneer ze weer onrustiger werd.

Rond elf ure zagen wij een groot dier, dat van het Noorden naar het westen zwom. Men maakte er eenen walvisch van, doch het schijnt mij eerder een rorqualus te zijn, dewijl het een zwemvlies op zijnen rug droeg. Ik merkte het spoor op, dat het dier achter zich liet. Deze

gelijkt aan een serpent, die kort bij de oppervlakte van het water zwemt; en daar de rorqualis bij het op- en nedergaan van zijnen staart zwemt en zoo van tijd tot tijd een gedeelte van zijn lichaam laat zien, schijnt het waarlijk een serpent te zijn dat soms eene kronkeling van zijn lang lijf boven het water vertoont. Ook is dit spoor, alsook dat van den cachalot, te dikwijls voor een zeeserpent beschreven geworden.

Vroeg in den morgen zagen wij eenen zwarten vogel; later eenen troep van vier en in den namiddag nog eenen. Dezen laatsten kon ik van nabij genoeg beschouwen om op te merken dat hetgeen wij in de verte voor zwart nemen, eene donker bruingrijze kleur is. Rond twee ure zag men nog één dier, dat men een walvisch zegde te zijn.

Dinsdag, 13 November.

Dezen morgen, tusschen 6 en 7 ure, zijn wij aan de Kaap de Goede Hoop gekomen. Het was 7 ure toen ik op het dek kwam. Wij waren in het gezicht van den *Leeuwenkop* en van den *Tafelberg*. De kust begon noordwaarts met langzaam omhoogloopende bergen die zich, zoover het gezicht dragen kan, in eene kronkelende lijn uitstrekten. Zoolang de nevel ze omhulde, zagen wij niets dan grijze vormen, hier en daar door glinsterende witte plekken afgewisseld, die men in de verte voor breede stroomen zou genomen hebben en die niets anders waren dan sneeuwwitte zandvlakten. De lijn scheen niet tweedubbel, zooals te Plymouth en te St-Vincent, maar drie, vier, vijfdubbel. Ook verschilden

de bergen van uitzicht. In stede van scherpe kruinen en van punten, zijn het tafel- en domvormige gestalten, samengesteld uit *old sandstone* of *table mouwtain,* zooals het aangeduid wordt in het *Handbook for South Africa.* Van verre zien zij er niet hooger uit dan de heuvelen bij Genk, (1) alhoewel er eenige van 1440 voet hoog waren.

In de *Houtbay,* waar wij op dit oogenblik lagen, zagen wij den vuurtoren en een schippersspostje, van waar ons, op een door den *Danube* gegeven signaal, een bootje toekwam om de brieven van St.-Vincent over te nemen.

Meer naar het zuiden ligt de *Kapitein Peak* en een monsterachtig drijhoekig slangenhoofd, dat de zee indringt. Het water was vaalgroen, dat weldra, onder den invloed der zonnestralen, in hoogblauw veranderde.

Het uiteinde der Kaap de Goede Hoop is de *Maclear Cap,* waarop zich een lichttoren bevindt. Wij zagen in de verte de *Seamen-bay,* waar oorlogschepen zijn en een wapenmagazijn, en verder de *False-bay.* Wij bewonderden den reuzigen Tafelberg, die met recht dien naam draagt, van drie verschillige standpunten. Achter dezen berg ligt *Cape town.*

Wij zagen eene menigte vogelen van twee soorten : witte vogelen met de toppen der vleugls donkerbruin of zwart, met langen hals. Zij buigen hunne vleugelen een weinig in de lucht, vliegen zonder dikwijls te zweven, en gaan geerne in het water rusten. In deze houding gelijken zij aan eene zwemmende gans. De tweede soort was donkerbruin, die, voor de gestalte, zeer op de

(1) Dorp bij Hasselt, waar vele zandheuvelen liggen van 80 à 90 meters hoogte.

vorige gelijken. Zij hebben eenen witten kop. Zij zweven zeer zelden en schijnen de vleugels niet te plooien, of ten minste niet aanmerkelijk. Zij vliegen zelden allêen. Deze duikelen zeer dikwijls.

Rond zes ure kwamen wij aan den *Danger point*, waar over twee jaren, door de onachtzaamheid van den kapitein en den dronken staat der officieren, een steamer verging van de Compagnie, die ons overvoert. Wij zagen nog den steamer met gebroken masten en schouw boven het water uitsteken.

Een uur verder omtrent ligt de *Lazulhas Cape*, het uiterste punt van Afrika. De zee is hier, uit oorzaak van klippen, zeer gevaarlijk.

Kort daarbij staat een lichttoren met onbeweegbaar licht, en daaronder een groot gebouw, waar vier tolbedienden wonen. Achter die hoogte verblijven inlanders, die zich bijzonderlijk met het schapenkweeken bezig houden.

Op de oostelijke kust vindt men lieden die gansch alleen wonen om de vuurtorens te verzorgen en maandelijks naar de nabijliggende plaats gaan om proviand te maken.

Ik vergat, geloof ik, op te merken, dat wij sedert vijf à zes dagen geene vliegende visschen meer gezien hebben.

Gij moest zien hoe opgeruimd het gezicht der kust al de reizigers gemaakt heeft ! Sedert den acht en twintigsten is er geene meer gezien geworden. Die te *Algoa-bay* moeten afstappen, zullen morgen ter bestemming komen; men kan de blijdschap op hun gezicht lezen. Al de anderen zijn toekomende week in Natal. Wij, wij hebben

het grootste gedeelte onzer zeereis afgelegd en zijn er niet ontevreden over!

Woensdag, 14 November.

Gister avond verwijderden wij ons van de kusten, en heden rond twee ure zien wij ze weer, doch onder den vorm van zeer onzekere wolken, die op den horizont rusten.

Dezen namiddag kwamen wij in het gezicht van eenen driemaster, die westwaarts reisde. Hij stak vier kleine vlaggetjes uit. Wij antwoordden met eene rood- en witgestreepte vlag tot halven mast opgeheven. Daarna kwam de Engelsche vlag te voorschijn, waarop de *Danube* met de Engelsche vlag antwoordde. In het verwijderen stak de driemaster nog twee kleine vlaggetjes uit, en weer werd bij ons hetzelfde vlaggetje op- en af getrokken. Nu werden de Engelsche vlaggen van beide kanten ingetrokken en de *Danube* had zijn praatje met den *Bérésine* gedaan.

Het begint er feestelijk uit te zien op het schip : Er wordt geschrobt, geschuurd, gewasschen, en dat alles om morgen zoo statig mogelijk Port-Elisabeth in te komen. Wij zullen dezen avond, tegen 10 à 11 ure, in *Algoa bay* zijn, doch morgen vroeg eerst aan wal kunnen gaan.

Wij zijn heden avond rond 9,20 ure in *Algoa-bay* aangekomen. Wij werden verwelkomd door eenen steamer, die twee lichten aan zijnen mast deed opgaan en een groen Bengaalsch licht en eenen vuurpijl ontstak. De *Danube* antwoordde op dezelfde wijze.

Al de reizigers waren op het dek. Vandaag had men er in den namiddag niet op gewandeld, maar altijd tegen boord gelegen. Oordeelt over de vreugde van lieden, die bijna vergeten hadden dat er eene aarde bestaat ; zelfs de dames verloren de Engelsche plooi, die hunne lippen sluit.

Het nieuws, dat wij vernamen, was : oorlog tusschen de Engelschen en de Kaffers. De Finghos waren aangerand geweest door de Kaffers. De politie, een honderd man sterk, nam het kwalijk, doch er werd, ten minste niet uiterlijk, geen erg ingezien ten einde geenen oorlog te verklaren. De politie bezat een kanon, waarvan het houtwerk brak en het moest dus teruggedreven worden. De Finghos, niet meer meenende ondersteund te zijn, liepen weg en lieten de 100 Engelschen alleen staan, omgeven door eenige duizende Kaffers. Er bleven zeven Engelschen en eenige honderde Kaffers. De oorlog is verklaard.

Vóór wij aan *Algoa-bay* kwamen, bemerkten wij den prachtigen lichttoren met draaiend licht, die men voor de *Kaap Francis* tegenkomt.

Als wij 't anker afgelaten hadden, kwam er een bootje met den post, de douaan en den doktor, die eenige gazetten meêbrachten. Verder kropen er op het dek vijf à zes kerels, die kaarten ronddeelden om hun schipje aan te bevelen om het morgen vroeg voor het overvaren te gebruiken.

Donderdag 15 November.

Een gerucht van alle duivelen! Men haalt de pakken op, die te *Algoa-bay* moeten blijven. Ik heb een kijkje

geworpen op de kust : Zij ziet er uit gelijk een Waalsch dorp op de boorden der Maas, buiten dat hier drie kerken, verschillende groote gebouwen en eenig groen gezien worden.

Binnen een uur gaan wij aan wal. De kust daalt met eene zachte helling de zee in. Rechts vóór ons liggen huizen op het strand : links eene groep, minder bebouwd; maar te midden zijn vele woningen. Boven en in het midden ligt een groot gebouw, en daarnevens een ronde toren; links eene kerk en daarover groen gewas; verder, tot op het strand, grijze gebouwen. Links en rechts van de stad vindt men half witte, half groene duinen. De kust is niet zeer rond : het is bijna eene rechte lijn.

Port-Elizabeth (*Algoa-bay*) 15 November.

Ik schrijf u onder eenen indruk, dien ik nooit zal vergeten. Wij zijn nu op den bodem van dat Afrika, dat ons van verre onder al de schaduwen zoo zwart toescheen, en wij bevinden ons op den bodem eener beschaafde streek!

Dien indruk hebben wij bijzonder te danken aan M. Ancion, een inboorling van Verviers en Belgisch konsul te Port-Elizabeth. Deze heer heeft ons, zoodra wij aan wal waren, komen opzoeken en ons maar verlaten om half een in den nacht, het geboorteuur van dezen brief.

Met vreugde stapten wij eenen kleinen zeilboot in, om, zooals M. Crespel zei, op den « *Plancer des vaches* » eens te kunnen trappelen.

« *Plancher des vaches* » is wel gezeid, want wat wij het eerste aanmerkelijks bij onze ontscheping zagen, was een lichte wagen, door veertien ossen, met lange en naar omhoog gebogen horens, voortgetrokken.

Eenen stap verder zagen wij gansch de vertegenwoordiging van de bevolking Kaffers, omtrent van dezelfde type als te St-Vincent, behalve plattere, of eerder breede en platgedrukte neuzen, en eenige met hangend zwart haar en andere bijzonderheden, die ik op mijn zakboekje aanschrijf; Arabieren met hunne lange rokken en hun eigenaardig hoofddeksel; Maleiers met hunne strooien hoeden, bruinbleeke tint en gewolkten baard; Melissen, waarvan men zou twijfelen of men met eenen neger of eenen Europeaan te doen heeft. Voorts Engelschen, overal dezelfde, gelijk de steden, die zij stichten.

Algao-bay of Port-Elizabeth, is, buiten de veranda's, die men in de omstreken van de stad ziet, en de groote magazijnen, welke zich meer als in Engeland vermenigvuldigen, iets zooals Douvres. Maar iets, dat ons het hart van vreugde deed zwellen, was onze driekleurige vlag bij onze aankomst, en dan ook, nadat wij het medegedeeld hadden, ter gelegenheid van het naamfeest van onzen koning uitgestoken.

Bij het omloopen in de stad bemerkten wij de Nationale Bank, eene moskee voor de Maleiers, de Gothische katholieke kerk, de Anglikaansche kerk (een soort van modern Gothiek?) en eenige andere gebouwen, die in het voorbijgaan met potlood aangeteekend zijn en die ik u morgen zal doen kennen, evenals de plantjes, die ik hier en daar op de wandeling plukte.

Als men van Constantinopel spreekt dan is er immer

spraak van de ronddwalende honden ; hier kunnen wij spreken van ronddwalende paarden met half groenen of rooden rug, mager en beenderig, die alleen op de straten dwalen.

Honden, van die halfharige honden, waarvan alle reizigers van Afrika spreken, zien wij ook. In het voorbijgaan zag ik op de straat netel (*urtica mordans*) ; de roode moer (*mercurialis*), plantjes die wij over eenigen tijd nog afplukten en wegwierpen en die wij nu blijmoedig zien groeien. Verder stonden in de tuinen de tannarin, met zijne roode bloemtjes, de laurierroos, zonder bloemen.

Op weg vertelde M. Ancion dat de geitenwol elf pennies het pond kost. Wij zagen balen wol pressen. In 1874 kocht M. Ancion voor 54,000 fr. geiten- en schapenwol bij eenen enkelen boer, die verleden jaar krankzinnig werd wegens het verlies zijner kudde door de droogte.

Na verschillende magazijnen doorloopen te hebben, gingen wij naar den *Club*, waar wij u nu schrijven en in welks hof wij eene *Violette convolonlus* (feuilles palmilobées), eene soort van *Diantus* met groote Solferino-bloemen en een *geele Hibiscus* aantroffen. Het pond boter kost te Port Elizabeth 7 francs ; een ei 60 centiemen. Op onzen weg bemerkten wij eene soort van *Malva* (plant).

De Groote straat, waar wij doorgekomen waren om aan het Park te geraken, was de *Main-street*. Wij gingen op weg in de *Rown Houv*, waar wij eene bibliotheek van twee kamers, met schilderijen in olieverf en aquarellen versierd, zagen, alsook eene menigte dagbladen.

In de koophandelkamer telde ik tot vijftig dagbladen en men toonde ons eene collectie stalen van rijst, kool,

lignit, versteeningen en wol. In het voorbijgaan hebben wij de duinige kaapkruin gezien.

Voór het *Town House* ligt een soort van obelisk, waarover de volgende historie wordt verteld :

Een heer deed ze uit graniet in Engeland vervaardigen om ze op het graf te zetten van eenen vriend; na er wel over gedacht te hebben, vond hij dat het gedenkstuk hem nog al veel zou kosten om ze naar *Algoa* te vervoeren en ze op het hooge kerkhof te plaatsen. Hij deed er *cadeau* van aan de stad, die ze deed overvoeren en voor het *Town House* zetten.

Onderweg naar den lichttoren zagen wij een synagoog met haren dom en een schoon katholiek vrouwenklooster.

Op den *Hill* beschouwden wij den lichttoren, eene soort van pyramide, waarop een blauwe steen stond met het opschrift :

To the memory of
One of te must
Human Beings
Who has given here Name
To te Town Below.
The Autress sculptor (1).

Van daarboven zagen wij het hospitaal, het grootste gebouw van Port-Elizabeth.

Achter den club ligt het park. De helft er van vormt eenen kruidkundigen hof, waar wij een aantal vreemde planten verwelkomden. Daarnevens bemerkten wij hof-

(1) Aan de nagedachtenis van een der beste schepselen, die haren naam aan deze stad heeft gegeven.

planten, die bij ons gemeen zijn : de witte Lelie, de Petunia, het Paterkapje, eenige rozen (eene soort die wij te huis niet vinden) met groote dubbele witte roosachtige bloemen.

Het park heet *St-Georges park garden*. De perken waren meestal afgescheiden door eenen ijzersteen (*conglomeral limoniteux* geheeten, en door grof bruinachtig, met zeer kleine keiën doorzaaid zand bedekt.

Na onze wandeling in het park gingen wij met M. Ancion in de club lundschen, die, buiten den ververkwisten peper, aan eenen Europeeschen lunch geleek, waarna wij den zaal binnentrokken om koffie te drinken.

Hier kreeg ik kennis met M. Morenthal, die zich met natuurkunde bezig houdt, alsook met M. Roth, eenen reiziger die eene schoone collectie planten heeft gevormd en in zijn laboratorium bezig was met eenen grooten cetacé op te maken, dien de heer Morenthal in de Mesowiga (?) kwam te vinden.

Toen trokken wij naar het *Town House*, waar wij versteende trigonias bemerkten.

Wanneer wij bij den consul kwamen, overhandigde ons de secretaris drie lange adressen : een van *Cape-Rown*, een ander van *Algaa-Bay* en een derde van.... De naam is mij ontvlogen.

Algoa telt 15,000 inwoners, de Kaffers medebegrepen.

's Namiddags gingen wij eene *Kaffer location* zien. Hutten, met stroo bedekt, en die men het best kan vergelijken aan de domvormige bokalen, die men bij ons op den kaas zet. Eenige vonden wij waarvan het stroo met koorden was bedekt. Daarin wonen de menschen,

de honden (ik meende te zeggen katten, maar ik heb er geene te Port-Elizabeth gezien), en de vogels.

Op de straten loopen paarden, of eerder geraamten van paarden; men stampt er maïs (in bijna dezelfde beweging als onze dorschers doen), en men kijft en schreeuwt er veel.

In het voorbijgaan bemerkten wij een hôtel, een mosselhuis, en eene straat met stukken walvischribben afgeteekend. In het terugkomen bemerkten wij het katholiek kerkhof.

Het gezouten geitenvel kost omtrent 11 pennies het pond; de kilo ivoor omtrent 20 franken.

Wij middagmaalden te 6 1/2 uur en brachten den avond door in den skating-ring (hoogst Europeaansch) en deels bij M. Ebergen, waar men ons vergastte op duos van piano en viool.

In het naar huis komen zagen wij nog eene Anglikaansche kerk en de moskee, bijzonderlijk voor de Maleiers, alhoewel zij hier weinig in getal zijn.

De inlanders dragen sandalen, dit is een schoeisel, gemaakt van een stuk hout, waaronder twee blokjes.

Het had sedert veertien maanden te Port-Elizabeth niet meer geregend, behalve over eenige dagen, en toen zeven uren lang ; men spreekt er nog van. Er zijn somwijlen stortregens, die veel water bijbrengen en de rivieren hevig doen zwellen.

Op de Hill staat de Greys Institute, een soort van College. Iedereen, die grond op de Hill koopt, moet eene zekere somme geven voor dit gesticht. Op andere plaatsen moet men dit doen voor het hospitaal.

Een os kost op dit oogenblik twee honderd franken.

Dit dier heeft hier zeer lange horens, waaraan men alle richtingen kan geven en doet nemen. Zulke soort hebben wij ook in België, buiten dat zij de voorste pooten gewoonlijk meer binnenwaarts zetten.

Dezen morgen merkte ik de hennen op; dezelfde soort als de onze komen zeer zelden voor.

Vóór het ontbijt wandelde ik in het tuintje nevens den club : de grond is zeer dor, gelijk die van gansch Algoa.

Gisteren zagen wij in de Mainstreet negers, die van Mekka terugkwamen. Zij droegen een wit hoofddeksel, zooals de nonnen dragen, en daarop eene soort van kap.

Steamer *Danube*, Vrijdag, 16 November.

Om 7 ure zijn wij met de *Rosebad*, die ons dezen morgen over en weder bracht, terug naar boord gegaan.

Het schip is vertrokken ten 8 ure juist. Wij hebben eenige nieuwe passagiers van de eerste klas, en vele van de tweede. Ik zal morgen mijne nota's bijeenrapen. Zij staan op al de stukken papier, die ik in mijne tesch had, en zijn bijna onleesbaar geworden.

Dezen morgen hebben wij te Port-Elizabeth onze brieven verzorgd ; in het voorbijgaan hebben wij vier paar muilezels, aan eenen wagen gespannen, gezien : de eenige, die wij zagen. Ik had ook gisteren namiddag drie katten in een magazijn gezien ; zij schijnen hier zeer wel te huis te zijn. Wij hebben ook eene wandeling langs de duinen gedaan. In het voorbijgaan bemerkten wij Kaffers, de eene in het nationaal kostuum, maar met

eene roode soldatenmuts, de andere gansch in hun eenvoudig nationaal kostuum. Dan zagen wij ook in de *Mainstreet* eenen Mahomedaanschen priester, hij droeg eenen langen, grooten mantel.

Wij bemerkten , terwijl wij buiten gingen , eenen schipper met zijne vangst : eene soort van schelvisch en rogvisch, plat en breed.

Wat zijn die typen van negers gemengd ! Er zijn er, die men voor Boschman, Hottentot, Kaffer, 't is gelijk wat, kan nemen.

De echte Manilla-cigaren kosten een schilling en acht pence de tien.

Ik kocht ook gazetten in Port-Elizabeth. Zij spraken van onze aankomst, doch wat schromelijke ongerijmdheden voor 't meeste deel ! Men verkocht hier ook de portretten van Stanley en van zijn geleide.

Dezen morgen zagen wij, in het afkomen van den Club, de markt. Er stonden een aantal wagens met ossen bespannen en wij zagen haver en boter verkoopen.

Wij hebben negers gezien met de gale. Velen droegen eenen koperen ring rond hunne armen en meer nog rond hunne beenen. Ik heb er eenen bemerkt, die wel dertig ringen rond zijne beenen had. Eenen enkele zag ik met de pen van het stekelvarken door zijne ooren.

Op eenen weg, die van de stad naar den Club leidt, bemerkten wij den boomachtigen *equisetum* (paardenstaart) geplant om de boomen der baan af te teekenen : zij zagen er zeer treurend uit. Wij bemerkten dan nog eenen groenen sprinkhaan, en een weinig vóor ons vertrek eenen zwarten, met geele strepen. Op de boorden der zee vlogen eenige petrels en kleine albatrossen.

Dat u het onsamenhangende dezer laatste brieven niet ongeduldig make : ik werp de gedachten ondereen, denkende ze later te kunnen in orde stellen; mijn eenig doel voor het oogenblik is niets te vergeten.

Zaterdag, 17 November.

Indien wij gisteren in stede van dezen avond slechts vertrokken zijn, is het dat een schip, hetwelk hetzelfde nieuws van Europa had als wij, maar een oogenblik te Port-Elizabeth heeft opgehouden om vóór ons Natal te zijn.

Donderdag 's morgens, toen wij van boord weggingen, zagen wij blauwe perlen glinsteren, die op en af in het water gingen. Wij trachtten, doch te vergeefs, er eenige te grijpen. Volgens men ons te Port-Elizabeth zegde, zijn dit kleine dieren, die men niet meer ziet als men eene beweging in het water maakt om ze te vangen.

Onze reis is nu niet meer zoo eentoonig : wij varen in het gezicht van eene groen kust, die des te schooner is, daar wij den laatsten nacht eenen goeden regen gehad hebben.

Er bestaat te Port-Elizabeth een letterkundig gezelschap; het telt 150 leden en bezit eene letterkundige en dramatische afdeeling. Gister namiddag zagen wij zijne vergaderzaal, die zeer schoon is en met smaak gebouwd. Vele maatschappijen van Europa zouden er jaloersch op kunnen zijn.

Er bestaat ook een postdienst van *Algoa bay* naar het

binnenland : een wagentje met vier paarden bespannen. Op straat hebben wij ook eenige duiven, dezelfde als de onze, bemerkt.

De *Zulus* is de machtigste Kafferstam. Hij telt 40,000 wel gewapende mannen. — De negers zijn in het laatste gevecht achter de Bachee of Batchje (rivier) teruggeslagen.

Zondag, 18 November.

Gister avond, ten half zeven, zijn wij aan den mond van de St.-John's rivier doorgekomen. Wat prachtig schouwspel! Hooge groene bergen, die trapsgewijze uit het het water stijgen en die men op het eerste oogenblik voor de oude bemoschte wallen van een vervallen kasteel zou nemen. Daarachter bergen met al de groene tinten, die men maar denken kan en bedekt met eene verscheidenheid van schaduwen, die tevens verwondering en eene geheime aandoening, welke men slechts gevoelen kan, te weeg brengen.

Het schouwspel moet van ter zijde gezien worden, want als men er recht vóór is, verliest het van zijne pracht, zonder daarom op te houden nog zeer schoon te zijn.

Dezen morgen kwamen wij in eene rade van Natal, in 't gezicht van Durban, aan. Daar het schip te veel beweging had, moest men de afstijgende passagiers in eene groote mand den kleinen steamer in laten, die de Compagnie gezonden had om ze aan land te brengen. Daar het vandaag zondag is, vaart er geen trein tot Dur-

ban, en wij moeten bijgevolg tot morgen op het schip blijven. Ook de negers zijn hier gebleven.

Cambier had eenen hoogen hoed, dien hij niet meer gebruikte : hij gaf hem aan eenen der negers. Deze bedankte Cambier, en naar den Hemel wijzende, zegde hij dat de « Lord » voor hem was. Hij scheen een weinig beschaamd voor zijne kameraden, die hem voor zijnen hoed uitlachten ; men moet ook bekennen dat hij er een aardig figuur meê maakte. Wij gingen dan ook eene oude broek halen. De uitverkorene, die ze kreeg, sprong op van vreugde : het waren bijzonderlijk de koperen knoopen, die er aan stonden, welke hem schenen te behagen.

De negers met lange haren, die wij te Algoa en hier op den kleinen steamer zagen, zijn Oost-Indiërs.

Ik sluit hier mijnen brief ; mijn verder nieuws zal u toekomen hetzij uit Natal, hetzij uit Zanzibar.

Daar mijn brief u omtrent nieuwjaar zal besteld worden, kwijt ik mij van den zoeten plicht, u een gelukkig en zalig nieuwjaar te wenschen. Moge de goede God u, welbeminde ouders, beschermen ! Moge Hij u alle geluk schenken en in eene goede gezondheid behouden ; moge ik u wedervinden zoo kloek en gezond als ik u verlaten heb ! Dat gansch de familie de weldaden der Voorzienigheid in eene volle maat geniete ! Gelief deze wenschen van mijnentwege allen aan te bieden. Vergeet ook mijne vrienden niet : van al degenen, die mij hunne dierbare vriendschap schonken, is er geen, aan wien ik niet dikwijls met genoegen denk.

En nu, tot wederziens ! Wij hebben het grootste gedeelte van onze zeereis gelukkig afgelegd en ik mag zeggen dat wij een hoopvol vooruitzicht hebben.

Durban, 19 November.

Wij meenden gister den zondag op het schip te moeten doorbrengen, doch rond elf ure kwam de Belgische Consul met den Staatsingenieur ons opzoeken. Hij raadde ons aan, de stad in te trekken, omdat de waters der baai, waarin wij lagen, nog al bevend zijn. Wij kwamen omtrent twaalf ure aan het strand, na rond het vooruitspringende punt gedraaid te hebben, welk de baai van de haven afscheidt.

Onze kleine steamer, de *Natal-Scout,* wiggelde en waggelde zoo hevig dat een der werklieden in het water viel. Gelukkig werd hij spoedig uit zijn bad verlost.

Tooverachtig is het gezicht langs alle kanten; het oog volgt eenen grooten cirkel, die van den lichttoren begint en langs den zeekant onderbroken is om de wateren te laten binnengolven. Wat verscheidenheid van kleuren in die struiken, waarin de apen hunne schuilplaats gekozen hebben!

Wij kwamen aan wal na omtrent eene half uur varens. Hier stonden een dertigtal negers, die op onze pakken wachtten en de reizigers, met de koddigste gebaren, smeekten om hunne bagage te mogen dragen.

Wij hadden onze zwarte makkers met ons overgevoerd. Dat was een spectakel om te zien hoe hunne kameraden hun de hand drukten en bewonderden, den eenen voor zijnen schoonen hoed, den anderen voor zijnen blauwen halsdoek, den derden voor zijne koperen horlogieketting enz. Een wandelstok evenwel schijnt het voorwerp der grootste fierheid van de negers te zijn :

er was geen enkele onzer zwarte reismakkers, of hij had zich eenen wandelstok bezorgd.

Iets, dat wij bij onze aankomst bijzonder opmerkten, was de zwarte politie. Het zijn negers in 't grijs gekleed, met eenen grooten shako (zooals de shako van onze garde-civique), en die in stede van den « *bâton de la reine* » (1), stokken met groote bollen droegen. Zij zien er uit als opgepoetste apen.

De neger wordt door de regeering ook nog gebruikt als bediende in de bureelen. Dan draagt hij eene soort van wit hemd zonder slippen, en eene witte broek met rooden boord. Politie en bedienden dragen de broek slechts tot aan de knieën en gaan, zooals de meeste negers die wij zagen, barrevoets.

Wij reden door onder de sycomoren, de bananen, de phœnixen, de acacias, de rooslaurier, terwijl zich verder de dattura met violette bloemen, eene soort van solonœa, gelijk er t'huis wel in den hof stonden en waarvan de naam mij ontsnapt; witte en roode bloemen die op floxen trekken; de dagschoone; de jalapa; de gulden papaverœa met doornen; verbenaceeën, koniekachtig en die van verre aan heliotropen gelijken, zich aan onze blikken vertoonden. En daarin zongen eene menigte vogels.

Wij zijn nu in eene stad, die er meer Afrikaansch uitziet als Port-Elizabeth. Hier krielt het van zwarten, en vandaag, uit rede van den zondag, zijn het oprechte vastenavondzwarten. De eenen dragen broeken, die langs

(1) De naam der stokken, die de Engelsche politiemannen gebruiken in het uitvoeren van hun ambt.

voren lijnwaad en langs achter laken van verschillende kleuren zijn ; de anderen eene broekspijp van verschillende kleur aan elk been ; als zij eèn hemd aan hebben, willen zij dat elkeen het bemerke en zij dragen het zooals bij ons den kiel. Velen hebben geen hoofddeksel en doen slechts een lint rond hunne slapen; zijn zij rijker, dan steken zij hun haar vol paarlen en zelfs knoopjes van hemden. Zoo is de kop van den « garçon » die ons, bij medehulp van eenen Oost-Indiër met vlugge oogen, aan tafel dient, gansch met knoopjes versierd. Al de Kaffers snuiven en dragen niet zelden hunne buisvormige snuifdoos in hunne ooren, in welke zij daarom een groot gat boren.

Eenige dragen in hun haar een stukje been of ivoor, dat op een der uiteinden eèn lepeltje vormt, en waarvan zij zich bedienen om het zweet van 't lijf te krabben en om te snuiven. Velen steken eene roode, blauwe, geele of witte pluim op hun hoofd. Als zij eenen hoed dragen dan steekt er eene pluim, een konijnstaart of zelfs een stukje gekleurd laken op. Een versiersel, dat veel gezocht wordt, is het halssnoer. Eenige slechts heb ik met tatouagen gezien.

De Oost-Indiërs, met hunne schoone gelaatstrekken, doch schelmachtige oogen en hangend haar, dragen zeer eigenaardige kostumen. Meestal hebben zij eenen tulband op het hoofd, dragen een kort gestreept vestje en eene gestreepte lange broek. De meeste dragen den baard.

Hunne vrouwen vergenoegen zich met oorbellen te dragen. Zij hebben nog een koperen of gouden bolletje op den neus en aan de vingers zooveel ringen als zij er koopen kunnen.

Of er hier veel Kaferinnen bestaan, daaraan twijfel ik.

Als gij van eene stad, zooals Durban, hoort spreken, verbeeld u dan paviljoenen zooals die van het kamp van Beverloo, doch rijker en met meer smaak gebouwd en ieder met eenen tuin omgeven, die met de prachtigste planten versierd is.

Er is maar éene baan, die op eene straat gelijkt, dit is te zeggen waar de huizen een weinig dichter bijeen staan.

Er zijn te Durban drie banken, waarvan *the Standard, Touth-African bank limited,* de grootste is. Het gebouw is bijlang zoo schoon niet als te Algoa-bay.

In den namiddag zijn wij gaan wandelen. Ik heb bloemen opgeraapt en kleine krabben in eenen zout-waterpoel gevangen, alsook eene uile, die aan een klein serpent gelijkt, en eene puntige slek, die veel naar onze kleine karakollen trekt. In eene publieke wandeling heb ik den *Puni aquilina* afgeplukt, alsook eenige andere bloemen. Natuurlijk heb ik de *opuntia* met hare geele bloemen laten staan, evenals eene *typha*, die van verre slechts van de onze verschilt omdat zij rooder is.

Wij zijn veertien dagen te laat gekomen om eenen doortocht van kwakkels te zien. Men kon er toen tot zeventig op éenen dag schieten.

Overal vinden wij kennissen : katten, honden, die hier schooner zijn dan te Port-Elizabeth ; hoenders, gelijk aan de onze, ofwel met eene hangende carancule onder de keel ; troephanen, pintaden, duiven, waaronder ik er dezen morgen eene kud met zwart lijf bemerkte, en waarvan de top der vleugelen wit is ; alsook ratten en muizen.

Het leven is hier zeer duur, zelfs voor degenen die er gevestigd zijn. Iets, wat goedkoop is, zijn de paarden, die men voor drie- à vierhonderd franks kan bekomen. De paarden worden hier aangerand door een insekt, dat bijzonder het dik van hunnen rug met kwetsuren spikkelt.

Insekten zijn er hier veel, zoodat in de zaal, waar wij eten, gansch het plafon vol takken met bladeren hangt, om ze van de tafel verwijderd te houden.

Zooals in Port-Elizabeth, vindt men hier ijs, dat uit Amerika komt. Doch ik twijfel of het gebruik er van in warme-streken goed is.

Er zijn nog al veel Arabiers die zich hier gevestigd hebben. Gisteren heb ik ze voor den eersten keer in hun nationaal kostuum gezien.

Indien de coolies hier komen, dan is het om geld genoeg te verdienen ten einde te kunnen trouwen. Zij, die veel geld hebben, kunnen bij hunne weerkomst in hun dorp vele vrouwen koopen, welke zij, wanneer zij geen geld genoeg meer hebben om ze te houden, wederom verkoopen.....

Wat eene prachtige natuur! Wat wij schoon heeten is hier buitengemeen heerlijk. Gisteren heb ik stil gestaan vóor eene aloes, die van aan den bloemenstam wel 10 meters hoog was, en wanneer ik 10 meters zeg, dan overdrijf ik niet. Verder bewonderde ik cactussen, die langs de boomen opklimmen of monsterachtige kandelaars verbeelden; wilde vijgen, die hunne takken tot vijf à zes meters uitstrekken. De tomaten zijn hier zeer talrijk en het suikerroes wordt bijzonder veel geplant.

Wij zijn een weinig te laat gekomen om Natal in al

zijne majesteit te zien : toen kwamen de olifanten tot op de groote markt gewandeld. Doch wij zijn, jammer, nog in tijd om de muizen in onze kamer te hooren piepen en door de insekten gebeten te worden.

Wij hebben 69° Far. om 9 ure 's morgens. Alhoewel het hier zeer warm is, zegt men dat Durban een der gezondste streken van de wereld is; ook komen er vele zieke Engelschen hunne genezing zoeken.

Wij hooren dagelijks den kwakkel; zijn slag is zwakker en langzamer dan van de onze; in stede dat zijne laatste noot klimt, daalt zij. In een Phœnix, die voor den *Hôtel-Royal* staat, wonen ratten, die langs de groote bladeren diens booms van zijne kruin op het dak en van het dak op de kruin loopen.

Niet al de negers dragen den baard. Wat arme lieden! Zij werken al zingend, onderstaan de grootste lasten, en toch worden zij dikwijls voortgeschopt als werkdieren. Ik heb er zien onder te zware lasten vallen en eenige zelfs eene bloedspuwing zien krijgen. 's Avonds, te 9 ure, luidt er eene klok, en elke neger, die na dit uur op straat verschijnt, wordt opgesloten. Volgens het bestaande gerecht worden de negers, die misdoen, tot eene boete veroordeeld, en indien zij niet betalen, kan men hun eenige dagen dwangarbeid opleggen. Zij, die tot dwangarbeid veroordeeld zijn, worden dagelijks naar de openbare werken geleid onder eene wacht van zwarten, met lansen gewapend, en Europeanen, voorzien van een geweer. 's Avonds hoort men degenen, die gevangen zitten, uren lang zingen.

Wij hebben tweemaal de exercitie van de vrijwilligers te paard bijgewoond. Zij zijn een en twintig in getal. De

officieren worden op verschillende wijzen onderscheiden: zoo zijn er, die hunne strepen rond de mouw dragen; anderen, die ze in dezelfde richting hebben geplaatst als de naad van de mouw.

De winkels gaan hier rond 9 ure open en rond 5 à 6 ure toe. Om 9 à 10 ure is er geene ziel meer op straat te zien. Iets, dat mij 's avonds getroffen heeft, is het gewoel der zeebaren : men zou zeggen eenen immer voortrollenden sneltrein.

Een groote vlinder, die mij eene verscheidenheid van den *papilio-machas* schijnt te zijn, wordt hier veel gevonden.

Durban, 22 November (Natal).

De huizen, die men hier aantreft, hebben meestal éen verdiep, somwijlen geen. Men heeft liever eene woning in verschillende gebouwen te verdeelen, dan wel in de hoogte te klimmen. Wij hebben nog niet veel gewandeld, omdat onze talrijke bagage ons nog al werk vraagt. Gister heb ik een weinig langs de kusten geslenterd. Terwijl ik bezig was met planten te zoeken, verzocht mij M. Smith, opperste van het hospitaal, binnen te komen om mij eene jonge krokodil te geven. Hij had een ei op den oever der *Ungeana-rivier* gevonden en na zes dagen kwam de jonge krokodil uit de schel : zij leefde 6 uren. Hij gaf mij insgelijks eene *blue-hated-lizard,* die hij op den *redmilk-wood tree* (*travellers tree*) in zijnen hof ving, en hij deed mij den *intungula tree*, de *droog-bamboas* en de *tick-plant* opmerken. De bloemen der tick-plant gelijken van verre aan heliotropen, en deze plant wordt zóo

genoemd, omdat men in hare sappige zwarte vruchten eenige gelijkenis vindt met den tick (een insekt, dat de paarden aanrandt). De *intungula-tree* dient, ter oorzake zijner doornen, om hagen te maken.

Hij toonde mij ook eene soort van netel, die groote vezels bevat, welke beter zijn, volgens hem, dan zijde. Het Engelsch gouvernement belooft eene aanzienlijke belooning aan al degenen, die een zeker getal tons dezer vezels in den handel brengen.

Wij vingen eergister (21) eenen cameleon op het strand; jammer dat ik de kracht van den alkool, dien ik bezat, niet kende en dat het dier een weinig wit is geworden. De krabbetjes, die hier op het strand loopen, zijn zeer aanmerkelijk voor de snelheid, met welke zij een gat in het zand booren en hierin verdwijnen.

Durban, 23 November.

Vandaag hebben wij eenen zachten regen, die ons zeer goed doet. Het schijnt hier meer te regenen dan in Port-Elizabeth.

Men verzekerde mij dat zich hier veel serpenten bevinden, doch maar éene gevaarlijke soort : eene kleine groene.

Binnen twee maanden, zoo vertelde gister een officier, die van Pretoria terugkwam, zal de oorlog hier beginnen.

Ik omhels u allen met de diepste toegenegenheid en bid den Hemel, dat Hij u allen onder zijne bescherming neme. Dat u de afstand, waarop ik mij bevind, niet ver-

ontruste. Ik verzeker u, dat al de bijzonderheden, die mij van verre zoo zwart toeschenen, niet zoo schrikwekkend zijn als men wel zou kunnen meenen.

Wij zullen toekomenden donderdag Durban verlaten met den steamer *Kaffir*, die ons binnen omtrent drie weken te Zanzibar zal aanbrengen.

Durban, 28 November.

Als men door de wegen van Durban wandelt, gevoelt men in het begin geene andere aandoening als die men in de wandelingen door eene volbewassene streek van België doet. Doch slaat men dan de oogen aandachtig op en vraagt men zich den naam van al die bloemen of struiken, dan bevindt men zich zoo vreemd als ware men eene gansch andere wereld ingegaan : geheel het plantenrijk is hier verschillend van het onze, en men vindt er slechts eenige der ons bekende plantjes weder : de *juncus effusus,* de *urtica urens,* de *cenopodium album,* de *gnaphalium lutio album,* de braambezie, de *plantago major*, eenige *festina's,* de *verbena officinalis,* ziedaar de eenige oude kenissen, die ik hier tegenkwam, doch veel weelderiger, veel grooter dan in onze gewesten. Langs alle wegen verheft de *hibuscus* zijne hooge struiken, met oranjegeele en solferkleurige bloemen, en daarin kronkelt een hemelsblauw of bleekviolet *convolvulus ;* verder ziet men wilde vijgen, palmboomen, de powpow (eene soort van groote peervormige vijg), banaanboomen. De *opuntia,* met hare geele bloemen, is hier uiterst gemeen; eergister heb ik er de vrucht van geproefd. Zij smaakt

gelijk eene waterachtige peer en indien er iets eigenaardigs aan te proeven is, dan is dit te danken aan de gomachtige stof, die de kernen voortbrengen. Een Duitsch heer, die met ons op 't strand wandelde, leerde ons deze vrucht kennen. Hij deed ze plukken en schellen door eenen voorbijgaanden neger. Ik plukte er insgelijks eene en schelde ze, doch ontwaarde weldra dat ik gansch mijne vingers vol doorntjes had, die in kleine groepen de vrucht bedekken.

Eene plant van dezelfde familie, die hier overal staat, is de cactus, die de boomen omslingert ofwel eenen reusachtigen kandelaar vormt. De oleander bevindt zich in alle tuinen, maar niet immer met zooveel bloemen als te huis. Ik heb ook eenen bloeienden nagelkensboom (*lilas*) gezien.

Iets, dat mijne nieuwsgierigheid opwekte, is een zwarte ring, die vele Kaffers op het hoofd dragen. Twee vreemdelingen, bij wie ik daar inlichtingen over vroeg, meenden, dat het eene willekeurige dracht was ; gister vroeg ik er uitleggingen over aan pater Sabon, en ziehier wat hij mij vertelde. De Engelschen laten eenige stukken land of *locations* aan de negers over. Deze vestigen zich op eene uitgekozen plaats, die zij bebouwen en voor eene andere verlaten als zij zien, dat zij niet veel meer opbrengt. Elke familie, of twee drie familiën samen, kiezen eenen hoofdman, *notundo* of *undudo* geheten. Het zijn deze hoofdlieden, die zulke ringen dragen. Deze ringen zijn ook dikwijls de onderscheidingsteekens tusschen getrouwde en ongetrouwde mannen.

In eene wandeling op het strand kwamen wij eenen jongen Kaffer tegen, die een zeer eigenaardig instrument

speelde, en op ons verzoek eenen dans aflegde. Bedoeld instrument heeft den vorm van eenen boog, met eene paardsharenkoord bespannen. Op het hout is eene soort van pot (wellicht de schaal van eene vrucht) vastgemaakt. Als strijkstok gebruikte onze Kaffer eene dunne wis. Men hoort bijna de tonen niet, die uit dit instrument komen. Ik wilde wel muziek kennen om de verschillende zangen op te schrijven, die ik hier hoor. Voor zoover ik mij aan die kunst versta, meen ik dat de neger, waarvan hier spraak is, slechts drie noten gebruikte en slechts eenen halven toon daalde of klom.

Gister bracht ons pater Sabon, een oblaat (1), naar het klooster, dat hij over zeven en twintig jaren stichtte en waar hij ons van het bier, dat de paters maken, deed proeven. Pater Sabon is een Marseillees, die hier zeer veel goed doet en dank aan zijn goed hert en zijne menigvuldige weldaden zelfs door de protestanten bemind wordt.

Hij leidde ons naar den bloementuin, dien wij in gezelschap van den *curator* des kloosters bezochten. Jammer dat alles daar zoo ondereen staat en er niets gerangschikt is.

Wij zagen hier den *tanguin,* welks vruchten door de wilden in hunne rechterlijke proeven gebruikt worden ; palmboomen, de *erythrina cafra,* twee soorten van magnolia's, waarvan de *granda flora* in volle bloem stond ; verrukkend schoon en welriekend is de *magnolia magna; frangipaniers,* die wel een weinig aan den phænix gelijken ; eene vanilplant, die hare dikke bladeren tegen

(1) Een mannenorde, in 1578 door den H. Carolus-Borromeus te Milanen gesticht.

eenen reusachtigen boom opslingerde; de *urtica hoehmeria* of *nivea,* waarvan wij de zijdeachtige vezels te zien kregen. In het voorbijgaan bemerkten wij de cochenille (1) op eene *opuntia*. Dezer bladeren zijn bedekt met een witachtig stof, dat de vingers met cochenielrood verft, wanneer men er op wrijft.

Wij merkten hier op hoe snel de aloës zich voortzet. Zijn zaad begint reeds op de plant zelf te schieten en ontwikkelt zich in eenen geringen tijd, eens dat hij op den grond is gevallen. Honderde jonge aloëssen waren op deze wijze uitgeschoten rond de plant, die wij aanschouwden.

Het gewas, dat men hier *wickplant* noemt, heet te Maurice *vieille-fille* en is een oprecht kwaad kruid, dat niet uit te roeien is. Zij draagt violette ofwel geele bloemen. Deze laatste zijn in Durban de menigvuldigste.

Een prachtvolle boom is de *banaan*, met zijne schoon geteekende en blinkende bladeren. Dikwijls zullen wij hem op onze reis in de binnenlanden tegenkomen.

Meer namen, waarvan de eene al aardiger zijn dan de andere, teeken ik in mijn zakboekje aan. Daar wij den heelen namiddag in de zon geloopen hadden en ons spoedden om te 7 ure in het hotel te zijn, waren wij uiterst vermoeid als wij ons aan tafel zetteden.

Eergister ben ik met Cambier den hof gaan zien van William Shewta, die ons verzocht had om zijne behendigheid in zijn vak te komen bewonderen. William Schewta was afwezig en wij werden door eene oude

(1) Een klein rood insekt, waarvan vele verschillende soorten bestaan. Vele dezer soorten worden gebruikt voor het vervaardigen van roode verf.

vrouw ontvangen en rondgeleid. Alhoewel er in den tuin niet al te veel verscheidenheid heerschte, was onze wandeling niet zonder belang. Wij zagen de groote en kleine *grenade passiflora*, met uiterst schoone violette bloemen, wit gespikkeld, en wier kelken langs binnen met eene rij punten en met witte en violette ringen afgezet zijn. De beste is de *grenadina possiflora*, zooals zij door M. Schewta genoemd werd. Wij hadden over eenige dagen de gelegenheid om de grenadine aan de tafel te proeven. Zij heeft den vorm eener groote kroensel met harde korst en eenen zeer eigenaardigen, goeden smaak. De wijndruif staat in dezen tuin sedert vijf jaren en gaf het derde jaar vruchten. Er staan er op dit oogenblik vele op. De druif is van eene middelmatige grootte en uit de Kaap hier ingevoerd. Wij hadden in het klooster de gelegenheid, wijn te proeven van de Kaap, eene soort van likeurwijn, welks smaak gelijkt aan dien van *Opporto*. Wij zagen nog den *mandoe*, waarvan men de wortelen eet en dien men zeer gemakkelijk voortteelt, wanneer men er slechts een scheut van in den grond steekt. De grond is hier, overigens, zeer vruchtbaar.

Wij trokken eenen *patatdome* uit en bemerkten dat men knoopen in de wortels had gemaakt. Dit was het werk van de negers, die beweren dat zonder deze voorzorg de planten geene pataten voortbrengen. Wij bemerkten nog den grooten *stramonium* met bleekgeele en half dubbele bloemen; 't is een nuttig gewas, want legt men er een natgemaakt blad van op het vel, zoo verdrijft het de gezwellen. Koolen, palingskruid, boonen waren uit Engeland hier aangevoerd en zagen er zeer gezond

uit. Schewta plant veel ananassen en bananen, waarvan hij eenige keeren per week eenen voorraad naar de stad brengt, waar eene soort van *marché couvert,* niet verre van de statie, bestaat.

Eergister had ik de gelegenheid het huishouden van eenen Europeaanschen ambachtsman waar te nemen. Het is hier zeker voor eenigen geen land van belofte. Ik had een ongeluk aan mijnen schoen gehad en moest er eenen lap op doen zetten. Ik ging bij eenen schoenmaker binnen, die mij al werkende gansch zijne historie vertelde.

Hij was een oude Fransche zouaaf, die met een deel landgenooten naar Afrika gekomen was, aangelokt door de belofte van een stuk land. De mannen kregen het land, doch vonden er noch water noch de onontbeerlijke levensmiddelen om tot na den oogst te leven. Onze zouaaf kwam terug, werkte aan den ijzerenweg, werd niet betaald, en zoo bevond hij zich in de noodzakelijkheid om zijnen ouden stiel te hernemen. Hij bezat geenen halven cent, en moest in het begin op eenen bussel stroo slapen. Gelukkig maakte hij kennis met Pater Sabon, die hem in gang hielp.

Het huisje, waar hij woont, kost hem omtrent 90 fr. per week en bestaat uit drie zeer kleine en smerige plaatskens, waar hij zeker niet op zijn gemak in draaien kan.

Ik teeken hier de geschiedenis van den schoenmaker aan, omdat het de geschiedenis is van de meeste landverhuizers, die meenen dat ze in Afrika het geld zoo maar op de straten moeten komen oprapen.

Iets, dat niet te duur is, zijn de kiekens; men betaalt ze somwijlen six pence (ongeveer 20 cents). Zij worden door de Kaffers uit de binnenlanden gebracht.

Sedert eenigen tijd moeten de Kaffers grondlasten, tot 14 shillings beloopende, aan het gouvernement betalen. Zij trekken eene hen op, die zij de *Shepstone's fowl* (de hen van het gouvernement Shepstone) noemen, en die eieren opbrengt, welke dienen om de 14 shillings te verzamelen.

Iedere handelaar klaagt, dat hij zijne Kaffers maar voor ééne maand kan behouden. Daarover heb ik mij niet verwonderd, als ik gezien heb op welke wijze deze arme lieden behandeld worden. Wel is waar, dat men er een weinig moet achter zitten, maar de schoenmaker, waarvan ik zooeven sprak, heeft eenen neger, die veel werkt en zeker niet buitengewoon betaald wordt; hij behandelt hem op eene redelijke wijze sedert zes maanden, en de neger toont niet de minste goesting om hem te verlaten.

Ik heb den naam Cooley in drie verschillende beteekenissen gehoord : 1° voor de Oost-Indiërs, waarvoor het woord in zijne eigene beteekenis schijnt gebruikt te worden; 2° voor de Kaffers; als men eenen Kaffer aanspreekt, gebruikt men het woord Kaffer, maar wendt men zich tot hem zelf, dan zegt men Cooley; 3° ik heb eenen avond eenen Kaffer, die eene voorbijgaande negerin nariep, haar Cooley hooren toeroepen. Hij wilde haar waarschijnlijk vleien, want wat hij riep scheen zoo iets te zijn als : « Lieve Cooley, lieve Cooley. »

De Kaffers, die wij hier zien, schijnen Zulu's te zijn, en negers, door de Zulu's teruggedreven en onder de bescherming van het Engelsch gouvernement genomen, alhoewel men mij hier meermaals zegde, dat alle Kaffers van Durban, Zulu's zijn.

De meeste Kaffersche vrouwen, die wij hier tegenko-

men, hebben het hoofd geschoren en laten het haar slechts boven aan op het hoofd staan, zoodat zij eene pruik schijnen te dragen, die recht op hun hoofd staat, en niet achterover, zooals gewoonlijk. Ook verven de vrouwen hun haar zeer dikwijls rood. Zij scheren elkander met een stuk glas en, voor zoover ik heb kunnen bemerken, zonder te doen bloeden. De vrouwen dragen zilveren of blikken ringen aan de teenen, en zijn meestal Oost-Indiërs (cooleys). Zij hebben eene manier om zich te *drapeeren,* die meer dan éene actrice hun benijden.zou.

Heden vroeg ik in den Club naar de beteekenis van het woord Cooley. Cooley zegt men tot de Kaffers, als men ze met misachting aanspreekt, dewijl men 't op de Cooley's niet heeft. Als de Engelsche hen willen roepen zeggen zij altijd *bay.*

Steamer *Kaffir,* 1 December.

De *tradescentia* is eene plant, die te Durban zeer gemeen is. Men vindt er de blauwe, zeldzamer de violette. Zij wast gewoonlijk in den lommer, aan den voet van hagen, muren of *junggles.* Weinige bemerkte ik, die geen bloemblad verloren hadden, zoodat men ze eerst voor bloemen met twee bladeren zou genomen hebben; doch als men de bloem afrukte, bleven de twee behoudene bladeren ondanks de beweging staan. De *portulaca* ziet men in groote hoeveelheid en bijzonder aan de oevers de zee. De *columbana,* met welke ik het eerst kennis maakte tusschen Bilsen en Veltwezelt, en die, overigens, in gansch onze provincie en bijzonder op den leemachtigen grond verspreid is, zag ik hier meermalen weder.

Als wij 's avonds na het eten een weinig op- en af wandelden, gingen wij dikwijls nabij de plaats staan, waar wij een ongemeen hel getril hoorden opstijgen. Van nabij is het iets, dat u de ooren aan stukken zou scheuren. Ik meen het dier, dat dit lawijt maakte, vóor mijne slaapkamer gevangen te hebben. Hetgeen ik ving, was tweemaal zóo groot als een meikever, heeft eenen dikken kop en doorschijnende vleugels; misschien de *taupe grillon*? Ik heb het dier slechts eenige oogenblikken in de handen kunnen houden, doch ik meen dat Cambier er zoo een in mijne flesschen heeft gezet. Onzen krekel hoort men hier zeer dikwijls.

Over eenige dagen verwarde eene koord in de schroef van de *Scout-Natal* (*remorqueur*, waarvan hooger spraak was). Een man duikelde om ze los te maken, doch moest zijn werk tot 's anderdaags staken, daar hij door eenen haai werd aangerand.

De grond van Durban is tot op zekeren afstand van de zee grijs. Als men binnenwaarts dringt, heeft hij dezelfde kleur (een weinig bleeker) van ons Diestersch zand; aan de kanten van Pietersmaritzburg schijnt men ijzermineralen te vinden.

Gister, om 8 ure, trok ik, gelijk de negers die onze reispakken droegen, naar Point, en werd weldra gevolgd door mijne drie makkers, die met den Belgischen consul, den heer Peau, den ijzerenweg genomen hadden. Het was half elf, toen men onze pakken begon in te schepen. De goede pater Sabon had zich naar de kust begeven om ons nog eens de hand te komen drukken en ons vaarwel te wenschen.

Het was een buitengewoon schoone morgen en eene

stille zee. De schepen hadden hunne signalen uitgestoken ter gelegenheid van St-Andriesfeest.

Het was elf ure, toen ons de *Scout-Natal* naar den *Kafir* bracht.

De *Kafir* is omtrent zoo lang als de *Danube*, doch maar half zoo breed. Hij is veel beter ingericht. Het dek is een weinig hooger, de kabienen zijn ruimer en de manschap vriendelijker. Wij hebben hier elk onze kabien en zijn maar met acht passagiers van de eerste klas. Er zijn zes en zeventig matrozen, waaronder veel zwarten. Wij hebben met ons eene lading negers, die met eenen emigratieagent naar Delgoa-bay gaan, alsook twee negerinnen, waarvan eene den rug buitengewoon aardig getatoueerd heeft.

Wij hadden het schip reeds goed kunnen, overzien toen het kanon afging en de steamer in beweging kwam. Het was juist één uur toen wij vertrokken.

Wij reizen nu op eene mijl afstand van de kusten en leggen 9 mijlen per uur af.

De warmste graad gedurende de twee laatste dagen was 80e Far., zoo iets als 26° à 27° cent. in België.

De *Kafir* telt 900 ton en heeft 500 paardenkracht. Hij is omtrent een tiental jaren oud.

De *Natal*, een ander schip van de *Union steamer Company*, had vóor ons vertrek moeten aankomen. Vele matrozen waren ongerust : het moest op eene plaats aanlanden waar reeds twee schepen verongelukt waren en het is onder de zeelieden een bijgeloovigheid, dat daar, waar eens een schip te gronde geloopen is, er drie zullen vergaan. Gelukkig heeft men de *Natal* dezen morgen zien voorbijtrekken en zoo is de angst gestild.

Ik geloof niet dat onze lieden het er erg op hadden, eenen vrijdag te vertrekken : dat is immer, en bijzonderlijk bij de Engelschen, een zeer slecht begin.

Iets, wat mij verwondert, is dat wij bijna geene vogels tegenkomen, en dit zoo dicht bij de kusten.

Op ons schip is een goudzoeker. Wat al streken de man doorloopen heeft, weet ik niet; doch hij heeft zijn goud nog niet gevonden. Hij zou willen met ons meêgaan en verzekert dat hij goud voor ons zal opdelven. Men zou met zijne redeneeringen moeten lachen, als men geen medelijden met hem moest hebben.

2 December.

Wij zouden gister avond de haven van Lorenzo-Marquis (Delgoa-bay) ingevaren zijn, hadde men niet liever gehad slechts dezen morgen aan te komen. Daar men langs eenige klippen moet doorkomen, is de vaart voor de haven nog al gevaarlijk.

Lorenzo-Marquis is eene Portugeesche bezitting, in 1554 door den zeevaarder, die zijnen naam aan de stad gaf, ontdekt. De Engelschen en Portugeezen betwistten ze zich tot in 1875, toen de quaestie aan Mac-Mahon onderworpen werd en door hem ten voordeele van de Portugeezen beslist. Een ijzerenweg van Delgoa-bay naar de goudmijnen en Pretoria was reeds afgeteekend, toen de Engelschen, ziende dat het land aan Portugal zou toebehooren, hunne ontwerpen in de kartons terugstaken.

Lorenzo-Marquis ligt in eene zeer breede baai, waarin de schepen tot dicht bij de kust kunnen geraken. Wij bleven tot omtrent een kwart mijl afstands liggen.

De stad is uiterst klein. De huizen, zooals wij met onze zienbuis konden bemerken, zijn smerig en slecht gebouwd, eenige uitgenomen. Het fort, dat daar met zijne vier kanonnen staat, is bijzonder belachelijk. Er bevinden zich Fransche, Hollandsche, Engelsche en Duitsche handelshuizen.

De wilden zijn er niet zoo goed getemd als in de Engelsche bezittingen en loopen er meestal gansch naakt.

Wij bleven in de baai tot omtrent 2 ure. Ondertusschen zagen wij eene gansch eigenaardige manier om de ossen te ladén. Men maakt ze met hunnen hals van achter aan eene schuit vast, en zoo gaan ze, eerder doorgetrokken dan zwemmend, aan boord, waar ze opgeweld worden.

Wij hebben verschillige nieuwe reisgezellen gekregen, van wie wij vernamen dat de *Natal* tegen eene rots was geloopen en twee gaten had bekomen. De *Natal* had geen geluk op zijne reis. Hij bleef zeven ure op eene rots vastliggen. De kapitein-generaal, die aan boord was, ging in eenen boot naar de kusten om hulp, doch hij werd door de negers gevangen en moest dertig dollars betalen om vrij te komen.

3 December.

Wij hebben van Delgoa-bay eene schildpad (waarschijnlijk de (*Chelonia imbricata*) medegebracht, en zullen daar weldra eene soep van maken. Deze schildpadden schijnen op de oevers van Delgoa-bay niet ongemeen te zijn, evenals de kleine oesters, die wij daar hebben zien vangen en waarvan onze steward er eenige honderden in zeewater bewaart.

Dezen morgen zagen wij bij duizende *meduzen* (1) : zij waren in het midden geel en daar rond hadden zij eenen grooten blauwen ring.

Gansch de kust is met rookwolken bedekt. Op elken afstand van twee à drie kilometers bemerkt men vuren. Zijn het de vuren der legerplaatsen ofwel junggles, die men in brand gestoken heeft om er den grond van te bebouwen? Dit laatste gebeurt vrij algemeen op dit oogenblik.

4 December.

Vandaag, na een voorzichtig varen van omtrent drie ure, hielden wij te Inghambaud stil. In het voorbijgaan bemerkten wij een eiland, dat vol ratten zit, en waar de inwoners zich te vergeefs hebben willen houden. Verder ligt de *Isla de los Puercos* (varkenseiland), waar de varkens zich gevestigd hebben.

Langs ons schip zwom een troep dolfijnen en vlotten een aantal witte meduzen.

Inghambane heeft eene veel schoonere ligging dan Lorenzo-Marquis; het fort is beter onderhouden. Er ligt eene kerk (volgens ik meen eene Mahomedaansche) en de huizen zien er zuiverder uit. De meeste huizen zijn omgeven met cocopalmen, een boom die hier den schepter voert. Er ligt geen enkel schip in de haven : dit is twee minder dan te Algoa-bay.

Een Duitsch poëet (Heine?) zegt dat men niet ongestraft onder de palmboomen wandelt : dat wil zeggen dat daar, waar de palmboomen wassen, de mensch het

(1) Een soort van vlottend zeedier.

slecht kan uithouden; het schijnt ook hier onder de cocoplanten niet zeer gezond te zijn.

Wij kregen nog twee Portugeesche officieren aan boord. De een ging in wetenschappelijke missie met eenen onderluitenant, die eergister opkwam; de andere, die, met den revolver in de hand, den trap van het schip opstapte, behoort aan een koppel, dat wij te Delgoa-bay inscheepten. Ziehier hunne geschiedenis. De soldaten van het fort van Inghambane waren met vier en veertig gaan loopen. Na eene lange wandeling bij den gouverneur gekomen zijnde, zegden zij, dat indien zij hunnen commandant en zijnen adjudant niet zagen vertrekken, zij hem zouden doodschieten. De gouverneur wilde hunne vraag niet toestaan, doch de commandant en zijn officier hadden zulken schrik, dat zij te voet naar Delgoa kwamen, vanwaar zij zich op den *Kafir* ingescheept hebben om hunnen nood aan den gouverneur-generaal te gaan klagen. Beide zouden wel in het fort kunnen vastgezet worden om zoo hunnen post te hebben verlaten.— De soldaten waren sedert maanden niet meer betaald geweest en kregen gewoonlijk bijna geen eten. Zoo vertelde mij ten minste een inwoner van Delgoa. Dit niet betalen gebeurt overigens zeer dikwijls in het Portugeesche leger. De officieren zijn dan verplicht zich in de handen van de woekeraars over te geven.

De negers schijnen mij een weinig te verschillen van degene, die wij tot nu toe gezien hebben. Zij loopen hier allen met kort gesneden haar, doch laten dan altijd eene soort van diadeem staan. De lijn van hunnen rug gaat dieper in dan ik ergens gezien heb, en hun neus, die in het eerste spits schijnt, wordt plat bij eene bewe-

ging van de bovenste lip; dan staan hunne neusgaten schuins en hebben zij den vorm van een knoopsgat.

Degenen, die aan boord kwamen, droegen zeer weinig versierselen. Verder rooken zij geweldig cigaretten, die zij in een cocoblad rollen. Zij zijn verre van de soberheid te vieren en maken eene soort van brandewijn uit den cajoa of cachou (?), eene vrucht, die nu rijp is, en welke, eens in gisting geraakt, een veel sterker nat voortbrengt dan de brandewijn. Dit nat kost omtrent eene pence de twee liters. Daarneffens drinken zij slechten Europeeschen brandewijn.

In de haven zagen wij twee schildpadden. — Wij vertrokken om 3 ure juist.

Woensdag 4 December.

Gister at ik voor den eersten keer den monkey-appel, eene vrucht van Inghambane. Hij gelijkt aan eenen langwerpigen appel, waarvan de staart, die den vorm heeft eener boon, de vrucht uitmaakt. Hij heeft eenen zuren smaak, dien ik met niets bekend vergelijken kan.

De oesters, die wij van Delgoa-bay medebrachten, zijn kleiner en niet zoo sappig als de onze; hunne schelpen zijn meestal groenachtig.

Vandaag, in den morgen, hebben wij eenige vliegende visschen gezien, die van het noorden naar het zuiden vlogen. Sedert dezen nacht hebben wij het gezicht van de kusten verloren ; zoo zullen wij waarschijnlijk buiten de haven gansch het Mozambique-kanaal doorvaren.

Onder de passagiers tellen wij twee Portugeesche vrouwen, beide met hunne zwarte dienaressen. Eene

dezer, een kind van twaalf jaren, heeft een zeer eigenaardig muziekinstrument onder den arm. Het is gemaakt uit aaneengebonden latjes, op ieder van welk een potje staat. Men speelt er op, door op de potjes eene soort van kluppel te slaan.

Een neger danste ; hij stampte met zijne vassen, klopte in zijne handen en sloeg er mede tegen zijne borst. In hunne landen doen zij krijgsdansen, die zeer eigenaardig schijnen te zijn.

Een muziekinstrument, op deze kusten gebruikt, heet *kenana*.

6 December.

Wij zijn dezen morgen de waters van den Zambeen ingetrokken, hetgeen men licht kan bemerken aan de grauwe kleur, die het slijk aan deze waters geeft.

Vandaag, om 12 ure, wilden wij den *Zambeen* intrekken, doch de loodsman, dien wij onderweg opnamen en meer zat dan nuchter is, voer ons vast op eene zandbank, waar wij tot 3 ure bleven liggen, wanneer wij, dank aan het hoog water, den stroom kwamen invaren.

Overschoone oevers! Zij herinneren mij iets van de struikachtige oevers der moerassen in Limburg, doch zijn veel prachtiger. Vooraan ziet men lage struiken met kleine blinkende bladeren; daarachter manguiers en wilde vijgen, met palmboomen gemengd. Daarboven vlogen duizende vogels van alle grootte. Op drie of vier plaatsen kwamen de inwoners, in hun nationaal kostuum, toegeloopen om ons schip te zien voorbijgaan.

Guillimane is eene kleine stad, waar de huizen meer

te zamen liggen dan te Inghambane, doch niet zoo zeer overlommerd zijn, alhoewel er veel palmboomen wassen. De kusten van Guillimane zouden een land van belofte kunnen geheeten worden, ware het niet dat zij zeer ongezond zijn. Van verre ziet men er de dampen uit de moerassen stijgen. De koffie (eene kleinere soort dan die wij gebruiken en niet in Europa is ingevoerd) wast er zonder verzorgd te worden. De suikerroeren, waaruit men hier over eene eeuw brandewijn stookte, schiet er, dat het een genoegen is om zien; de indigo komt er in massa voor, en de palmolie vindt men er in groote hoeveelheid. De Engelschen komen er hier de vruchten van koopen, maken er in Natal olie van en verkoopen die dan later aan de Portugeezen. Dat heet: zich onder zijne duiven laten schieten!

Krokodillen, hippopotamen en haaien zijn hier uiterst gemeen. Deze bezittingen zullen van dag tot dag verbeteren, daar het Portugeesch gouvernement er zich nu meê begint te bemoeien.

Aan den mond van den Zambeze, terwijl wij op de zandbank vastlagen, vertrok de *Duero,* een Portugeesch oorlogschip, en in de haven kwamen wij een schip van Nantes tegen.

Het was half zes, toen wij aan anker lagen.

7 December.

Wij verheugden ons, slechts drie of vier nieuwe passagiers bij ons te hebben, en waren gereed om half elf in ons bed te gaan, toen een leven van de andere wereld op

het dek vernomen werd. Het kwam voort uit het aanbrengen van talrijke pakken, door eenige booten aangevoerd. Toen wij terug naar onder kwamen, kondigde de steward ons aan, dat wij slaapkameraden zouden krijgen voor 's anderdaags 's morgens. Dit was niets, daar ik mij met Marnow verstond om in dezelfde kabien te gaan, zoodat wij niet onder vreemden zouden zijn, en wij gingen gerustgesteld te bed. Ik had nochtans een voorgevoel dat men ons 's nachts zou komen lastig vallen en ik zette twee groote pakken vóor mijne deur, met het inzicht den doove te spelen, indien men mij zou komen wekken. Marnow, die juist tegenover mij slaapt, had hetzelfde voorgevoel gehad en ook zijne deur versterkt. Dit voorgevoel was niet ongegrond, want geen half uur daarna zat gansch de zaal vol volk, de eene al luider schreeuwende dan de andere. 't Was alsof al de duivelen van de hel losgebroken waren. Dit duurde gansch een uûr en dreigde den geheelen nacht voort te duren. Ik zou wel op het dek hebben willen wandelen, doch ik dorst uit mijn kabien niet gaan uit vrees dat men ze in mijne afwezigheid zou hebben ingenomen. Mijn blijven echter hielp tot niets : rond een uur rolden mijne mallen, de eene boven de andere, door mijne kabien en verscheen de bakkebaard van een der «waithers», die mij aankondigde dat ik een mijner bedden moest afstaan. Ik liep naar Marnow, dien men er ook had uitgehaald, en die zich reeds gereed maakte om zijne pakken in mijne kabien te brengen. Op tien minuten waren wij klaar. Daar het gerucht immer voortduurde, trok ik het dek op, ontstak eene pijp en bereidde mij om eene wandeling te doen; doch hier lag een neger, daar een matroos van

een vreemd schip, hier een groot, daar een klein pak : onmogelijk was het, éenen voet te verzetten. Er was dus niets anders te doen dan weer naar bed te trekken en trachten te slapen. Het was half vier, aleer ik een oog kon toedoen.

Dit is de eerste ware onaangenaamheid, die wij op reis tegenkwamen.

Dezen morgen vernamen wij de oorzaak van 't gebeurde. Een Fransch schip, *de Navigateur,* was op eene zandbank vastgeraakt en kon niet meer los : van daar al die nieuwe reizigers. Onder deze tellen wij er eenen zeer aardigen : eenen aap (*guenon manou?*) dien wij dezen morgen zijn gaan bezoeken en die de passagiers veel vermaak verschaft. De matroozen koopen hier dikwijls apen voor drie a vier shillingen en verkoopen ze dan in de Kaap voor een pond, en dikwijls voor meer.

Vandaag aten wij voor den eersten keer *mangos,* vruchten ter dikte van eene abrikoos, met denzelfden smaak als deze, doch gemengd met den smaak van terepentijn. De steen is ook veel langer, platter en breeder. De vrucht heeft eene groene schel, zooals onze okernoten.

8 December.

Eenigen heeten den mannapple *Cajou* en zeggen dat het de vrucht is, die den brandewijn der wilden van Inghambane voortbrengt.

Wij zijn gisteren avond rond 9 ure het eiland Fogo voorbij getrokken. Daar wij er niet van verwittigd waren, hebben wij het niet kunnen zien.

De vliegende visschen zien wij nog immer, doch slechts drie a vier te gelijk. Ik meen niet, dat zij in eene bepaalde richting vliegen ; zoo ten minste verzekerden ons de officieren, aan wie ik daarover sprak. Gister zag ik er een van omtrent dertig centimeters, bruinachtig van kleur. In de vorige reis ving de Chief-officier, omtrent deze hoogte, er eenen zeer grooten.

Dezen morgen zwerfde er een *aludo* (martin-pécheur) wit en zwart van kleur, en omtrent zoo groot als eene spreeuw, rond het schip. Hij piept nagenoeg gelijk onze zwaluwen, zoodat eenige meenden eenen zwaluw te hebben gehoord.

Wij zijn op omtrent drie a vier mijlen afstand van de kusten.

Gister aten wij plantanen. Deze vrucht heeft denzelfden vorm als de banaan te St-Vincent en te Durban, doch is veel grooter dan de groote aardappelen, die men bij ons koehorens noemt. Zij smaakt gelijk eene ruwe boon ; men eet ze gewoonlijk gebraden.

Gelukkig zullen wij, eens in Mozambique gekomen, vijf a zes passagiers minder zijn : al die adems maken de zaal en de kabienen verstikkend; wij moeten met opene vensters slapen.

Mozambique is de gezondste plaats van de Portugeesche bezittingen, die hier op de kust liggen. Men bouwt er op dit oogenblik een hospitaal, dat het grootste gebouw van de bezittingen zal zijn.

9 December.

Ziehier eene manier om zich in eenigen tijd eenen zeer schoonen bloemkorf (corbeille) te maken. Men neemt

eenen aardappel en zet hem in eén potje water, zoodat een goed gedeelte daarvan boven het water uitkomt; binnen eenigen tijd heeft men eene prachtige corbeille. Ik heb den zoeten *patate* zóo zien wassen en eene prachtige corbeille geven. Een Portugeesche officier heeft mij verzekerd dat men in zijn land met den aardappel hetzelfde doet.

De wilden van de kanten van Mozambique bewerken het goud met de grootste behendigheid ; onder andere maken zij zulke lichte en fijne ketens, dat zij in Mozambique door de Europeanen als koord voor de lorgnons worden gebruikt.

Indien de Portugeezen al hunne goudmijnen niet bewerken, is het omdat de wilden op vele plaatsen er zich tegen verzetten.

Wij zagen vandaag stalen van papaverkoppen, die de bestuurder van den grond eener Portugeesche maatschappij ons toonde. Deze koppen zijn wel twee a drie maal zoo dik als die uit Indië, en veel sterker, want een Indiaan, dien de bestuurder in zijnen dienst had en die gewoon was opium te gebruiken, nam er eene kleine hoeveelheid van en viel gevoelloos neder. Men kan, op dezelfde uitgestrektheid grond, hier in Afrika drie a vier maal meer papaver's planten dan in Indië, omdat de grond hier nog niet uitgeput is en de planten er veel dichter staan. Gemelde heer beweerde dat deze papaverkoppen van jaar tot jaar dikker worden. De plantage ligt te *Tête,* omtrent *Mazora,* dicht bij Guillimane.

Aan de oevers van de Zambeze vindt men vele goede kolen. Een Portugeesche steamer gebruikte deze kolen om op den stroom te varen.

Het eiland Ascension brengt in het geheel niets op. Het is slechts eene zeestatie, waar de schepen kolen komen halen.

Alles gaat daar zooals op een schip. Men moet er op een zeker uur opstaan en ook op een bepaald uur slapen gaan, en zekere voorschriften volgen, die een kapitein der Engelsche zeemacht handhaaft. Er is een schip bijzonder ingericht om eten van de Kaap naar Ascension te voeren.

In de omstreken van het eiland vindt men veel schildpadden, die, als zij slapen, boven het water drijven, omgedraaid en zoo gevangen worden. Er bestaat in Ascension een park, waar men schildpadden voedt om ze in tijd van nood te kunnen gebruiken. Dit werd mij verteld door eenen geloofwaardigen persoon, die beafsteaken van schildpadden at. Het vleesch smaakt zooals kalfvleesch.

Ziehier hoe men in de omstreken van Guillemane het goud zuivert : men neemt eene soort van groote tas, dikwijls zeer eigenaardig uitgestoken ; men vult ze met goudzand, waarover men eene groote hoeveelheid water giet. Men beroert den inhoud zooveel mogelijk en het goud, door zijn gewicht, blijft onder, terwijl het zand zich met het water vermengt. Het troebel water wordt dan snel afgegoten en de overblijvende vuilnis dan weer met eene groote hoeveelheid water gewasschen en op dezelfde wijze behandeld, totdat er niets meer dan het goud overblijft.

Vandaag, rond zeven ure, beginnen wij in de verte den lichttoren van Mozambique te zien. Deze toren is op vijftien mijlen zichtbaar. Hij staat, omgeven van eenige

hutjes, gansch afgezonderd op een eilandje, dat vóor het eiland Mozambique ligt.

Wij begonnen de verschillende gebouwen der hoofdstad van de Portugeesche bezittingen te kunnen onderscheiden; vooral zagen wij het fort, dat in 1506 gebouwd werd en dat op den reiziger eenen diepen indruk maakt. Het herinnert u de afbeeldsels der oude forten van de 16e tot de 18e eeuw. Het rijst op een der punten van het eiland, dat, zoo het schijnt, geen 25 minuten omtrek heeft.

Het was omtrent acht ure, toen het anker in de haven van Mozambique geworpen werd. Zulke eigenaardige stad als deze heb ik op gansch mijne zeereis nog niet bemerkt. De huizen, waarvan men geene daken ziet, zijn bekroond met de hooge takken der cocoboomen en van eenen boom met roode bloemen, waarvan ik verder zal schrijven.

De woning van den bestuurder der Portugeesche provincie, de groote en oude katholieke kerk in haren Renaissance-stijl, zijn gebouwen, waarvan de oogen niet afgaan.

Nauwelijks hadden wij stil gelegd of, zooals naar gewoonte, kwamen ons een aantal kleine bootjes begroeten. Een, onder andere, wekte onze aandacht op. Het was van schors gemaakt, van binnen met plooibare takken versterkt en werd met fijn afgewerkte roeien bewogen. Men moet er den bijna naakten Indiaan, met zijnen tulband om 't hoofd, in zien varen, om een tafereel voor oogen te hebben dat nimmer schilder op het doek bracht! Natuurlijk komt er veel water over deze lage boorden; doch de schipper is van eenen klomp

[illegible] behendig-
[illegible]

[illegible] en hooge [illegible]

[illegible] straten van [illegible] gebouw van [illegible] de woning.

[illegible] liggen op [illegible]

[illegible] de ruitjes [illegible] vervingen. [illegible] dat men meer [illegible]

[illegible] *Erythrina cafra* [illegible] naam is, heeft [illegible] en draagt groote roode bloemen. [illegible] eenen acacia, maar moest er te [illegible] er te kunnen van plukken. Ik bemerkte ook [illegible] met hunne [illegible] bladeren.

Op de oevers der zee vonden wij [illegible] moneelen, aan de rotsen gehecht. Deze rotsen schijnen mij *trapp* te zijn. Aan eenen kant bemerkt men, dat zij hard en ijzerachtig, en in de nabijheid ziet men beter dat het kwartskeien zijn, door banden [illegible] samengehouden. In eene afgelegene rots bemerkte ik de afteekening van dunne lagen krabben, grooter dan de gewone krab van Durban. Schelpen (eene soort van Cassis) rood van kleur, zoals ik er eene bezit in mijne verzameling, komen in massa voor.

Ik weet niet of ik u genoegen kan doen met u den

prijs van eenige eetwaren aan te duiden; in alle geval, zie hier cijfers : een beafsteak kost 6 pence; twee goede ananassen kosten 80 reis ; eene flesch Pale-ale twee shillings. Het brood is er zeer fijn.

Wij zijn nog al gauw moê geloopen, daar het vandaag 125° Far. in de zon is. Wij wachten het schip onder den ingang van een Portugeesch magazijn af en worden zeer vriendelijk door de voorbijgangers begroet.

Rond twaalf ure stapten wij onzen boot in. Daar de zee aan 't klimmen was, moesten wij er ons te paard, op de schouders van eenen neger, laten naartoe dragen. Het was half een, toen wij op den *Kaffir* terugkwamen.

Hier was men bezig met provisie voor de keuken te laden : zoete pataten, eieren en kiekens, een varken, tomaten, bananen, ananassen, visschen, die den vorm hebben van tongen, en mangos.

Om 2 ure en 10 minuten lichtte men 't anker.

Maandag, 10 December.

Te Tête komen de negers het goud, dat zij verzameld hebben, verkoopen. Eene struisvogelpluim vol goudzand kost drie ellen kotonade , zelden vier ellen. De Europeesche koopman wint ten eerste honderd per honderd op het goud, en dan nog eens op de waarde van de kotonade, die in de wilde streken ver boven zijne waarde wordt geschat.

Vandaag zagen wij eenen grooten witten vogel met sterke vlucht en eenen langen, zeer smallen staart, dien de zeelieden *boxwail* heeten, omdat hij gelijkt aan een

gansch Afrika bijna omgereisd te hebben, zonder meer dan vier keeren aan wal te hebben kunnen gaan. Het is waar dat de schoone streken, waar wij tot nu toe langs kwamen, niet in het doel onzer reis vallen.

Ik ben immer frisch en gezond gebleven, alhoewel wij deze laatste dagen, bijzonderlijk op het einde, eene groote hitte hebben onderstaan.

Sedert heden zal onze briefwisseling gemakkelijker zijn. Alle 26 dagen komt en vertrekt er eene mall te Zanzibar.

Indien mijn schrijven tot heden toe niet bijzonder belangrijk is, dan komt het voort omdat onze reis tot nu toe zeer eentonig was. De zee is altijd dezelfde; men is er blijde, eenen vogel of eenen visch te zien te krijgen.

Wij kochten in Mozambique tamme vogels, die fluiten, en die men ons zegde kanarievogels te zijn. Zij gelijken inderdaad zeer aan deze, behalve dat de vederen hunner vleugels zwartachtig groen zijn. De kooi met twee vogels verkocht ons de neger, die er mede aan boord kwam, voor twee shillingen.

Om 3 ure 15 minuten beginnen wij de kusten van het eiland Zanzibar te zien. De kust van het vaste land verschijnt ons veel duidelijker dan die van het eiland. Ook sedert dezen morgen beginnen wij meer vertegenwoordigers van het dierenrijk te ontmoeten; wij hebben eene zwaluw boven ons schip bemerkt, benevens eenige vogelen, zwart van kleur, en die den bek omlaag dragen, zooals die, welke wij bij de Kaapstad zagen. Er viel ook heden een heviger egen, die een half uur lang op onze tent kletterde.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] van deze gebouwen [illegible] menigvuldige [illegible] vensters, een schouwspel op, waaraan wij onze oogen niet genoeg verzadigen konden.

Vreemd scheen het ons, toen wij, na den voet op de aarde gezet te hebben, eene der smalle straten der stad

indrongen. Wij stapten over eenen zeer gelijken bodem, door den macadam gevormd, en tusschen verhevene en naakte muren, zoodat men zich eerder in den gang van een groot gebouw dan in eene straat hadde gewaand.

Na eenige minuten gekeerd en omgekeerd te hebben, kwam de heer Ottens eenen Araab met witten tulband en eenen langen zwarten mantel tegen, dien hij verzocht ons het huis van den heer Roux de Fraisinet aan te duiden.

Wij behielden onzen gids niet lang, daar wij, vóor het paleis van den sultan gekomen, door eenen Araab met langen grijzen baard en witten mantel aangehouden werden. Het was de schatbewaarder van Zijne Hoogheid, die, na zich verzekerd te hebben dat wij de *Belgian* waren, ons op de vriendelijkste wijze de hand reikte. Hij betuigde ons onder het uitspreken van « *Salam* » (ik groet u) en « *Yambo* » (hoe gaat het?) hoe gelukkig hij was van ons gezond aangekomen te zien. Hij zou ons naar den heer Greffhule (den agent van het huis Roux) leiden, en deed ons vernemen dat de sultan, in de nabijheid der woning van dezen heer, een huis te onzer beschikking had gesteld. Zijne Hoogheid, die ons reeds sedert twee dagen verwacht had (zoo zegde Abed-ben-Alod), had met vreugde vernomen dat de *Kaffir* dezen avond toegekomen was en eene zijner schuiten aan boord gezonden. Dit alles deed ons Abed-ben-Alod in het Fransch verstaan.

Wij vonden den heer Greffhule op den oever, gereed om zich naar den *Kaffir* te begeven. Hij wenschte ons een gul welkom en na ons zijne twee mede-agenten voorgesteld te hebben, bracht hij ons in zijne woning, waar hij ons met een glas coco-melk, waarmede ik van dit

Daar hij ten 10 ure moest vertrekken, moesten wij hem maar te spoedig verlaten. « Veel geluk in uwe ondernemingen! » zoo was de wensch dien hij ons, als wij afscheid namen, toestuurde.

Ten 11 ure zagen wij hem van op het balkon van het huis des heeren Greffhule, met den *British India steamer*, die de Amerikaansche vlag op had, vertrekken.

Alhoewel wij tamelijk lang in Zanzibar zullen verblijven, zal onze tijd kort zijn. Onze eerste dagen worden benuttigd voor visieten; daarna beginnen wij met onze pakken te vervaardigen en om te zien naar dragers en wachten.

Zanzibar is het land der vruchten. De mango is er zoo goed en zoo sappig als ik er nog ooit geëten heb. Onze appelcienen in Europa kunnen op verre na niet met die van Zanzibar vergeleken worden; zij gelijken dikwijls op kleine pokachtige pronkappels. Grenaden, eene vrucht, die aan eenen dikken appel gelijkt, waarin voren zouden zijn; de coco, waarvan de negers het zaad (dat zeer op dikke snijboonen trekt) braden en met gretigheid verslinden, na het geschild te hebben; de boabab, het vegetaal brood, dat veel gelijkenis heeft met eene groote okkernoot, wat den vorm aangaat, en dat men met veel smaak eet; de wijngaard, die alle drie maanden schoone druiven draagt, welke nochtans geene gisting geven, zoodat men er geenen wijn van maken kan — dit alles groeit hier in overvloed.

Vandaag aten wij een Afrikaansch pasteigebak, uit honig en amandelen vervaardigd, dat *aloa* heet, en van de kust komt. Het smaakt zeer goed en eigenaardig, is zoo hard als het gesmolten suiker, dat wij gebruiken, en heeft het uitzicht van kaarsenvet.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Eenige Araben hebben hier kameelen, die uit het noorden overgebracht zijn. Ik telde er zes in éenen stal. Ik geloof niet dat er veel van deze dieren in Zanzibar bestaan.

De Araben en ook de Zanzibaristen eten geen vleesch van een dier, dat met een geweer geschoten is. Het bloed moet er van verspreid geweest zijn. Zij slachten meestal dieren door ze den kop af te snijden.

De Araben, ten minste zij, die het hof van Saïd-Barghas uitmaken, dragen bij den avond een gansch wit kostuum, terwijl zij bij den dag eenen witten rok en eenen zwarten mantel aan hebben.

Ziehier eene korte beschrijving van het huis, dat wij bewonen :

In het midden is eene soort van koer, vijf passen lang en vijf passen breed. Op den eersten aanblik zou men ze als vierkant aanzien, doch weldra bemerkt men dat het een parallellogram is, een weinig naar den noorderkant gericht. De voornaamste plaatsen liggen voor en achter dezen koer, die omgeven is van muren, omtrent 10 meters hoog. Links en rechts zijn zooveel gaanderijen als er verdiepingen zijn. Aan den rechten kant liggen twee trappen, waarvan de een van den bodem naar de eerste verdieping leidt, terwijl de tweede van de eerste naar de tweede verdieping gaat. Langs dezen kant bestaat geene enkele kamer, tenzij aan den ingang een klein magazijn, waar men langs twee trappen ingaat. Aan den linkerkant ligt er onder en op de eerste verdieping een klein kamertje, waarschijnlijk tot de slaven bestemd. Aan dezen kant, evenals aan den rechten, is er, op de bovenste verdieping, een klein muurtje, dat van boven

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Het schoonste van ons huis, buiten den aanblik op den koer met de dooreenloopende bogen, die er rond heerschen, zijn de deuren. Zoo keurig uitgesneden vindt men er zelden in Europa. Zij zijn meestal uit mangohout gemaakt en heeten ook in Swahili « *mango.* »

Vóor onze vensters hebben wij een prachtig uitzicht op de zee en op de vier groene eilanden, die op verschillende afstanden aan den horizont liggen. Als het weder zeer klaar is, ziet men de kusten van het vasteland.

De vrucht, die men mij op het schip *monthey-apple* en eenen anderen keer *cajou* noemde, levert eene olie op, die uit de boon, welke er aan gehecht is, vervaardigd wordt. Deze olie, buiten hare andere hoedanigheden, dient om het hout in te smeren en verwijdert er het ongedierte van. Deze vrucht groeit in Zanzibar niet; ten minste is zij geene ingeborene van het eiland.

Daar ik in de reisverhalen meer dan eens aardige wijzen van groeten las, lette ik er op, hoe men hier elkander groet. Evenals te Natal is het door eenen « *Yambo* ».

20 December.

Vandaag hebben wij voor den eersten keer eene wandeling gedaan. Wij zijn naar *Masomoi*, een kwart uurtje buiten de stad, geweest. Door de stad is het niet aangenaam te wandelen, want al de strooien hutten rieken er naar den Jacquina, den droogen visch, enz.

Te Nasimoi ligt een groote vijver, voor 't oogenblik half uitgedroogd, en die juist geen *Eau de Cologne* bevat. Tegenover is een Mahomedaansch kerkhof met hon-

derde graven : een zeer eigenaardig gezicht. Wij zijn niet over 't kerkhof gegaan, doch ik meen te kunnen melden, dat onder al de graven er slechts één was, dat den vorm eener kolom heeft.

Wij bemerkten in het voorbijgaan eene massa mandrazoren, ricins, smilaxen en verschillende soorten van papilinaceeën.

Zeer eigenaardig zijn de nesten der vogelen, die Assani voor Kinandas houdt. Deze nesten zijn zoo groot als een dikke appel. De ingang is tegen den bodem ; men zou zeggen een groot slekkenhuis. De vogels zijn een weinig geeler dan onze kanarievogels, aan welker familie men ons zegde dat ze toebehoorden en wier zang een weinig aan den hunnen gelijkt. Ik hoop dit later door eigen opmerking te weten. Wij zagen zoo wel honderd nesten op eenen palmboom en wel twintig aan hetzelfde blad.

Men drijft in Zanzibar nog al veel handel in kameelenvet, eene stinkende zelfstandigheid, die dient om kaarsen te maken. De kamfer, die uit de Indiën komt, kost hier eenen halven piaster 't pond ; de palmolie eenen halven piaster den liter.

Het is zelden, dat men de negers iets in hunne handen ziet dragen als zij 't op hun hoofd kunnen zetten : de kleinste pakjes dragen zij op het hoofd. Het gebruik is echter zoo algemeen niet meer als vroeger, maar 't gebeurt nog, dat wanneer een slaaf iets aan zijnen meester brengt, hij het tusschen zijne twee polsen draagt.

Vandaag hebben wij op onze wandeling vijf a zes gevallen van elephantasie gezien : deze zieken waren alle aan de beenen aangerand ; de ziekte draagt haren rechten

naam, want deze lieden hadden alle beenen zoo dik als die der olifanten, en men zag bijna niets van hunnen voet dan het voorste deel en de teenen.

De *polypodium* vindt men hier bijna op alle straten en op alle muren.

21 December.

Alle vrijdagen komt eene zingende bende vóór de woning van den sultan geweerschoten lossen. Vandaag bemerkte ik een muziek-instrument, dat omtrent dezelfde tonen geeft als de trompet van ons leger. Het bestaat uit eenen geitenhoorn, die aan eene der zijden voorzien is van eene opening, in welke men blaast.

Dezen namiddag werd er vóor het paleis van den sultan eene revue gehouden, 't welk ons onder den lunch door Abed-ben-Ahoad was aangekondigd. Deze had ons verwittigd, dat indien wij het schouwspel wilden bijwonen, wij eene plaats konden krijgen op het *perron,* dat tegen het paleis van Saïd-Barghas ligt.

Wij stapten er dus ten vier ure naartoe. Gansch de plaats vóor het paleis was vol volk. Wij gingen ons onder 't balkon zetten van den sultan : de zon schoot hare stralen recht in ons aangezicht. Na eenige oogenblikken gewacht te hebben, hoorden wij aan onze rechte zijde een groot gerucht, dat de aankomst van het leger aankondigde. Het was zoo iets als barakkenmuziek. Drie a vier kleine trommels met eene dikke trommel en vier kleine fluitjes ; alle speelden min of meer op de maat.

Daarachter kwamen de moedige krijgers van Zanzibar, drie op de rij aangestapt, in het wit gekleed, met roode

mutsen en geweren, die over eenigen tijd aan een Engelsch schip afgekocht waren, en waarop eene breede ijzeren bajonet met groote handvast stond. In het midden ging de roode vlag van den sultan; aan het einde gingen jonge soldaatjes met houten geweren; dan een dertigtal kwajongens met roode vesten en eindelijk een muziek, dat uit 85 koperen instrumenten bestond en voorafgegaan was door den piloot van de Zanzibaarsche haven, in kostuum van eenen Engelschen scheepsofficier.

Het muziek kwam zich juist onder ons zetten, terwijl het vaandel met eene wacht van vier man en eenen officier, in het midden der plaats ging staan. De overigen schikten zich in driedubbele rijen op elke zijde van het plein.

Terwijl het muziek het Engelsch lied speelde, dat onder den titel van « *groet aan den sultan* » op de muziekboekjes stond, werd het « présentez, armes! » aan gansch den troep bevolen.

Dit gedaan zijnde, ging men over tot de wapenoefening. Het was een Engelsche scheepkapitein, als burger gekleed, die het bevel voerde. Men kan zeker niet zeggen dat de oefeningen, die wij bijwoonden, slecht werden uitgevoerd. Wij bewonderden zelfs met wat eenheid de bewegingen door deze halve wilden gedaan werden; doch er waren bijzonderheden die ons op elke andere plaats den lach op de lippen zouden hebben gebracht. Kon een soldaat zijne bajonnet niet van zijn geweer krijgen, dan gaf een officier zijnen sabel aan eenen anderen over en ging den soldaat helpen; kon iemand zijne kardoes niet goed op het geweer zetten, dan kwam er weder een officier om het in de plaats van den soldaat

te doen. Ook werden er niet weinig kardoezen verschoten! Van elke gelegenheid wordt hier gebruik gemaakt om eens duchtig te schieten. Een kerel, die mij bijzonder in het oog viel, was de piloot in zijn Engelsch kostuum. Hij telde ter schuinsch een voor een al de knoopen van zijnen jas, nam ze dan nog eens in algemeene oogenschouw en richtte dan het woord in het Engelsch tot den kapitein Crespel, die achter hem zat. Daar deze geen Engelsch verstaat, duurde de samenspraak niet lang. Hij bezag dan Marnow, die hem niet bemerkte; dan was het mijne beurt, doch ik hield de oogen op het leger gericht. Zijne oogen vielen dan op Cambier, die juist langs eenen anderen kant keek. De dikzak bestaarde dan zijn kostuum nog eens en wendde zich om met eenen langen zucht, als wilde hij zegen : « En ik ben nochtans zoo schoon! »

In anderhalf uur was het spel gansch afgeloopen, en na den sultan nog eens gegroet te hebben, keerde het leger in dezelfde orde als voren naar de kazerne terug.

Wij kwamen half gebraden naar onze woning terug, voldaan over hetgeen wij gezien hadden, doch half knorrend tegen de hitte.

22 December.

Ieder morgen komt een Araab met witten rok en zwarten mantel de Mahomedanen tot het gebed oproepen. Zijn zang gelijkt zeer wel aan de kreten der rondleurders in de straten van Brussel. Dezen morgen was ik ten vier ure op, en zag ik dezen priester, door eenen slaaf gevolgd, op den oever der zee zijn gebed komen doen,

ten en heeft omtrent de grootte van een groot musschenei. Hij is van binnen hard en bestaat uit opeengeperste blaadjes, waarop aan elken kant kleine pijpjes zijn vastgehecht.

Heden was het kermis voor mij : voor den eersten keer kon ik planten gaan zoeken! Oordeelt of mijne doos gevuld was! Ik kon ook eenige insekten vangen en drie a vier vogelen schieten.

Ik had deze vogelen en degene, die de kapitein Crespel schoot, in huis gelegd. Toen ik ze in den namiddag wou gaan bestudeeren, was alles verdwenen. Ik zocht er overal naar, toen eindelijk de kok met twee gepluimde vogelen gansch triomfant aankwam : hij was zeker grooter liefhebber van de keuken dan van natuurstudie. Gelukkig heb ik mijne andere vangsten kunnen bewaren.

24 December.

De Zanzibaristen dragen meestal merikani. Het wit is bijzonder van de mode. Als kleur heeft het blauw de bovenhand. Al de vrouwen dragen blauwe kleederen, tenzij de rijken, die 6 a 7 zakdoeken aan elkander gewerkt, voor kleeding hebben. Deze doeken zijn uit zijde geweven door de vrouwen der Arabieren; hunne kleur, zoowel der katoenen als der zijden, is rood met witte bloemen. De vrouwen hebben eene bijzondere manier om zich dit stuk stof om te slaan, dat iets van die der oude Grieken heeft.

Als hoofddeksel is de witte Grieksche muts van merikani of de roode wollen muts de mode voor degenen,

die geenen witten tulband dragen. De vrouwen dragen een lang stuk tul, dat om hun hoofd loopt en tot hunne vassen daalt. Den tulban ziet men bij hen minder; velen loopen blootshoofds. Als versierselen dragen zij oorringen, witte knoopjes op den eenen kant van hunnen neus, halssnoeren met groote vergulde of witte paarlen; armbanden van paarlen, die zij ook rond hunne enkels dragen. Velen hebben in hunne bovenlip een gat, waardoor men hunne tanden ziet. De nagelen der teenen (doch dit is niet algemeen) worden rood geverfd.

De Arabieren dragen meest eene wijde broek, een kamisool en een kort vestje, doorgaans in het wit; ofwel de Grieksche muts, ofwel den tulband. Dit kostuum is dikwijls zeer rijk. Hunne vrouwen dragen meestal wijde broeken van geele, roode, groene, witte zijde, met gouden sterretjes; een vest, dat gewoonlijk zeer eng is, en een stuk stoffe, dat zij schuinschweg over hun lichaam werpen. Zij dragen eenen rok, die een weinig onder de knieën daalt. Hunne oorringen, armbanden en voetbanden, alsook hunne halssnoeren, zijn dikwijls zeer rijk. De kinderen vooral zijn prachtig gekleed : dat blinkt van boven tot onder en de kleuren van de kleederen der ouders zijn op verre na zoo schitterend niet als die hunner kleinen.

De Goaneezen zijn van heden af in volle feest ter gelegenheid van de kermis, doch op echt wilde manier. Men raapt ze dronken in de straat op en dezen nacht (zoo schijnt hunne gewoonte te zijn), zullen zij een duivelsch gerucht in de stad maken.

25 December.

Ter gelegenheid van de kermis hebben wij bij den

heer Greffhule en met den Franschen consul feest gevierd, zoo goed als wij konden.

De merikani wordt door de negers gedragen op twee wijzen : als hij aan zijn werk is, dan heeft hij eenvoudig een stuk stoffe om de lenden en blijft het bovenlijf naakt. Als hij *in toilette* is, dan draagt hij daarboven een lang hemd, dat tot op de enkels daalt. Het wit is een feestgewaad. Over eenige jaren las ik iets over den tulband, waarin gezegd wordt dat in Egypte al de Armenianen eenen tulband dragen. Ik zie hier in Zanzibar dat de rijke Arabieren, en ook de sultan, geruite sjerpen op hun hoofd hebben. De kleuren zijn dezelfde als welke in de Hindousche *shawls* voorkomen.

De vergelijking, die men tusschen den kalfat en de musch deed, is zeer juist. De kalfat nestelt in de gaten, die men in de bovenste gedeelten der huizen vindt. Hij heeft dezelfde vlucht, bek en algemeenen vorm, ook dezelfde manieren en veel jongen; degene, die in ons huis wonen, hebben er vier.

Ziehier de echte beschrijving, waarop de vorige te wijzigen is : zwarte kop, witte kaken, roode bek, grijze vleugels, roode buik, tegen den hals een weinig grauw, en roode pootjes.

Ik heb ook verleden zondag eenen vogel geschoten, wit en zwart : de *laniarius*.

Het *eiland der Franschen*, dat tegenover onze woning ligt, draagt dien naam, omdat het in den tijd de begraafplaats der Franschen was. Zeventien werden er daar begraven. Het is onbewoond.

Onze woning wordt door menigvuldige *Gecko's* bezocht. Deze diertjes zitten in alle reeten en loopen met veel behendigheid langs de muren op.

De *Sesame-olie* komt in groote hoeveelheid van de kusten. Zanzibar brengt er een weinig voort.

Eene zeldzaamheid, die wij hier vinden, is het portret van den sultan. Alhoewel echte Mahomedaan, heeft hij zijn afbeeldsel aan bijna alle Europeanen uitgedeeld.

Het is eene mode bij de rijke Arabiers, zich de onderste plimpen blauw te verven. De verf strekt zich niet over de oogdeksels uit gelijk bij de inboorlingen van Zanzibar.

De ananas wast hier zonder verzorgd te worden. De Arabiers, die een buitengoed hebben, planten ze langs de wegen, die naar hun kasteel leiden. Van wegen gesproken, bestaan er hier geene andere kan kleine voetpadjes, die door de velden loopen, en voorts de lanen vóor de woningen der Arabieren; langs deze lanen bemerkte ik geene boomen, als gaven de eigenaars den brui van den lommer.

27 December.

Zanzibar telt voor het oogenblik omtrent tachtig a negentig duizend inwoners.

Ziehier hoe men eertijds den slavenhandel deed. De Banianen gaven stoffen en paarlen aan Arabieren, die twee a drie honderd dienaars bezaten. Voor deze goederen betaalden de Arabieren tien a twaalf per cent op de waarde, en reisden daarmede de binnenlanden in, om handel te drijven en terzelfder tijd om de dorpen te plunderen en de inwoners te vangen. Zij kwamen dan terug met eene massa slaven, die elk 20 a 30 piasters waarde hadden, zoodat zij, in stede van geld te geven, geld ontvingen.

Heden is die handel, dank aan de afschaffing van de slavenmarkt, niet meer mogelijk.

28 December.

Hetgeen de Arabieren op de onderste plimp hunner oogen smeren, is de *ouango,* eene steenachtige zwarte stof, die van Mekka komt.

Gansch den nacht heeft het geregend en nóg dezen morgen regende het tot omtrent 10 ure. In den namiddag was de lucht gevuld met duizende libellullen, van den vorm dergene, die wij onderweg op den *Danube* zagen, een weinig minder rood van kleur. Er kwamen ook eene massa gevleugelde witte mieren onze kamer binnengevlogen.

Heden ving men bij den heer Greffhule, in zijn magazijn, eenen *storex,* dien ik bereid heb om naar Europa te zenden. Ik ben ook op de spinnenjacht geweest. Dat zijn jachten! Spinnen vangt men er, die, wanneer zij hunne pooten openspreiden, eene gansche hand bedekken.

30 December.

Ik ben vandaag nogmaals op de insectenjacht geweest.

Zoo zoet als heden was het weder bij ons verblijf in Zanzibar nog niet.

IJselijk waren de afschuwelijkheden, die de slavenhandel eertijds medebracht. Dikwijls werden de negers, door den honger en de ellende, wezenlijke geraamten. Dan werden zij, tegenover den douaanpost, op den oever van de zee gezet, zoodat de opgaande zee hen kon mede-

slepen... « Zijn zij nog iets waard, zoo was de gedachte van den slavenhandelaar, dan zullen zij zich uit de voeten maken voor de verslindende golven. Zijn zij niets meer waard, zoo vergaan zij! »

De blatten zijn hier dikwijls eenen duim lang en zitten door gansch het huis. Die goede dieren maken eene gestadige jacht op de miertjes.

1878. 1 Januari.

Wij hebben den dag van heden te Oulessa doorgebracht. Wij hebben daar een gezamenlijk middagmaal genomen om het nieuwjaar te vieren. Op het einde van den disch werd er op de gezondheid gedronken van al degenen, die wij in Europa achterlieten. Nooit, ik verzeker het u, liep er een heildronk zoeter over mijne lippen! Eenige liederen eindigden de feestelijkheden en het was tien ure, toen wij de stad binnenkwamen.

Moge dit jaar voor u een jaar van geluk en zegen zijn!

Nog eenigen tijd, en onze betrekkingen zullen schaarscher worden. Doch, hoe de tijd ook verga, welke de afstand, die tusschen ons zal zijn, ook moge wezen, dagelijks denk ik aan u; en indien ik al mijne geesteskrachten toegewijd heb aan de zending, die mij van u verwijderde, toch is mijn hert bij u gebleven. Gelukkig gevoel ik mij bij al de nieuwigheden, die zich dagelijks voor mij opdoen; doch gelukkiger nog zal ik zijn als ik u eens al mijne opmerkingen mondelings zal kunnen mededeelen. Intusschentijd hoop ik, dat gij met moed aan mijne afwezigheid denkt, gelijk ik dagelijks met meer en meer moed in de toekomst zie. Iets zegt mij van

zeker te zijn, dat wij na eenige nieuwjaarsdagen elkander gezond en gelukkig zullen wederzien.

Nu nog eens, een gelukkig en zalig nieuwjaar!

2 Januari.

De daglooners heet men hier *waraka's*. Ziehier den oorsprong van deze benaming. Eertijds, als er nog geen geld in Zanzibar in omloop was, werden de daglooners in *moutam*, eene soort van graan, betaald, ofwel gaf men hun eene geschrevene erkentenis, volgens welke zij op zooveel moutam recht hadden. Men heet in Swahili elke geschreven erkentenis *waraka*. De naam van de erkentenis is overgegaan op degenen, voor wie zij gemaakt werd.

Gister, rond half acht 's morgens, zagen wij in het voorbijgaan eene Zanzibaarsche school : eene soort van school, tegen een huis met een strooien dak. Zij bestond uit eenen vloer, een weinig boven den grond verheven, en daarop zaten, in het midden, een oude Araab omringd van een dertigtal kinderen, de eenen met een klein bankje en eenen boek, de anderen zonder iets voor zich. De meester las in een groot dik boek. Of er gezongen of opgezegd werd, heb ik niet kunnen vatten. Het eene kind zat naar genen kant gewend, het andere naar den overgestelden. Toen wij doorkwamen, draaide de meester en al de kinderen het hoofd naar ons toe, hetgeen hen niet belette hunnen tam-tam voort te kraaien.

Donderdag 3 Januari.

Van der Decken wijst voor den Kalfat op den oryzornis orizivora terug. De vogel boezemt wij veel belang in : hij is gansch tam. Dagelijks komt hij vóor de deur onzer slaapkamer de graantjes opeten, die de kanarievogeltjes, uit Mozambique medegebracht, laten vallen, en als men hem nadert, verwijdert hij zich slechts eene schrede.

Het is hier, overigens, niet te verwonderen dat een vogel tam zij ; als wij jagen, kunnen wij met het grootste gerucht naderen en weinige vogelen vluchten zelfs voor een geweerschot.

Dezen avond, den eersten, dat ik te voet door de straat ga, bemerkte ik dat de sultan schildwachten op de hoeken der straten zet. Sedert zaterdag heeft hij aan de kust, tot een weinig voorbij ons huis, lichten doen plaatsen. Wij bemerkten overigens dat er sinds eenigen tijd lantaarnen in de straten hingen.

Indien de sultan eene soort van harmoniekorps heeft, dit komt hieruit voort dat hij eenige jongelingen, door de Fransche missie opgekweekt, bij zich heeft genomen.

Heden bemerkte ik dat men de kameelen gebruikt om de oliemolens te doen draaien. Ik hoop later gelegenheid te vinden om te zien hoe men de olie, welke men de *mafuta* noemt (naam, dien men ook aan een ander soort van vet geeft) vervaardigd wordt.

Vrijdag, 4 Januari.

De Persaansche kanoniers dragen wijde witte broe-

ken en vesten, die of blauw, of bruin, of violet en somtijds ook gebloemd zijn. De reguliere troepen zijn in het wit, met roode linten afgezet, en roode fez.

Van den prachtigen tulband sprekende, vergeleek ik de kleur daarvan aan de Hindousche schawls. Dit is onjuist. De beste vergelijking is met fijne geruite blauwe en witte cotonaden, afgezet met eene breede roodgeele en donkerblauwe streep.

Men heet *fez,* de kleine mutsen of calotten, die de negers dragen.

De negers, die eenen post van aanbelang bij de Europeanen bekleeden, dragen denzelfden tulband als de Arabieren. Doch bij hen bestaat de gewoonte niet, 's avonds eenen witten tulband op te zetten.

Dezen avond hadden wij gelegenheid den grooten degen van eenen Zanzibaarschen kapitein te zien. Hij had een gevest van ivoor, met fijn geslagen goud ingelegd, een lemmer zoo plooibaar als een ressort, dat de kerel, met eene kleine beweging van de vuist, zoo gezwind draaien deed als de vleugels van eenen vlinder.

Die degens zijn dikwijls zeer kostelijk. De handvesten en scheeden worden met rijke gesteenten ingelegd. Een steen, die veel, en bijzonderlijk in de vingerringen, gedragen wordt, is de turkoos.

De jambea's zijn dolken, die den vorm hebben van eene halve maan en op den buik gedragen worden. Zij zijn meestal nog rijker versierd dan de groote degens. Deze worden immer in de hand of op den schouder gedragen, nooit om de lenden, alhoewel er aan den hecht eene zijden koord met kwasten vast is.

Er zijn hier pottenbakkers, die zeer fijne potten ver-

vaardigen, doch de kunst niet kennen om ze te vernissen.

6 Januari.

Vandaag is de langverwachte *Picardie* met brieven en nieuws uit Europa aangekomen. Wij vernemen heden den val van Plevna en het harrewar van Frankrijk.

Wij bevinden ons steeds allen wel. Ik zal u om de maand eenen brief verzenden.

Ik sluit hier dezen, die morgen met de *British India Company* zal vertrekken. Vergeet niet aan de familie en de vrienden mijn nieuws mede te deelen. De wetenschappelijke aanmerkingen vinden later hunne plaats.

In de hoop, dat deze brief u in goede gezondheid zal vinden, omhels ik u met de innigste liefde, en blijf uw

toegenegen zoon,
ARN. MAES.

Zanzibar, 28 December.

Beste vriend,

Voorgoed te Zanzibar, te midden der Baniaans, der slaven en der mieren!

Wij hebben onze vlottende woningen verlaten en kunnen nu op een bed slapen, dat op vasten grond staat; na de natuur op zee in het groot te hebben bewonderd, bevind ik mij hier voor al de bijzonderheden, die zij oplevert. Doch deze bijzonderheden zijn zoo grootsch, dat men zich waarlijk afvraagt of men in dezelfde wereld leeft, waarin Europa zich bevindt, dan of men zich in eene dier betooverende streken vervoerd ziet, waarvan de *Duizend-en-een-Nachten* gewag maken.

Men opent wijde oogen voor deze reusachtige manguiers, naast welke de grootste onzer eiken slechts dwergen zijn, en men moet zichzelven dwerg noemen, wanneer men zich aan den voet bevindt van een dezer cocopalmen en men op zijne vruchten staart, die aan de bazis hangen van zijn pluimachtig gebladerte. Ieder maal, dat men eenen jacquier ontmoet, blijft men stil staan en men bewondert hoe eene zoo monsterachtige vrucht door eenen zoo dunnen staart kan weerhouden worden; denkt daarbij dat ieder dezer vruchten eene vracht uitmaakt voor eenen neger!

Men weet niet in welke streek het aardsch paradijs was geplaatst; indien het in dit land was, zou ik onzen eersten vader bijna verschoonen in de verboden vrucht te hebben gebeten. Niemand, inderdaad, zou aan den keurigen smaak der oranjeappelen, der bananen en an-

dere vruchten van Zanzibar kunnen weerstan. Zoo *Raphaël* eenen oranjeappel in den muil van het verlokkend serpent heeft geschilderd, is het zeker omdat hij vruchten van Zanzibar heeft geëten, en dat hij deze, meer dan andere, geschikt heeft gevonden om den vader der vaderen te verlokken. Men zegde mij, dat de negers van meening zijn dat Adam in eenen banaan beet; ik wil dit niet betwisten en de negers kunnen gelijk hebben, zoowel als *Raphaël*. Ik zou u hier eene volle lijst van al de zoete vruchten kunnen geven, die Zanzibar oplevert; doch het water zou u te fel in den mond komen en indien ik u eene volledige beschrijving moest geven van de wonderheden der Zanzibaarsche natuur, ik ben zeker dat gij eene keten, dik als uwen arm, zoudt losbreken om dit alles van nabij te komen beschouwen.

Doch er zijn geene doornen zonder rozen! De lucht is hier zwaar en bedorven. Het regent er bijna immer, als men niet door de brandende stralen der zon gebraden wordt. Ik heb het lichaam vol puistjes en ben geen oogenblik zonder bezweet te zijn. Het schijnt nochtans dat het een goed teeken is, wanneer de gevolgen der hitte zich uitwendig doen gevoelen. Daarbij ben ik gezond en tevreden : het is nauwelijs de moeite waard, deze kleine onaangenaamheden in acht te nemen, die ik mij vóor mijn vertrek veel erger had voorgesteld en waaraan men zich gemakkelijk kan gewennen. De schoonheden der natuur doen, van den anderen kant, deze ongemakken vergeten en beuren het gemoed op Die schoonheden zijn waarlijk grootsch, verheven! Indien gij reisverhalen leest, die bijna ongelooflijke dingen zeggen over de Afrikaansche natuur, geloof ze vast, want men

kan geenen genoegzamen geestdrift bezitten om al dat prachtige in zijne gansche verhevenheid uit te drukken.

Ik heb dit alles nog niet van nabij kunnen bewonderen en nog geenen tijd gevonden om mij met natuurkunde bezig te houden. Ik verzeker u, dat het voor mij eene verveling is mij tusschen al deze merkwaardigheden te bevinden en er geen nut te kunnen uit trekken; want in stede van mij met natuurstudiën te kunnen bezig houden, moet ik mijne bagage uitpakken en ze gereed maken om in de middellanden vervoerd te kunnen worden. Doch ik troost mij hierover met de gedachte, dat ik later het verlorene zal kunnen terugwinnen.

Ik heb toch reeds eenige bijzonderheden dezer streek kunnen waarnemen. Zoo hebben wij deze week eene revue bijgewoond der troepen van den sultan. Wij hebben dan ook de feesten van den *Beiram* (1) zien vieren. Het zou bijna onmogelijk zijn de geweerschoten te tellen, die gedurende deze dagen werden gelost. Ik spreek niet van de zangen en het lawijt, welke te dier gelegenheid werden gehoord: ik durf er zelfs niet meer aan denken. Dit duurt vier lange dagen!

Er is niets pijnlijker dan de negers te zien, die aan de keten van den sultan zijn vastgebonden. Men ziet ze naar hun werk gaan, de eene aan den anderen gehecht

(1) Het woord *Beiram* dient om de twee eenigste feesten der Mahomedanen aan te duiden : de groote en de kleine Beiram. De eerste duurt eene maand, gedurende welke de Mahomedanen moeten vasten. Hij is ingesteld als eene navolging van den Paschen der katholieken. De kleine Beiram duurt slechts vier dagen. Hierboven is er quaestie van laatstgemelde.

door eene keten, die somwijlen dertig meters lengte heeft; en daarbij lachen en zingen deze arme lieden, als waren zij nimmer ongelukkig geweest. Bijna alle negers, die wij zien, zijn slaven. De slavernij is in deze streek dusdanig ingeworteld, dat, niettegenstaande de vernederendste behandelingen, welke die ongelukkige moeten ondergaan, geen dezer mannen er aan zou denken zich een ander bestaan te verschaffen.

Dit is het eenige nieuws, dat ik u voor het oogenblik meê te deelen heb. In afwachting van uwe brieven te ontvangen, blijf ik uwen getrouwen vriend,

Arn. MAES.

AFZONDERLIJKE NOTAS.

Bij onze aankomst in Algoa-Bay vertelde mij de emigratie-agent, dat de Portugeezen in dit gewest niet vooruitgaan en dat in een land, waar de suiker beter groeit dan in Durban, het de negers zijn, die deze plant verzorgen, terwijl de Portugeezen er nog niet aan gedacht hebben.

De kapitein-generaal bevestigde mij dat het land ongezond geheeten wordt, omdat er veel gedronken wordt, alhoewel men mij zegde dat er vroeger twee Engelsche schepen gekomen waren voor hydrographische studiën, en dat de manschappen van beide door het klimaat bezweken.

Het Engelsch gouvernement betaalt voor elken uitwijkeling twee pond, die zijn emigratie-agent te Delgoa-Bay naar Natal brengt. De Portugeezen vragen voor 't pasport van elken uitwijkeling een pond en eenige shillingen. De uitwijkeling gaat somwijlen, ja zelfs dikwijls, in de binnenlanden zijne mannen zoeken. Zouden deze altijd zonder tegenstand verhuizen en zou er nooit bedrog in bestaan?

De sultan van Zanzibar doet jaarlijks twee geschenken aan al de handelshuizen : twee geiten op het einde van

den Rhamazan, en dan nog ter gelegenheid van een ander feest.

Toen hij in Portugal kwam, kreeg hij het ordelint van dit land. Daar hij geene knoopsgaten had, wist hij niet waar het steken : hij hechtte 't aan zijn zwaard. Bij zijne terugkomst richtte hij de orde van de *Ooststar* in, en gaf het lint aan al de scheepskapiteinen, die hem vervoerd hadden. Voor zijnen ouden generaal bracht hij ook een nieuw kostuum uit Europa mede. Ongelukkig was de broek te kort en nu loopt de arme oude met zijne witte kousen ver onder zijne broek uit....

In Ingambane dragen de wilden een voorhemd, eene soort van beurs, en daarvoor hangt de voorschoot.

Te Zanzibar verkoopen de Arabieren nog slaven onder de hand; verder verkoopt men ze van hand tot hand.

De sultan heeft een inkomen van omtrent 3 millioen; daarmede moet hij zichzelven en zijne troepen onderhouden. Hij heeft paarden. die ter beschikking zijn der te Zanzibar wonende Europeanen.

Indien de Portugeesche bezittingen niet wel vooruitgaan, is het omdat er werkers, geld en bestuurders voor handel en nijverheid ontbreken. De emigratie, die door het Engelsch gouvernement wordt aangemoedigd en hiervan getuigen de menigvuldige reizen van den emigratie-agent) doet ook veel kwaad. De kapitalisten van Portugal houden hunne kapitalen in hunne kisten en het gouvernement heeft tot nu toe al zijn geld aan zijne Braziliaansche bezittingen en die van de westkust besteed.

Het schijnt dat men veel goud in den Zambeze kan vinden. Jos de Morales, de onderluitenant van den staf,

verzekerde mij ook zilvermineralen gezien te hebben, zwartachtig, met rooden glans.

De Europeanen dwalen, als zij de negers voor lui uitmaken. Ik heb bewonderd wat groote lasten zij dragen en ik heb het zeer natuurlijk gevonden dat zij in een uitputtend klimaat genegen zijn tot de rust. Als wij aanmerken hoezeer wij klagen wanneer wij eenige uren gewerkt hebben, dan zouden wij niet zooveel mogen vergen van lieden, in wier land wij komen, meestal om er rijkdommen te verzamelen, die de inboorlingen ons gewillig afstaan. Indien wij immer tegen de negers klachten doen, dan is het omdat wij hoe langer hoe ongeduldiger worden om fortuin te maken ; wij hebben schoon zeggen dat de neger niet genoeg werkt voor de krachten, die hij heeft : hij mag krachtig zijn, doch stellig moet hij snel vermoeid worden. En wat zijne weinige ingenomenheid voor de blanken aangaat, dit komt hieruit voort, dat hij ze aanschouwt als lieden, die het maar op het geld hebben en hem doen werken om hunne begeerten te voldoen. Indien de blanken er geen belang in vonden om den neger zoo dom te laten, als hij is, zou deze zeker veel spoediger beschaafd zijn.

Men legt het slecht aan, om den slavenhandel af te schaffen. Indien men op deze wijze voortgaat, zullen er weldra te weinig werklieden zijn. Dit komt hieruit bijzonderlijk voort, dat de Engelschen, als zij eene godsdienstige of andere zending beleggen, aan de slaven berichten doen toekomen om mannen te vragen; zij doen dan de lieden, die bij hem komen, een contract teekenen, en als de meesters hunne slaven willen terugeischen, toonen zij hun het contract en zeggen hun dat er

geene slaven meer bestaan. Zóo verdwijnen de werklieden meer en meer. — Daartegen zouden dus maatregelen moeten genomen worden.

Ook gaat het zoo met de slaven, die de Engelschen op de slavenhandelaars buit maken. Zij worden vrij gemaakt, doch door een contract verbonden en naar de Seehellen gevoerd.

Het was te Nasimoio, dat eertijds de slavenmarkt gehouden werd. De slaven moeten elken avond aan hunnen meester eene som te huis brengen, waarvan hij hun een gedeelte afstaat.

Er bestaat in Zanzibar eene inlandsche school. Het eenige, dat er geleerd wordt, zijn enkele regels en gebeden uit den koran.

De meeste Araben, die er de middelen toe hebben, plaatsen hunne vrouwen op een buitengoedje, en gaan ze van tijd tot tijd bezoeken.

De tulbanden van de Arabiers heb ik niet met goud geborduurd gezien, zooals C.-P. Rigby (in de *Mittheilungen* van PETERMANN), ten jare 1861 schreef. De rijke Indoes, en niet de Arabieren, dragen zulke tulbanden.

Versierselen, die de vrouwen der Arabieren en de kinderen veel dragen, zijn geldstukken : Engelsche ponden, sequins enz. Daarvan maken zij halsbanden, die tot het sleutelbeen (*clavicule*) dalen.

De vrouwen zijn meestal onvruchtbaar, waarschijnlijk door de ongeregeldheden van haar leven. Zij hebben nochtans eenigen uiterlijken schijn van zedelijkheid. Als men ze voorbijgaat, bedekken zij haren naakten hals. Men ziet zeer weinig oude negers.

Er zijn vele Arabieren, die eene soort van schild op

den rechten schouder dragen en welke zij vasthechten met eene koord, waardoor zij den arm steken. Deze schilden zijn uit rhinocerosvellen vervaardigd en cirkelvormig.

Tot nu toe heb ik de volgende straffen in Zanzibar zien toepassen : de keten, de ijzeren staf tusschen de voeten, de gevangenis (waarin zilveren ketenen zijn voor de edelen).

Ziehier het getal misdaden, die gestraft zijn geworden door de Engelsche consularische rechtbank gedurende de jaren 1873 en 1874 :

Voor misdaden tegen		
de wetten over de slaven	den eigendom	tegen personen
8	3	2
15	2	6

De gewichtigste overtredingen zijn die, welke tegen de wetten over slavenhandel gebeurden.

De slaven, die aan de keten komen, alsook deze, welke den staf tusschen de voeten dragen, zijn tot dwangarbeid veroordeeld. Klaagt men iemand aan, zoo zal hij gewoonlijk zonder veel onderzoek gestraft worden. Stokslagen worden dagelijks toegedeeld : dit is eene kleine straf.

De lieden, die tulbanden dragen met een punt boven het voorhoofd, zijn Baniaans. Deze tulbanden zijn meestal rood, met wit gespikkeld. De Baniaans dragen gewoonlijk slechts den knevel ; de Indoes en de Indianen dragen den baard, gelijk de Arabieren. De slaven zijn gansch geschoren.

De zang, dien de slaven en zakkendragers veel zingen, is : *Yamba, Yambo sana*. Het muziek-instrument, dat ik

hooger heb beschreven, heet, volgens ik heden vernam, *sésé.*

Dezen avond woonden wij een recht aardig schouwspel bij. De zakkendragers van 't Fransch handelshuis hadden duchtig gewerkt. Rond zeven ure, toen de arbeid gedaan was, kwamen zij vóor het huis dansen en zingen. De eentonige zang was *tjwenga goelée! tjwenga goelée!* Daarbij kraaide er een gelijk een haan, schreeuwde er een ander gelijk een aap, en werden de sparren, waarmede men de lasten draagt, in de lucht gezwaaid. Zij liepen al zingende heen en weder, de een achter den anderen en vormden alzoo eenen kring. De slavenmeester kwam dan in hun midden dansen en aankondigen dat elk tien pezza's boven zijn loon zou bekomen. Dansend trokken zij met den slavenmeester aan het hoofd de stad in.

Het is jammer dat, telkens men vraagt wat een zang beteekent, men voor antwoord krijgt : «dat is eene taal, die niemand verstaat.»

In een Engelsch rapport (*Relating to the slavetrade* 1873-1874), spreekt men van de proeve van suikerplanting, die de sultan te dien tijde deed, en zegt men, dat het twijfelachtig is of de suiker in het klimaat van Zanzibar wassen kan. Wij kwamen over eenige dagen langs een suikerveld te Oulessa door. De suikerroeren schenen in goeden staat, alsook diegene welke wij in den bazar te koop gesteld zagen. Het schijnt dat, indien het suikerroer hier niet opbrengstig geheeten wordt, de reden daarvan is dat men de fabrikatie van den suiker niet genoeg verzorgt. Hij wordt tusschen drie stukken hout geperst ; de slaven stampen hem met hunne voe-

ten; daarna wordt hij in eenen vuilen koperen ketel geworpen en men kookt hem zoo lang en zoo fel men maar kan!

De bazis van de maten in Zanzibar schijnt de *trasillah* (zoo iets rond de 35 1/2 pond) te zijn.

Het huis Roux de Fraissinet gebruikt voor zijne werklieden dezelfde soort van betaling als vele onzer handelaars en caféhouders. Het bestaat in het geven van eenen *jeton,* weinig grooter dan het Belgisch stuk van 5 centimen, en daarop de letters R. F. C.

Ziehier welk geld men zegt hier in gebruik te zijn: de *thalari* (Maria-Theresia thaler), het eenige geldstuk, dat men in de binnenlanden aanneemt; de *roupie,* alleen in Zanzibar en niet in de binnenlanden gebruikelijk; de *robbo* (1/4 roupie), en de *pezza's.*

De bazis van 't gewicht is de *frasilah,* die zich in *robbofrasilah* enz. verdeelt.

Dezen morgen zijn de Beloutchini, zooals naar gewoonte, vóor het paleis van den sultan gaan schieten. Op hunnen weg rustten zij zich vóor het huis, dat wij bewonen, uit. Zij zetteden zich in cirkel neder, en vier hunner gaven hun geweer aan hunne makkers af en begonnen op de tonen eener soort van herdersfluit te dansen. Ziehier hoe die dans geschiedde:

De eerste begon den diameter van den cirkel, in de handen kletsend en op den grond stampend, met kleine passen af te loopen; op het einde kruiste hij de beenen en liep dan weer op dezelfde wijze terug, vanwaar hij begonnen was. Na een of twee dezer gangen kwam zijn gezel bij, en zij begonnen dan getweeën op dezelfde wijze te dansen, de eene met het gezicht naar den

anderen gekeerd. Daarna doorliepen zij den cirkel in dezelfde houding.

Het muziek, dat zij maakten, was zeer eentonig.

Indien de vrouwen hun haar niet in 't wilde wassen laten, is het gewoonlijk gekruld en kort, terwijl dat der Indiaansche vrouwen lang en glad is, pekzwart gelijk dat der negerinnen. De vrouwen der Banianen komen nooit naar Zanzibar mede....

